

**Kröller-
Müller
Museum
jaarverslag
2008**

inhoud

6	Missie en historisch perspectief
14	- Mission and historical perspective
22	Voorwoord
40	- Foreword
58	Raad van Toezicht
66	- Board of Trustees
72	Tentoonstellingen
86	Uitgelicht: Nature as Artifice
102	Collectie en presentatie
106	Uitgelicht: EuropaHammer
110	Wetenschappelijk onderzoek
115	Uitgelicht: Brieven Helene Brückmann-Kröller
128	Restauratie-atelier moderne kunst en sculptuur
142	Uitgelicht: Kubusproject
144	Restauratie-atelier schilderijen en bruiklenen
148	Uitgelicht: ‘Verborgen’ Van Gogh schilderij
152	Marketing en sponsoring
154	Uitgelicht: Museum Plusbus
160	Educatie
170	Uitgelicht: Dancing with the Arts
174	Pers en publiciteit
178	Uitgelicht: Overdracht schilderij Corot
184	Bedrijfsvoering
186	Gebouwen en installaties
188	Tuindienst
190	Dagbewaking en centrale meldkamer
192	Museumwinkel
194	Uitgelicht: publieksgids
196	Personeelszaken

bijlagen

205	Aanwinsten
275	Bruikleenverkeer
327	Organisatie
327	- Samenstelling personeel
327	- Formatieoverzicht
333	- Ondernemingsraad
334	- Raad van Toezicht
338	- Bestuur Stichting Kröller-Müller Fonds
338	- Deelname besturen en commissies
341	- Publicaties
343	- Lezingen
346	Jaarrekening
352	Het Kröller-Müller Museum museum in cijfers
354	-The Kröller-Müller Museum in figures
356	Bezoekersaantallen
358	-Visitor figures

1

Het Kröller-Müller Museum is het museum voor de beeldende kunst in de natuur, temidden van rust en ruimte. Toen het museum in 1938 zijn deuren opende bepaalde de hoge kwaliteit van drie ingrediënten zijn succes: beeldende kunst, architectuur en natuur. Deze trits bepaalt nu meer dan ooit het unieke karakter van het museum. Steeds opnieuw verbindingen leggen tussen deze drie elementen is van wezenlijk belang voor de toekomst van het museum.

Het museum biedt zijn bezoekers de kans om, oog in oog met kunstwerken, zich te concentreren op de immateriële kant van het bestaan. Het biedt enerzijds een ontsnapping uit de druk van het dagelijks leven,

2 Umberto Boccioni, **Forme uniche della continuità nello Spazio**, 1913
met op de achtergrond schilderijen van Georges Seurat

door zijn paradijselijke ligging en zijn befaamde collectie, maar bevordert anderzijds bewustwording van betekenis en functie van beeldende kunst in een moderne maatschappij, door zijn presentaties en publieksbenadering.

Aan de collectie ligt een meer dan honderdjarige verzamelactiviteit ten grondslag. De stichters van het museum, het echtpaar Helene en Anton Kröller-Müller, waren er al vroeg van overtuigd dat de verzameling een ideële strekking moest hebben en ter beschikking moest komen van de gemeenschap. Helene Kröller-Müller, geadviseerd door de kunstpedagoog H.P. Bremmer en later door de architect en ontwerper Henry van de Velde, volgde een programma waarin begrip werd gekweekt voor de abstraherende, 'idealistische' tendensen van de kunst van haar tijd, door oude en nieuwe kunst in één verband te tonen. Lag bij haar de nadruk op de ontwikkelingen in de schilderkunst, door

toedoen van haar opvolgers werd het accent, voor wat betreft naoorlogse ontwikkelingen, verlegd naar de sculptuur en ruimtelijk werk, waardoor de beeldentuin een tweede middelpunt werd. Belangrijke en unieke constanten in de verzameling zijn de gelijkwaardigheid van oude en nieuwe kunst, de gelijkwaardigheid van westerse en niet-westerse kunstuitingen, de waardering voor de kunstenaar als denker, het streven naar een niveau dat internationaal meetelt. Constanten in de presentatie van de verzameling zijn: haar laten beleven in het hier en nu, haar aanleiding laten zijn voor de bezoeker om door kijken tot een spirituele ervaring te komen, tonen van historische continuïteit zonder dogmatische instelling of een onwrikbare hiërarchie, tegenwicht bieden aan dominante meningen van het moment, aanzetten tot reflectie over de betekenis van kunst in de maatschappij en in het sociale verkeer.

Door zijn aard en ligging nodigt het Kröller-Müller Museum uit tot aandachtige beschouwing, tot reflectie en stil genieten. De mogelijkheden daartoe worden in steeds mindere mate aangeboden, schijnt het, in de huidige maatschappij. Lawaai, overdaad, snelheid, prestatiedrang, ongeduld, instant bevrediging zijn een steeds belangrijker deel gaan uitmaken van ons dagelijks leven. Voor veel musea, die voor hun programmering steeds meer afhankelijk worden van wat de vrije markt aan inkomsten kan bieden, is het verleidelijk op die ontwikkelingen in te spelen. Het Kröller-Müller Museum heeft oog voor deze ontwikkelingen, maar kiest voor de kunst en wil zich juist profileren als een toevluchtsoord voor de zoekers van rust en stilte, van authenticiteit, van een geconcentreerde presentatie van kunst in relatie tot architectuur en natuur.

Het museum handelt vanuit het besef dat kunst ons kan helpen om de wereld op

visuele wijze te verklaren en om bij te dragen aan de zingeving van het leven. Kunst draagt bij aan de vorming van een persoonlijke overtuiging over en ten opzichte van de wereld, omdat ze bekende codes, waarmee de werkelijkheid geduid kan worden, kan negeren. Kunst kan een rol hebben als permanente blikverruimer.

De tot nu toe gerealiseerde architectuur staat in een bijzondere relatie tot de verzameling en tot de natuur van De Hoge Veluwe. Die natuur is eigenlijk een parklandschap waarin de situatie uit het begin van de 20ste eeuw als ijkpunt aangehouden wordt. Het geheel wordt ervaren als een zeer ‘natuurlijk’ landschap, maar is in feite een zorgvuldig getrimd geheel, waarin bepaalde natuurwaarden uniek voor Nederland zijn. De museumgebouwen moduleren de relatie tussen binnen en buiten door haar enerzijds buiten te sluiten (het Van de Velde gebouw)

of juist op theatrale wijze op en af te laten gaan (het Quist gebouw). De beeldentuin met de paviljoens van Rietveld en Van Eyck is een contrapunt in dit geheel. Andere architectonische en sculpturale elementen zetten de ambities van de Kröller-Müllers om een cultureel monument te scheppen in een ruimer perspectief (Jachthuis Sint Hubertus, gemaal, Steynbank, Monument de Wet). Het totale complex op De Hoge Veluwe is een compositie van bijzondere plekken in een in de loop van tientallen jaren geweven geheel van natuurlijke en artistieke delen: een waarlijk uniek cultuurlandschap. De eenheid van dit geheel en het bijzondere van zijn onderdelen laten ervaren door een breed publiek is de taak voor de toekomst.

The Kröller-Müller Museum is a museum for the visual arts in the midst of peace, space and nature. When the museum opened its doors in 1938 its success was based upon the high quality of three factors: visual art, architecture and nature. This combination continues to define its unique character today. It is of essential importance for the museum's future that we continue to make connections between these three elements.

The museum offers visitors the opportunity to come eye-to-eye with works of art and to concentrate on the non-material side of existence. Its paradise-like setting and famous collection offer an escape from the hectic nature of daily life, while its displays

and exhibitions promote an awareness of visual art's importance in modern society.

The collection has a history of almost a hundred years. The museum's founders, Helene and Anton Kröller-Müller, were convinced early on that the collection should have an idealistic purpose and should be accessible to the public. Helene Kröller-Müller, advised by the writer and educator H.P. Bremmer and later by the architect and designer Henry van de Velde, cultivated an understanding of the abstract, 'idealistic' tendencies of the art of her time by exhibiting historical and contemporary art together. Whereas she emphasised the development of painting, in building a post-war collection her successors have focussed upon sculpture and three-dimensional works, centred on the sculpture garden.

The following are important and unique constants within the collection: the equal value

of historical, modern and contemporary art; the equal value of Western and non-Western art forms; the appreciation for the artist as philosopher; and world-class ambitions.

The following are important and unique constants within the presentation of the collection: the experience of the collection in the here and now; making the collection a vehicle for a spiritual experience; displaying a historical continuity free of dogma or rigid hierarchy; providing a counterpoint to the dominant ideology of the time; promoting reflection on the significance of art in society.

Through its character and location the Kröller-Müller Museum invites contemplation, reflection and peaceful enjoyment – things that contemporary society rarely affords us. Noise, excess, competitiveness, impatience and instant gratifica-

tion have become ever more a part of our daily lives. For many museums, whose programming is increasingly dependent on free-market sponsorship, it is tempting to be sucked in by these developments. The Kröller-Müller Museum keeps an eye on these developments, but chooses for art and wishes to provide a retreat for those who seek peace and quiet, authenticity and a concentrated presentation of art in relation to architecture and nature.

The museum operates on the basis that art can help us to explain the world through visual means and can contribute to giving meaning to our lives.

Art contributes to the formation of our personal convictions about the world because it can disregard the existing codes for interpreting reality. Art can develop a role as a permanent mechanism for expanding our vision.

The museum's architecture has a special relationship to the collection and the landscape of the Hoge Veluwe – a park landscape whose situation at the beginning of the twentieth century remains a benchmark. It is experienced as a 'natural' landscape, but is in fact a carefully coordinated whole containing certain ecological elements that are unique within the Netherlands. The museum's buildings modulate the relationship between the interior and the exterior by, on the one hand shutting out the exterior (the Van de Velde building), or making use of it in a theatrical fashion (the Quist building). The sculpture garden, with its pavilions by Rietveld and Van Eyck, is a counterpoint to this whole. Other architectural and sculptural elements put the Kröller-Müllers' ambitions to create a cultural monument within a broader perspective (the St Hubert Hunting Lodge, pumping station, Steynbank, De Wet Monument). The entire complex within

the Hoge Veluwe is a carefully composed whole of interwoven natural and artistic parts: a genuinely unique cultural landscape. Our task for the future is to allow the public to continue to experience and enjoy the unity of these special components.

4 Van Gogh schilderijen in de Van de Velde vleugel

Vele bezoekers weten de weg te vinden naar het Kröller-Müller Museum, bijna 253.000 dit jaar, maar de collectie van het museum weet ook steeds vaker zijn weg te vinden naar bezoekers in het buitenland. Een tentoonstelling met tekeningen van Vincent van Gogh en een keuze van schilderijen trok in Brescia ruim 213.000 bezoekers en een gezamenlijke presentatie van werken van Van Gogh uit het bezit van het Van Gogh Museum en het Kröller-Müller Museum in Seoul sluit op 16 maart na meer dan 750.000 mensen ontvangen te hebben.

Op de thuisbasis is een breed scala aan activiteiten ontwikkeld. In de zomer is **NATURE AS ARTIFICE** te zien, gewijd aan het gefotografeerde Nederlandse landschap, waaraan 18 kunstenaars deelnemen. Deze tentoonstelling vindt plaats in het kader van de ‘Internationale Triënnale Apeldoorn’. Eylem Aladogan toont installaties in de grote beeldenzaal en Ana Maria Tavares ontwikkelt een speciaal project voor het museum, dat parallel loopt aan haar deelname aan ‘Sonsbeek 2008: grandeur’. Ter gelegenheid van Carel Vissers 80ste verjaardag maakt het museum een presentatie rond de reconstructie van het **Kubusproject** uit 1969-1971 van Visser en Ton Bruynèl. Het Nederlands-Duitse curatorenplatform <gap> organiseert **THE PLACE TO BE**, een aantal projecten van internationale kunstenaars. Verder is er veel aandacht voor de eigen collectie in vier verschillende tentoonstellingen, onder andere met werken uit

de collectie Visser, met conceptuele kunst en met recente aanwinsten. Omdat het op 8 augustus 2008 precies 100 jaar geleden is dat Helene Kröller-Müller **Vier uitgebloeide zonnebloemen** van Vincent van Gogh heeft gekocht, wordt dit schilderij in context getoond. Ook besteedt het museum aandacht aan de werken die verworven zijn met steun van de Vereniging Rembrandt, die dit jaar zijn 125-jarig bestaan viert.

Er worden 272 werken uit de verzameling aan 44 instellingen wereldwijd uitgeleend.

Er zijn belangrijke werken voor de verzameling verworven. Met steun van de Bank-Giro Loterij, door toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds, worden 2 gekleurde tekeningen uit 1905 en 1907 van Jan Toorop verworven, 2 gouaches uit 1925 van Fernand Léger, een vroege sculptuur uit 1966 van Robert Smithson, een 10-delige fotoserie van Simon Starling, een fotowerk van Tho-

mas Struth, drie met elkaar samenhangende werken uit 2008 van Ana Maria Tavares en een imposant fotowerk uit 2007 van Jeff Wall. Aan dit laatste werk wordt ook door de Vereniging Rembrandt en zijn Titus Fonds bijgedragen. Met middelen van de Mondriaan Stichting worden werken gekocht van Eylem Aladogan en Reiner Ruthenbeck. Daarnaast verrijken werken van o.a. Georges Vantongerloo, Bart van der Leek, Willie Doherty, Mario Garcia Torres en herman de vries de collectie. Zeer dankbaar ben ik ook de andere, particuliere schenkers: Eylem Aladogan, Willem Haakma Wagenaar, Renilde Hammacher-Van den Brande, Felix Visser en Marta Pan. Marta Pan is eind 2008 tot ons grote verdriet overleden: ze heeft het museum altijd een warm hart toegedragen en ze verdient onze onophoudelijke waardering.

Er zijn ook werken afgestoten: 157 bladen grafiek van Richard Roland Holst worden

in permanent beheer overgedragen aan het Instituut Collectie Nederland en 5 Afrikaanse werken aan het Afrika Museum in Berg en Dal. Een schilderij van J.B. Corot, dat in de Tweede Wereldoorlog ten behoeve van het Rijksmuseum Kröller-Müller is aangekocht, wordt na een advies van de Restitutiecommissie door de Minister van OCW teruggegeven aan de erven van degene die het in de jaren dertig van de vorige eeuw onvrijwillig kwijtraakte.

In januari overlijdt Henriëtte van Eelen-Weeber, van wie het museum in 2006 de met haar man samengebrachte collectie conceptuele kunst had gekocht. Uit haar nalatenschap verkrijgt het museum nog enkele interessante werken en documenten, maar de grootste verrassing is dat de door haar opgerichte Stichting Van Eelen-Weeber als een steunstichting voor het museum mag gaan functioneren.

De verschillende functies van het museum zijn ook dit jaar weer met verve en betrokkenheid door de medewerkers van het museum uitgevoerd. Een bloemlezing van projecten: het in kaart brengen van de onlangs verkregen archiefdelen betreffende de familie Kröller-Müller, een nieuwe introductiefilm voor het publiek als inleiding op een bezoek aan het museum, een onderzoeksproject met studenten van de Vrije Universiteit te Amsterdam rond conceptuele kunst in de verzameling van het museum, de restauratie van Tinguely's **La Grande Bascule**, het onderzoek naar de schildering onder Van Goghs **Grasgrond**, de Museum Plusbus, een nieuwe educatieplan, *Filosoferen met schilderijen* voor het basisonderwijs, het project 'Bomen en het bos' voor islamitische en reformatorische basisscholen, een gezamenlijk marketingplan van De Hoge Veluwe en het museum, 'Dancing with the Arts', een nieuwe publicatiegids van de hand

van Hans den Hartog Jager, de folder *Schep een blijvend monument*, bedoeld om particulieren te verleiden om aan het museum te geven of na te laten, enz. enz.

En dan is er natuurlijk het steeds doorgaande werk aan bruiklenen, tentoonstellingen, restauraties, onderhoud van de gebouwen, het vele huishoudelijke werk, technisch onderhoud, het werk aan de biografieën van het echtpaar Kröller-Müller, het inventariseren van aanwinsten, de website, de ontvangst van schoolklassen, het werven van fondsen, de Zwoele Zomeravonden, het genereren van publiciteit, het onderhoud van de beeldentuin, de beveiliging, de winkel (waarvan de winst één op één naar ons aankoopbudget gaat), de zorg voor het personeel, enz. enz.

In 2008 hebben we helaas afscheid moeten nemen van een van onze medewerkers: op 10 augustus overlijdt Ed Seijnaeve, mede-

werker van de centrale meldkamer. Het verlies van onze collega maakt diepe indruk.

Een mijlpaal is het verkrijgen van de gebruiksvergunning, die op 25 juni door de brandweer van Ede wordt verleend. Dit betekent dat het museum voldoet aan de eisen op het gebied van brandveiligheid. Hieraan ligt een lang en intensief proces van zorg voor de gebouwen ten grondslag, dat meteen een verantwoordelijkheid voor de toekomst schept. Er zijn met behulp van extra middelen van het Ministerie van OCW investeringen gedaan in de beveiliging van het museum. Met de Rijksgebouwendienst en het Bureau van de Rijksbouwmeester is gestart met het maken van plannen voor een uitbreiding van het museum. De Rijksgebouwendienst is aangevangen met het proces van de restauratie van het Rietveld Paviljoen.

De overeenkomst met de BankGiro Loterij, die middelen ter beschikking stelt voor bijzondere aankopen, wordt weer voor vijf jaren verlengd. De relatie is tot nu toe zeer succesvol geweest. In de kanspelsector is veel beweging. De Minister van Justitie heeft laten weten de invoering van een nieuwe kansspelwet op de lange baan te schuiven. Wel is hij van plan een kansspelautoriteit op te richten, die zich moet gaan bezighouden met de uitvoering, het toezicht en de handhaving van de kansspelen. Het Kröller-Müller Museum hoopt dat de loterijen, die als missie hebben om fondsen te werven voor goede doelen, voldoende ruimte gelaten wordt om te kunnen opereren. Binnen het zogenaamde Goede Doelen Platform zal het museum de BankGiro Loterij steunen om dit te bereiken. Zonder de Goede Doelen Loterijen, waaronder de BankGiro Loterij, zouden wij ons aankoopbeleid en bijzondere projecten niet goed

kunnen realiseren. De loterij stelt als voorwaarde dat haar uitkering ten behoeve van het Kröller-Müller Museum alleen aan een stichting gedaan kan worden die over een CBF-keur beschikt. Daartoe is in 2007 de Stichting Kröller-Müller Fonds opgericht, die als hoofddoel heeft het verlenen van materiële steun aan het Kröller-Müller Museum op gebieden die niet uit de normale exploitatie bekostigd kunnen worden. Sinds 2007 wordt de bijdrage van de Loterij aan deze stichting overgemaakt. In 2008 is het gesprek gestart met het CBF over de voorwaarden tot toekenning van het keurmerk.

De Mondriaan Stichting stelt middelen ter beschikking voor aankopen tot en met 2009. Van de Vereniging Rembrandt is ondersteuning ontvangen voor de aankoop van een belangrijk werk van Jeff Wall. De Turing Foundation en het VSBfonds ondersteunen de organisatie van de door ons publiek zeer

gewaardeerde Zwoele Zomeravonden. Het VSBfonds maakt het mogelijk het educatief project 'Bomen en het bos' te realiseren. De gemeente Apeldoorn subsidieert de organisatie van de tentoonstelling **NATURE AS ARTIFICE** in het kader van de eerste Triënnale van Apeldoorn. De BankGiro Loterij maakt het mogelijk dat de Museum Plusbus naar ons museum komt.

Zoals ik al eerder meldde staat de exploitatie van het museum onder enige druk, ook in 2008. Er tekende zich in de afgelopen jaren een tendens af tot een structureel tekort van circa € 450.000,= op jaarbasis, die toe te schrijven is aan de stijging van de uitgaven in algemene zin, zoals hogere afschrijvingen, toename van advieskosten, netwerkkosten, hogere kosten van de entreeheffing en hogere personeelskosten. Ook in 2008 is de hoogte van de personeelskosten ongeveer gelijk aan de exploitatiesubsidie die het

museum van het Ministerie van OCW ontvangt. Omdat het Ministerie 80% van deze subsidie als loongerelateerd beschouwt en voor compensatie in loonontwikkeling laat meegroeien, teert het museum op dit punt gestaag in op zijn exploitatiesubsidie. Daarnaast drukken kosten voor marketing en educatie, die pas enkele jaren geleden voor het eerst in de begroting zijn opgenomen en voor het museum beleidsprioriteiten vertegenwoordigen, zwaar op het budget.

Inkomsten aan de structurele kant stijgen licht. Het is het museum, net als in vorige jaren, ook in 2008 niet gelukt om algemene sponsoring te realiseren. Daartegenover staat dat het museum er in 2008 opnieuw in is geslaagd om incidentele inkomsten uit bijzondere subsidies, fondsen en bruikleenvergoedingen te verwerven tot een bedrag van bijna € 1.170.000,=.

Net als in de vorige jaren geldt dat het rijks-subsidie en de inkomsten uit entreeheffing de middelen leveren om de basistaken van het museum op het gebied van behoud en beheer en een deel van de publiekstaken op een aanvaardbaar niveau uit te kunnen voeren. Inkomsten uit sponsoring, bruikleenvergoedingen, projectsubsidies en commerciële activiteiten zijn de belangrijkste bronnen voor de financiering van de andere activiteiten van het museum, zoals tentoonstellingen, publicaties, aankopen, educatieve activiteiten, PR en marketing. Dit betekent dat het museum, gezien het grillige patroon van deze vier stromen, met moeite in staat is om een volwaardig en goed gepland activiteitenprogramma op deze gebieden te maken voor de komende jaren.

Al aan het eind van 2006 heeft het bestuur zich genooddaakt gezien om maatregelen te nemen. Er is besloten om in de periode tot

en met 2012 de personeelskosten structureel te verminderen met maximaal 10 formatieplaatsen, hetgeen overeenkomt met 15% van de gehele formatie. Dit is mogelijk door natuurlijk verloop, dus zonder gedwongen ontslagen, en door tegelijkertijd functies te combineren en/of te herverdelen en door nóg efficiënter te werken. Deze bezuinigingsoperatie levert het benodigde bedrag van het tekort op, zodat uiterlijk 2012 de balans tussen structurele inkomsten en uitgaven zal zijn hersteld. Na goedkeuring van dit voornemen door de Raad van Toezicht is het nog in december 2006 besproken door de directie met de ondernemingsraad. De ondernemingsraad heeft met begrip gereageerd op het voornemen en is nauw betrokken bij de uitwerking ervan in de komende jaren. De bezuinigingsdoelstellingen voor 2008 zijn conform de planning gerealiseerd.

Het Ministerie van OCW heeft in september laten weten voor de periode 2009-2012 een subsidie toe te kennen op het niveau van de toekenning voor 2008, met dien verstande dat daarover voor 2009 een korting ingehouden zal worden ter hoogte van 1,7% en voor de jaren daarna steeds ter hoogte van 3,4%. Alle ex-rijksmusea, verenigd in de VRM, zijn een bezwaarprocedure tegen (een deel van deze) deze korting gestart. Het Ministerie heeft in 2008 geen duidelijkheid kunnen geven over een aangekondigde financiële regeling die de korting deels zou kunnen compenseren.

Terugkijkend op de afgelopen vier jaren kom ik tot de conclusie dat er voor het Kröller-Müller Museum geen reden tot grote ongerustheid is, omdat het beleid duidelijk geformuleerd is en de financiën op orde zijn. Er zit echter heel weinig vlees op de botten. Inzet voor de komende jaren is

1. de opbouw van een financiële buffer om

regelmatig een bijzondere presentatie of manifestatie aan ons publiek te kunnen bieden, 2. werken aan de uitbreiding van het museum om de zichtbaarheid van de collectie te vergroten en om het publiek beter en in grotere getale te kunnen ontvangen, 3. regelmatig tentoonstellingsprojecten in het buitenland te organiseren en 4. trouw te blijven aan onze opdracht om moderne en hedendaagse kunst te laten zien van hoge kwaliteit in al zijn verwevingen met het denken en doen van mensen en in relatie tot de natuur.

De directie, bestaande uit de heer E.J. van Straaten (de directeur die tevens het Bestuur vormt van de Stichting), de heer M.J. Vonhof (de zakelijk adjunct-directeur) en mevrouw L. Kreijn (het hoofd afdeling collectie en presentatie), en de Raad van Toezicht vergaderen vier keer gezamenlijk. Bij dit overleg komen onder meer aan de

orde: de jaarrekening 2007, de begroting voor 2009, het financiële beleid op korte en langere termijn, het bezuinigingsplan, het PR- en marketingbeleid, de code cultural governance, de samenwerking met het Nationale Park De Hoge Veluwe en de subsidieaanvraag voor het Ministerie van OCW. De samenstelling van de Raad van Toezicht is in 2008 niet gewijzigd.

Ik ben de medewerkers en de leden van de Raad van Toezicht van het Kröller-Müller Museum zeer erkentelijk voor hun inzet en betrokkenheid.

Otterlo, april 2009 **Evert J. van Straaten,**
Directeur Kröller-Müller Museum

The Kröller-Müller Museum attracts many visitors to the Hoge Veluwe, almost 253,000 this year, but the museum's collection also increasingly travels to audiences abroad. An exhibition of drawings and paintings by Vincent van Gogh and paintings by his contemporaries in Brescia attracted 213,000 visitors and a joint exhibition in Seoul of works by Van Gogh from the collections of the Van Gogh Museum and the Kröller-Müller Museum closed on 16 March after attracting more than 750,000 people. In total in 2008 the museum loaned 272 works to 44 institutions around the world.

At home we have developed a broad programme of exhibitions and activities. In the summer as part of the International Triennial Apeldoorn we showed **NATURE AS ARTIFICE**, an exhibition of photographs of the Dutch landscape by 18 artists. Eylem Aladogan exhibited installations in the large sculpture gallery and Ana Maria Tavares developed a special project for the museum, which ran parallel to her contribution to ‘Sonsbeek 2008: grandeur’. To celebrate Carel Visser’s eightieth birthday the museum organised a presentation around the reconstruction of Visser’s and Ton Bruynèl’s **Kubus Project** of 1969-1971. The Dutch-German curators’ platform <gap> organised **THE PLACE TO BE**, bringing together projects by an international group of artists. We also devoted considerable attention to the permanent collection, with exhibitions of works from the Visser collection, Conceptual Art and recent acquisitions.

On 8 August 2008 it was the hundredth anniversary of Helene Kröller-Müller’s acquisition of **Four sunflowers gone to seed** by Vincent van Gogh. To celebrate this fact, the museum organised a display showing the painting in its historical context. The museum also focussed on those works it has acquired with the support of the Rembrandt Society, which celebrated its 125th anniversary in 2008.

Important works were acquired for the museum’s collection. With the support of the BankGiro Lottery, through the agency of the Kröller-Müller Fund, the museum acquired two coloured drawings from 1905 and 1907 by Jan Toorop, two gouaches from 1925 by Fernand Léger, an early sculpture from 1966 by Robert Smithson, a ten-part photographic series by Simon Starling, a photographic work by Thomas Struth, three related works from 2008 by

Ana Maria Tavares and an imposing photographic work from 2007 by Jeff Wall. The Rembrandt Society and its Titus Fund contributed to the purchase of this latter work. Funds from the Mondriaan Foundation were used to purchase works by Eylem Aladogan and Reiner Ruthenbeck. The collection has been further enriched with works by artists including Georges Vantongerloo, Bart van der Leek, Willie Doherty, Mario Garcia Torres and herman de vries. I am extremely grateful to those individuals who have donated works to the collection: Eylem Aladogan, Willem Haakma Wagenaar, Renilde Hammacher-Van den Brande, Felix Visser and Marta Pan. Marta Pan's death at the end of 2008 was a cause of great sorrow for everyone at the museum. She had a very special relationship with the museum and earned our unqualified admiration.

We have deaccessioned some works: 157 prints by Richard Roland Holst have been transferred to the Netherlands Institute for Cultural Heritage (ICN) and five African works have been transferred to the Afrika Museum in Berg en Dal. Following the advice of the Restitutions Committee, the Minister for Education, Culture and Science has returned a painting by Jean-Baptiste-Camille Corot, which was acquired on behalf of the Rijksmuseum Kröller-Müller during the Second World War, to the heirs of the party who unwillingly parted with the work in the 1930s.

In January Henriëtte van Eelen-Weeber died. In 2006 the museum purchased the collection of Conceptual Art that she had formed together with her husband. She bequeathed several more interesting work and documents to the museum. She also left instructions for formation of the Van Eelen-

Weeber Foundation, which will provide financial support to the museum.

The museum's staff has once again carried out its responsibilities with great commitment and verve. Here is just a sample of the projects worked on: cataloguing recently acquired archival material relating to the Kröller-Müller family, a new introductory film about the history of the museum, a research project with students from the Vrije Universiteit in Amsterdam about Conceptual Art in the museum's collection, the conservation of Tinguely's **La Grande Bascule**, research into the painting under Van Gogh's **Patch of Grass**, the Museum Plus-bus, a new education plan, *Philosophising with Paintings* for primary school pupils, the project 'Bomen en het bos' (Trees and the Forest) for Islamic and Protestant primary schools, a joint marketing plan for the museum and the Hoge Veluwe National

Park, 'Dancing with the Arts', a new public guide written by Hans den Hartog Jager, the folder *Schep een blijvend monument* (Create an enduring monument) intended to interest individuals in making donations or bequests to the museum, etc. etc.

And all of this alongside the ongoing work of processing loans, organising exhibitions, conservation, maintenance of the building and equipment, work on the biographies of Helene and Anton Kröller-Müller, cataloguing of new acquisitions, maintaining the website, receiving school groups, fundraising, organising the Sweet Summer Nights series, generating publicity, maintenance of the sculpture garden, security, the shop (whose profit goes in its entirety to our acquisitions budget), staff training and welfare etc. etc.

We mourn the loss of one of our staff, Ed Seijnaeve, who died on 10 August 2008. He is greatly missed.

The museum reached a milestone on 25 July when the Ede Fire Service granted the museum a permit stating that it meets all the demands for fire safety. This is the culmination of a long and intensive process of investment in the fabric of our buildings to ensure they will continue to serve future generations. The Ministry of Education, Culture and Science has contributed funds for investment in the museum's security. Together with the Rijksgebouwendienst and the office of the Chief Government Architect we have instigated plans for an extension to the museum. The Rijksgebouwendienst has commenced the process of restoring the Rietveld Pavilion.

The museum has struck a new five-year agreement with the BankGiro Lottery, which provides funds for acquisitions. The museum has built up a highly successful relationship with the BankGiro Lottery. There are

changes afoot in the rules relating to lotteries. The Minister of Justice has made it known that he has no short-term plans for a new gambling law, but he does plan to establish a governing body to regulate the lotteries. The Kröller-Müller Museum hopes that the lotteries, whose mission is to raise funds for good causes, will be allowed sufficient room to operate. Within the so-called Goede Doelen Platform (Good Causes Platform) the museum will support the BankGiro Lottery to achieve this aim. Without lotteries such as the BankGiro Lottery the museum would be unable to fund its acquisitions policy and special projects. The lottery stipulates that its funds may only be paid to a foundation with a CBF Seal of Approval issued by the Central Bureau on Fundraising (CBF). To fulfil this condition in 2007 the Kröller-Müller Fund was established with the principal aim of rendering material support to the Kröller-Müller Mu-

seum for aspects that are not covered by the museum's normal budget. Since 2007 contributions from the BankGiro Lottery have been paid to this foundation. In 2008 we began discussions with the CBF concerning the conditions for the award of a CBF Seal of Approval.

The Mondriaan Foundation has provided funds for purchases up to and including 2009. We received funds from the Rembrandt Society for the acquisition of an important work by Jeff Wall. The Turing Foundation and the VSB Foundation support the organisation of our highly popular season of Sweet Summer Nights. The VSB Foundation has also helped us realise the educational project 'Bomen en het bos' (Trees and the Forest). Apeldoorn Municipal Council subsidised the exhibition **NATURE AS ARTIFICE** as part of the first International Triennial Apeldoorn. The BankGiro Lottery has made

it possible for the Museum Plusbus to service our museum.

As I have stated in previous annual reports, the museum's budget is under pressure and this was also the case in 2008. In recent years the museum has experienced an annual structural deficit of around €450,000.00 which can be attributed to increased general costs, depreciation, increased consultancy costs, networking costs, increased costs related to ticketing, and higher salaries. In 2008 the salaries were again approximately equivalent to the subsidy the museum receives from the Ministry of Education, Culture and Science. Because the Ministry allocates 80% of this subsidy for salaries and increases the subsidy in relation to salary growth, the museum is rapidly eating into this subsidy. Marketing and education are important priorities for the museum. But the related costs have only recently

been included in the museum's budget and place considerable strain in the museum's finances.

Structural revenues have risen slightly. As in previous years the museum has not been successful in gaining general sponsorship. However, in 2008 the museum was again successful in obtaining incidental income from special subsidies, grants and loan fees to the sum of almost €1,170,000.00.

As in previous years in 2008 it was the case that the State subsidy and the income from ticket sales covered the museum's basic costs related to buildings and collections management and part of the public programme. Income from sponsorship, loan fees, project subsidies and commercial activities are the major source of funds for the museum's other activities such as exhibitions, publications, acquisitions, edu-

cational activities, and marketing and PR. This means that the museum, bearing in mind the unpredictable nature of these four sources of revenue, will have difficulties in presenting a satisfactory and well-planned programme of activities for the coming year.

As early as the end of 2006 the museum's management felt obliged to take steps to deal with this problem. It was decided to structurally decrease the museum's personnel costs in the period up to 2012 through the loss of a maximum of ten full-time positions, which represents 15% of the entire staff. This is possible through natural wastage, thus without forced redundancies and through temporarily combining and or/sharing of posts and through more efficient working procedures. These economy measures will make up the deficit so that by 2012 at the latest the balance between structural income and costs will be restored.

Following the Board of Trustees' approval of these proposals, in December 2006 the directorate discussed the proposals with the employees' council. The employees' council understood the need for the proposed steps and has agreed to work towards their implementation over the next few years. The planned aims for 2008 within this economy drive have been realised.

In September the Ministry of Education, Culture and Science announced that its subsidy for the period 2009-2012 will be reduced by 1.7% for 2009 and by a further 3.4% instigated legal action to dispute (a part of) this reduction. In 2008 the Ministry has been unable to give a clear indication about any financial plan that would compensate in part for this reduction.

Looking back over the past few years I have come to the conclusion that the Kröller-

Müller Museum has no reason for concern because it has a clearly formulated policy and its finances are in order. There is, however, very little flesh on the bones. The priorities for the next few years are: 1. to build up a financial buffer in order to offer the public a special presentation or event on a regular basis, 2. to work towards the extension of the museum to enable more of the collection to be shown and to be able to receive the public better and in greater numbers, 3. to organise regular exhibitions abroad and 4. to remain true to our mission to display modern and contemporary art of the highest quality in all its forms relating to human endeavour and its relationship with nature.

The directorate, comprising Mr E.J. van Straaten (the director and the chairman of the Foundation), Mr M.J. Vonhof (financial deputy director) and Mrs L. Kreijn (head

of the collections and presentations department), and the Board of Trustees met four times during 2008 to discuss matters including: the financial report for 2007, the budget for 2009, the museum's short-term and long-term financial management, the staff cutbacks, the marketing and PR policy, the code cultural governance, the partnership with the Hoge Veluwe National Park and the subsidy request to the Ministry of Education, Culture and Science. There were no changes to the composition of the Board of Trustees in 2008.

I am extremely indebted to the staff of the Kröller-Müller Museum and the Board of Trustees for their commitment and effort.

Otterlo, april 2009 **Evert J. van Straaten,**
Director Kröller-Müller Museum

De Raad van Toezicht heeft in 2008 vier maal vergaderd. Naast de lopende zaken staan er belangrijke punten op de agenda die het hele jaar terugkomen. Dat zijn om te beginnen de bezoekersaantallen en financiële zaken, die elke vergadering onderwerp van gesprek en analyse zijn.

Ook over de in 2007 gestarte bezuinigingsplannen wordt sindsdien op elke vergadering een update over de stand van zaken besproken. De Raad heeft akkoord gegeven op de plannen van het Directieoverleg over de bezuinigingsronde 2008-2012.

Verder is de samenwerking met

het Nationale Park De Hoge Veluwe een terugkomend punt. Het verlangen bestaat aan beide zijden en bij beide Raden van Toezicht om intensiever samen te werken. In 2008 is een werkgroep (de denktank) van start gegaan met vertegenwoordigers uit beide Raden en de beide directeuren. De focus ligt op verbetering van de samenwerking op het gebied van marketing, educatie en praktische zaken die zorgen voor een nauwer en intensiever contact. Ook de plannen van het Nationale Park rondom de gewenste veranderingen in het centrumgebied van het Park komen uitgebreid aan de orde. In 2008 hebben de marketeers van het Nationale Park De Hoge Veluwe en het Kröller-Müller Museum een gezamenlijk marketingplan ontwikkeld, dat onderdeel is van het marketingplan van het museum. De Raad van Toezicht hecht veel waarde aan dit initiatief. Naast de reguliere vergaderingen vindt één maal per jaar een informeel

samenzijn plaats met de Raad van Toezicht van het Nationale Park de Hoge Veluwe en beide directeuren.

Het vierde structurele punt op de agenda is de code cultural governance. Onder cultural governance wordt verstaan: goed, verantwoord en transparant bestuur en toezicht in de culturele sector. De professionalisering en verzakelijking van de sector maakt nadenken over de kwaliteit van besturen en toezicht belangrijk. Cultural governance sluit dan ook aan op de maatschappelijke trend om een helder onderscheid te maken tussen taken en bevoegdheden van directie, bestuur of Raad van Toezicht. Zeker binnen instellingen die grotendeels afhankelijk zijn van overheids-gelden is er behoefte aan meer transparantie. Niet alleen bestuurders en toezichthouders hebben baat bij cultural governance, ook andere betrokkenen, zoals overheden en fondsen, hebben er profijt van. Een goed

functionerend bestuur of Raad van Toezicht draagt bij aan betere resultaten, zowel zakelijk als artistiek. De directie en de Raad van Toezicht hebben in 2008 uitputtend in kaart gebracht in hoeverre zij voldoen aan de principes en best practice-bepalingen van de code cultural governance en, indien zij daar (nog) niet aan voldoen, hoe zij daarmee wensen om te gaan. Vooropgesteld is dat directie en Raad van Toezicht graag willen voldoen aan de code.

Voor wat betreft de principes constateren we twee afwijkingen: 1. De code schrijft voor dat het jaarverslag de goedkeuring behoeft van de Raad. Onze statuten stellen, echter, dat de directeur deze bevoegdheid heeft en dat hij voor 1 mei het jaarverslag ter kennisneming aan de Raad moet zenden. 2. De code stelt dat de Raad de bevoegdheid moet hebben om de statuten te wijzigen. Onze statuten bepalen dat niet de raad, maar de directeur deze bevoegdheid heeft en dat

de Raad en de bewindspersoon die Cultuur in zijn/haar portefeuille heeft vooraf hun goedkeuring aan een statutenwijziging moeten geven. Directie en Raad van Toezicht zijn van mening dat deze afwijkingen niet van groot belang zijn en geen actie vereisen, mede omdat de statuten van het museum in 1994 door de Minister zijn vast-gesteld.

Voor wat betreft de best practice-bepalingen zijn er de volgende acties ondernomen: de profielschets voor de leden van de Raad en een gefaseerd rooster van aftreden zijn opnieuw vastgesteld, relevante nevenfuncties van de leden zijn in kaart gebracht en zullen (evenals de profielschets) in het jaarverslag over 2008 worden vermeld, er heeft een zelfevaluatie van de Raad plaatsgevonden en er is een keer vergaderd zonder de directie. In 2008 heeft geen functioneringsgesprek met de directeur plaatsgevonden. In het jaarverslag zal voortaan vermeld worden in hoeverre het museum voldoet aan de

code cultural governance.

Tijdens de laatste vergadering van het jaar heeft de Raad enige tijd zonder de directie vergaderd en zichzelf geëvalueerd. Deze zelfevaluatie zal tot een aanscherping van de aandachtspunten en efficiëntere vergaderingen leiden.

De voorzitter van de Raad van Toezicht heeft het initiatief genomen om met andere voorzitters van de Raden van Toezicht van enkele grote kunstmusea in Nederland contact op te nemen. Dit resulteert in een eerste informeel overleg in 2009.

De Raad heeft in de verschillende vergaderingen akkoord gegeven op de jaarrekening van 2007, de subsidieaanvraag, op het aangepaste profiel van de leden van de Raad van Toezicht en de begroting voor 2009. Ook de administratieve organisatie en de interne controle zijn aan de orde gekomen. Er heeft een gesprek plaatsgevonden met de externe accountant.

De Raad van Toezicht bedankt de directie en medewerkers van het Kröller-Müller Museum voor hun inzet, enthousiasme en de prettige samenwerking.

A.L. Stal

Voorzitter Raad van Toezicht

The Board of Trustees met four times during 2008. In addition to the usual matters there were several important points on the agenda at each meeting, including the visitor figures, the museum's finances and the economy measures that were instigated in 2007. The Board of Trustees granted its approval for the economy measures for 2008-2012.

The partnership with the Hoge Veluwe National Park was another recurrent issue. Both parties and their respective trustees wish to work more intensively together. In 2008 a think tank was established with representatives from the

directorates and trustees of both institutions. The focus is the improvement of the partnership in terms of marketing, education and practical matters that ensure closer and more intensive contact. We also discussed the National Park's plans for changes to the central area of the Park. In 2008 the marketing representatives of the Hoge Veluwe National Park and the Kröller-Müller Museum put together a joint marketing plan, which is a component of the museum's marketing plan. The Board of Trustees attaches great importance to this initiative. Alongside the regular meetings there is an informal meeting once a year of the Board of Trustees of the Hoge Veluwe National Park and both directors.

The fourth structural point on the agenda is the code cultural governance. Cultural governance means good, responsible and transparent management and supervision in the cultural sector. The professionalisation and commercialisation of the sector means

that it is essential to consider the quality of management and supervision. Cultural governance also fits within the social trend to make a clear distinction between the directorate and the Board of Trustees. There is a need for greater transparency, certainly within institutions that are largely independent of the government. Cultural governance benefits not only the management and board member, but also other interested parties such as government departments and funding bodies. A well-functioning Board of Trustees contributes to better results, both artistic and financial. In 2008 the directorate and the Board of Trustees have discussed at length the extent to which they meet the best practice in terms of the code cultural governance and, if they do not (yet) meet best practice, how they intend to achieve this. First and foremost it is important to state that the directorate and the Board of Trustees wish to conform to the code.

In terms of the principles we have identified two deviations:

1. The code prescribes that the annual report should be approved by the Board of Trustees. Our statute, however, states that the director must approve the annual report and send it to the Board of Trustees, for information, before 1 May.
2. The code states that the Board of Trustees must have the power to alter the statute. Our statute states that it is the director and not the Board of Trustees that has this power and that the Board of Trustees and the minister responsible for culture must give prior approval to any change to the statute. The directorate and the Board of Trustees are in agreement that these deviations are not of great importance and require no action, especially since the museum's statute was determined by the Minister in 1994.

In terms of meeting best practice, we have taken the following measures: the profiles for the board members have been revised and we have drawn up a new phased roster for the replacement of board members. We have recorded any relevant posts held by the members and these will be published (along with the profiles) in the 2008 annual report. The Board of Trustees has carried out a self-evaluation and has met on one occasion without the directorate. In 2008 we did not hold a performance review with the director. Each year we shall announce in the annual report the extent to which the museum conforms to the code cultural governance.

During the final meeting of the year, the Board of Trustees briefly met without the director and undertook a self-evaluation, which will lead to more efficient meetings in future.

The chair of the Board of Trustees has taken the initiative to make contact with the

chairs of the boards of several other large art museums in the Netherlands. This resulted in the first informal discussion in 2009.

The Board of Trustees approved the annual accounts for 2007, the subsidy request, the revised profile of the members of the Board of Trustees and the budget for 2009. The Board has also discussed the administrative organisation and the internal checks and has had a meeting with the external accountant.

The Board of Trustees wishes to thank the directorate and the staff of the Kröller-Müller Museum for their energy, enthusiasm and enjoyable collaboration.

A.L. Stal

Chairman of The Board of Trustees

In 2008 lopen 2 tentoonstellingen en een presentatie in een projectkamer door uit 2007 en zijn er 7 nieuwe tentoonstellingen en 2 presentaties in projectkamers te zien.

10 Anish Kapoor, *Turning the World Inside Out*, 1995, in de tentoonstelling **EEN KEUZE UIT DE VERZAMELING HEDENDAAGSE KUNST**

CLAES OLDENBURG - LONDON KNEES 1966

02.06.2007 t/m 24.03.2008

In één van de projectkamers van het museum is de nieuwe aanwinst **London Knees 1966** van de Amerikaanse Pop Art kunstenaar Claes Oldenburg (Stockholm 1929) te zien. De kunstenaar begon halverwege de jaren zestig van de vorige eeuw voorstellen te doen voor kolossale monumenten van eigentijdse objecten, die hij typerend vond voor een bepaalde tijd en plaats. Bij de ingang van het museum staat daar een beroemd voorbeeld van: zijn **Troffel** van blauw gespoten staal uit 1971.

Voor Londen stelt hij in 1966 voor om op het Victoria Embankment een monument van twee kolossale knieën te plaatsen. De belangrijkste inspiratiebron voor dit monument is de recente uitvinding van de minirok, die in combinatie met het dragen van laarzen het straatbeeld opvallend verlevendigt met blote knieën. Een andere inspiratiebron is de alomtegenwoordigheid van bijzondere torens, schoorstenen en zuilen in de architectuur van Londen.

Oldenburg werkt het voorstel uit in een multipel, een ander typisch fenomeen van de kunst van de jaren zestig, waarin het verlangen naar betaalbare en bereikbare kunst tot uiting komt. Oldenburg vindt het juiste model in een etalagepop uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog. Hij zaagt daar één knie uit en gebruikt deze en zijn spiegelbeeld. Het werk is in 1968 door Editions Alecto in 120 exemplaren in de handel gebracht. De uiteindelijke sculptuur wordt voorzien van een zwarte perspex grondplaat en vergezeld van documenten, litho's en zeefdrukken waarin het twee jaar durende

productieproces wordt toegelicht en ingegaan wordt op de inspiratiebronnen van de kunstenaar voor dit werk.

London Knees 1966 is een zeer gelaagd werk geworden, sensueel door zijn onderwerp en materiaalgebruik, geestig door de speelse associaties en waardevol door een nieuwe kunstzinnige relatie te leggen tussen stedelijke omgeving en eigentijds leven.

Dit exemplaar is nog vóór 1970 door het echtpaar Herman en Henriëtte van Eelen-Weeber gekocht en is in 2007 verworven als aanvulling op de in 2006 van het echtpaar gekochte collectie conceptuele kunst.

**HET RAADSEL VAN ‘DUBBEL-INGRES’ –
VAN GOGHS TEKENINGEN IN HET KRÖLLER-
MÜLLER MUSEUM OPNIEUW BEKEKEN**

11.10.2007 t/m 27.01.2008

Ter gelegenheid van het verschijnen van de catalogus *Tekeningen en grafiek van Vincent van Gogh in de collectie van het Kröller-Müller Museum* is een tentoonstelling gemaakt met een groot deel van de tekeningen van Van Gogh uit de museumcollectie.

Aan de hand van ruim 100 tekeningen uit de collectie wordt Van Gogh gevolgd -net als in de catalogus- vanaf het moment dat hij besluit kunstenaar te worden. De tekeningen zijn zo gegroepeerd dat duidelijk te zien is hoe hij een steeds grotere beheersing krijgt over materialen als potlood, krijt en inkt, maar ook zaken als perspectief en expressie. De titel van de tentoonstelling is ontleend aan een ontdekking die tijdens het onderzoek naar de ver-

schillende papiersoorten en hun watermerken is gedaan. In de tentoonstelling wordt daar uitvoerig aandacht aan gegeven.

In het prentenkabinet is een presentatie te zien met tekeningen van tijdgenoten van Van Gogh. Een van hen is Anton Ridder van Rappard, een vriend van Van Gogh met wie hij gedurende zijn Hollandse periode incidenteel samenwerkte en regelmatig correspondeerde. Daarnaast is er werk te zien van Jozef Israëls, George Breitner, Théophile de Bock, Paul Signac, George Seurat, Henry van de Velde en H.P. Bremmer, alle uit de rijke collectie van het museum.

EEN KEUZE UIT DE VERZAMELING HEDENDAAGSE KUNST

22.12.07 t/m 18.05.08

Voor de laatste tentoonstelling die in 2007 begint maakt de directeur een keuze uit de collectie hedendaagse kunst van het museum.

Er is niet echt een thema, behalve misschien de (on)volmaaktheid van het materiaal en de vorm, gedemonstreerd aan de hand van de zoektocht van de kunstenaar naar de juiste vorm met behulp van het juiste materiaal. De tentoonstelling is een optelsom

14

15

van losse werken die individueel, maar ook door hun combinatie, hopelijk de verbeelding van de bezoekers prikkelen om voor zichzelf antwoorden te vinden op de vragen die de kunstenaars zich stelden bij het maken van de werken.

Te zien zijn werken van Joseph Beuys, Jan Dibbets, Tom Claassen, Anish Kapoor, Anselm Kiefer, Cai Guo Qiang en Dennis Oppenheim.

UIT DE VOORMALIGE COLLECTIE VISSER: NAUMAN, BEUYS, PENCK, DE MARIA, POLKE EN MARDEN 09.02 t/m 18.05.2008

16

In het lange smalle van het daglicht afgeschermd prentenkabinet zijn van 9 februari tot en met 18 mei werken op papier te zien van kunstenaars die in de jaren '70 en '80 tot de internationale avantgarde behoren. In de meest uiteenlopende ongebruikelijke technieken noteren zij in woord en beeld hun ideeën onder meer over de rol die de kunst in de maatschappij zou moeten spelen. De soms op het eerste gezicht cryptische maar intrigerende notities zijn

voor de kunstenaars vaak momentopnames uit hun denkproces. De materialen die zij daarvoor gebruiken zijn alles behalve duurzaam. Om de bezoeker toch te laten genieten van dit bijzondere, maar kwetsbare deel van de collectie wordt er met regelmaat een kleine keuze getoond.

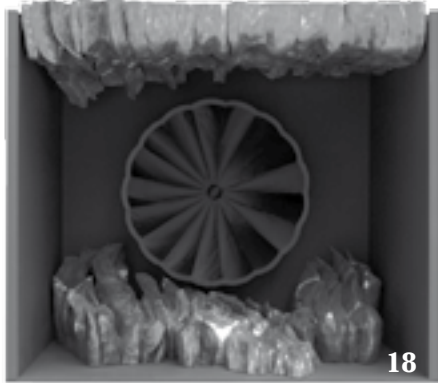
17

EYLEM ALADOGAN

21.02 t/m 08.06.2008

Van 21 februari tot en met 8 juni is in de grote beeldenzaal een tentoonstelling te zien met installaties van Eylem Aladogan (1975). Aladogan maakt monumentale installaties waarin architectonische en meer organische elementen een interactief spel met elkaar aangaan. De kunstenaar verhoudt zich in haar werk tot de werkelijkheid zoals de natuur of de wetenschap.

In de tentoonstelling is naast ouder werk een nieuwe installatie te zien: **Before Departure (all my changes were there)**. Aanleiding voor het ontstaan van dit werk is de recente reis die de kunstenaar heeft gemaakt door de woestijnen van Arizona, Utah

en Nevada in de Verenigde Staten. Een bijzondere en spirituele reis, die niet alleen heeft geleid tot dit nieuwe kunstwerk, maar ook een belangrijk stempel heeft gedrukt op de ontwikkeling van haar werk. Het heeft haar werk meer verschoven naar een

abstractere symboliek waarin haar persoonlijke bevindingen een sterkere rol zijn gaan spelen.

Before Departure (all my changes were there) bestaat uit verschillende, samenhangende associatieve beeldcomponenten. Elke vorm in de installatie heeft zowel inhoudelijk als visueel een overeenkomstige verwantschap met elkaar: de afzonderlijke beeldcomponenten versterken elkaar visueel in hun samenhang, en in zijn geheel scheidt het een nieuwe betekenis en beleving.

Het gebruik van bepaalde materialen en technieken speelt een essentiële rol binnen het werk van Aladogan. Het nieuwe werk bestaat uit notenhout, keramiek, metaal, vilt en leer. Voor Aladogan is het inspirerend om met nieuwe materialen te werken en (ambachtelijke) technieken te verkennen. De eigenschappen en beperkingen van het materiaal maken in haar installatiewerken letterlijk deel uit van de inhoud van het werk: het bepaalt hierin de 'state of mind'.

THE PLACE TO BE

03.04 t/m 01.06.2008

Van 3 april tot en met 1 juni is in vier projectkamers de presentatie **THE PLACE TO BE** te zien. Het gaat om een kunstproject waarin de unieke culturele positie van het Kröller-Müller Museum centraal staat. Het museum is bekeken vanuit verschillende artistieke invalshoeken door de internationaal beken-

de kunstenaars Michael Stevenson (Nieuw-Zeeland/Duitsland), Jürgen Stollhans (Duitsland) en het kunstenaarsduo gerlach en koop (Nederland).

Voor deze tentoonstelling hebben de kunstenaars in-

dividueel een onderzoek uitgevoerd in het museum om zichtbare en niet-zichtbare culturele aspecten aan het licht te brengen. De resultaten zijn uitgewerkt tot nieuwe kunstwerken: sculpturen, installaties en schilderijen, die een bijzondere plaats hebben gekregen in vier projectkamers rond de vaste collectie. Ze dagen de bezoeker uit actief te zoeken naar alternatieve wegen door het museum om kunst opnieuw te ontdekken.

Michael Stevensons werk gaat over verbanden die gelegd kunnen worden tussen de ontwikkeling van de particuliere collectie van het echtpaar Kröller-Müller tot rijkscollectie en de econo-

mische activiteiten van de Kröllers tijdens de crisis in de jaren twintig. Hij heeft een combinatie gemaakt van gebruiksvoorwerpen uit de voormalige bezittingen van het echtpaar Kröller-Müller en geleende objecten van De Nederlandsche Bank. Jürgen Stollhans gaat de confrontatie aan met de collectie schilderijen van het museum. Deze roept bij hem de vraag op naar zijn eigen hedendaagse bijdrage aan de schilderkunst. gerlach en koop tonen hun eigen sculptuur van zes meter lang, het langste en smalste kunstwerk uit de museumcollectie, naast het langste object uit hun huis, een trapleuning. Met hun conceptuele werk geven zij op subtiele manier inzicht in de alledaagse processen die zich in het museum (maar ook daarbuiten) afspelen.

THE PLACE TO BE is een samenwerking met het Nederlands-Duitse curatorenplatform <gap>. De kernactiviteit van <gap> is het creëren van ongebruikelijke kortdurende situaties voor hedendaagse kunst(enaars), op basis van specifieke thema's die op het publiek worden overgebracht. <gap> 'makes things possible' en maakt het publiek op een non-arbitraire, artistieke wijze enthousiast voor hedendaagse kunst.

REDONE. CONCEPTUELE KUNST UIT DE COLLECTIE 24.05 t/m 26.10.2008

Van 24 mei tot en met 26 oktober is de tentoonstelling **REDONE. CONCEPTUELE KUNST UIT DE COLLECTIE** te zien. De presentatie is het resultaat van een samenwerking tussen het museum

en de opleiding kunstgeschiedenis van de Vrije Universiteit Amsterdam. Studenten van de sectie moderne kunst hebben conceptuele kunstwerken uit de collectie van het museum onderzocht. De centrale vraag daarbij is hoe conceptuele kunstwerken, die immers niet bestaan uit materie maar uit

de overdracht van een concept/idee, veertig jaar na hun ontstaan opnieuw gepresenteerd kunnen worden.

Het Kröller-Müller Museum beschikt over een ruime collectie conceptuele kunst. Een deel van deze werken is verworven middels de privé-verzamelingen van de Vissers en Van Eelen, een deel is los hiervan door de jaren heen aangekocht. In de tentoonstelling zijn werken bijeen gebracht die zijn te beschouwen als 'schoolvoorbeelden' van de conceptuele kunst, maar eveneens de paradox van 'kunst als idee' vertegenwoordigen.

Meest illustratief hiervoor is de grote **Wall drawing at Visser residence no. 117** (1970-1975) van Sol LeWitt, die oorspron-

kelijk is gemaakt voor de werkkamer in het door Gerrit Rietveld ontworpen huis van Martin en Mia Visser te Bergcyk. Op basis van de aanwijzingen, die LeWitt destijds

zorgvuldig op certificaat vastlegde, is het werk in het museum opnieuw uitgevoerd. Acht dagen is er geconcentreerd aan de uitvoering van het concept gewerkt door twee kunstenaars, vaste assistenten van LeWitt, die al jaren wereldwijd zijn concepten hebben uitgevoerd. De subtiele maar indrukwekkende tekening

is voor het eerst in een museale context te zien (*zie verder onder wetenschappelijk onderzoek op pag. 123*).

Naast het werk van Sol LeWitt is werk te zien van Gilbert & George, Daniel Buren, Richard Long, On Kawara en Jan Dibbets.

22 Sol LeWitt's **Wall drawing** wordt opnieuw uitgevoerd

23 Jan Dibbets, **Project voor Art&Project Bulletin 15**, 1969 (detail)

NATURE AS ARTIFICE 12.06 t/m 28.09.2008

Van 12 juni tot en met 28 september toont het museum recent werk over het nieuwe Nederlandse landschap van achttien Nederlandse en buitenlandse fotografen en (video)kunstenaars: Hans Aarsman, Theo Baart, Wout Berger, Henze Boekhout, Driessens & Verstappen, Mar-nix Goossens, Arnoud Holleman, Gert Jan Kocken, Jannes Linders, Cary Marke-rink, Hans van der Meer, Gábor Ösz, Bas Princen, Xavier Ribas, Gerco de Ruijter, Frank van der Salm, Hans Werlemann en

Edwin Zwakman.

- Het oude, zogenaamd typisch Nederlandse landschap, dat bekend is uit de schilderkunst, is een pastorale idylle met pure natuur, weilanden, molens en koeien. Als boer of herder leefde de mens hierin als dienaar van

de natuur. In fotografie en video, media bij uitstek van onze hedendaagse beeldcultuur, geeft **NATURE AS ARTIFICE** de aftrap voor nieuwe beeldvorming van dit land. Net als in andere landen laat de mondiale herschikking van de economie de boer-

enidylle plaats maken voor snelwegen, vliegvelduitbreidingen, buitenwijken, bedrijfsterrinen, recreatiegebieden en nieuwe aangelegde natuur. Nederland was door de strijd tegen het water altijd al door mensen gecontroleerd. Verregaande civiele technieken om land uit water te creëren, computergestuurde kasbouw en biotechnische teelttechnieken breiden de regelzucht van de Nederlanders uit tot de natuur als geheel. Momenteel staat Nederland juist bekend als meest artificiële land ter wereld. De kunstenaars in **NATURE AS ARTIFICE** nemen juist deze verstedelijkte en artificiële kant van Nederland als uitgangspunt. Zij vervallen niet in een negatief oordeel, maar bekijken open wat er gaande is en zoeken naar nieuwe vormen van schoonheid. In een tijd dat menselijke controle op landschap en omgeving overal ter discussie staat, strekt de relevantie hiervan zich uit tot ver buiten de Nederlandse grenzen.

Op 12 juni wordt de tentoonstelling geopend. Na een statement door gastconservator Maartje van den Heuvel over de inhoud van de tentoonstelling, leidt journaliste Tracy Metz een gesprek met fotograaf Jannes Linders, kunstenaar Edwin Zwakman, landschapsarchitect Michael van Gessel en Alison Nordström, conservator van het George Eastman House in Rochester, NY. Aansluitend opent Dirk Sijmons, Rijksadviseur voor het Landschap de tentoonstelling.

NATURE AS ARTIFICE wordt door publiek en pers lovend ontvangen.

Bij de tentoonstelling verschijnt een gelijknamig boek, uitgegeven door NAI uitgevers, onder redactie van gastconservator Maartje van den Heuvel en Tracy Metz. **NATURE AS ARTIFICE** vindt plaats in het kader van de ‘Internationale Triënnale Apeldoorn: 100 dagen van cultuur, tuin en landschap’ en reist daarna door naar Neue Pinakothek München, George Eastman House, Rochester (NY, USA) en Aperture Gallery (New York City).

NATURE AS ARTIFICE komt tot stand met steun van: Mondriaan Stichting, Fonds BKVB, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, Stimuleringsfonds voor Architectuur (Belvédère) en Cultuurfonds Bank Nederlandse Gemeenten.

KUBUSPROJECT, 1969-1971

05.07.2008 t/m 04.01.2009

Eind 2007 krijgt het Kröller-Müller Museum een bijzonder kunstwerk aangeboden: het **Kubusproject** van componist Ton Bruy-
nèl (1934-1998) en beeldhouwer Carel Visser (1928). Het werk – een environment waarbij muziek en sculptuur een onlosmake-
lijke eenheid vormen en ook de bezoeker wordt uitgenodigd tot
deelname – is ontstaan tussen 1969 en 1971 in de studio van Ton
Bruynèl. In 1971 is het voor het eerst in het Stedelijk Museum
in Amsterdam opgebouwd. In 1976 staat het in een iets gewij-
zigde opstelling in het Centraal Museum in Utrecht. Daarna
raakt het uit het zicht. In 2008, precies 10 jaar na de dood van
de componist en in het jaar van Vissers 80ste verjaardag duikt

het weer op. Vrienden van Bruynèl hebben het werk, de twee in-
drukwekkende geluidsmachines en de bijbehorende banden met
de compositie van Bruynèl, en de stalen kubussen van Visser,
jarenlang bewaard in en rond hun huis, eerst in Nederland en
later in Frankrijk. Het museum is blij met de schenking. Enerzijds
omdat het de kunstenaar Carel Visser betreft. Visser – die gezien
kan worden als de vader van de Nederlandse moderne beeldhouw-
kunst – is met een rijk overzicht uit zijn oeuvre, beelden en werken
op papier, vertegenwoordigd in de museumcollectie. Het **Kubus-
project** is daaraan een unieke toevoeging. Anderzijds omdat het
zo past bij het interessegebied van het Kröller-Müller Museum,
altijd alert op nieuwe ontwikkelingen in de beeldhouwkunst, waar-
onder die momenten waarop scheppende disciplines elkaars ter-
rein verkennen en tot verrassende uitkomsten komen.

In samenwerking met het Koninklijk Conservatorium in Den Haag
is het Kubusproject gerestaureerd. Geluidstechnici van toen en
nu halen spoor voor spoor het geluid terug, restauratoren van
het museum geven de kubussen een nieuw museaal leven en de
onmisbare derde partij, de bezoeker, is nu welkom deel te nemen
aan het project en het ‘environment’ van Bruynèl en Visser
te beleven.

28

ANA MARIA TAVARES

05.07 t/m 24.10.2008

Ter gelegenheid van ‘Sonsbeek 2008: grandeur’ presenteert het Kröller-Müller Museum vanaf 5 juli het nieuwe werk **Crystal**

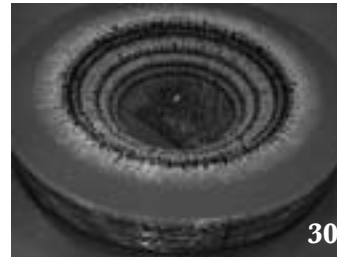
Waters van één van de deelnemende kunstenaars, Ana Maria Tavares. Het werk maakt vanaf 24 oktober deel uit van de tentoonstelling met recente aanwinsten (zie verder op pag. 21)

De Braziliaanse Tavares (1958) wordt geïnspireerd door de context van haar omgeving. In haar werk voor zowel Sonsbeek 2008 als het Kröller-Müller Museum is dat water, met name de manier waarop water aanwezig is in de omgeving. Water staat voor de bron van het leven en de kracht van de natuur. Tijdens

haar onderzoek in de omgeving van Arnhem ontdekt Tavares 81 sprengen en beken rondom de Veluwe. In Park Sonsbeek heeft Tavares met **Secrets of the waters** op vijf punten ondergrondse waterknooppunten, de zogenaamde ‘sprengkoppen’, gemarkeerd door grote ronde spiegels met een stenen rand waarop zij een mantra heeft aangebracht. Deze mantra ‘Desire, Deserve, Delight, Still Life, Sparkling Water, Still Water, Sparkling Life’ verwijst naar verlangen en het leven.

Een andere inspiratiebron voor het werk is een Afro-Braziliaans ritueel. Elk jaar worden de trappen van de kerk van Bonfim in de stad Salvador in Brazilië met gearomatiseerd water schoongewassen door zwarte vrouwen. In dit ritueel vloeien elementen uit verschillende tijden en verschillende godsdiensten samen: ‘wassen’ staat voor zuivering. Om hun polsen dragen de vrouwen kleurige linten: geluksbandjes met verknoopte wensen. Bij het knopen van gekleurde wenslinten om de pols worden drie knopen in het lint gelegd. Bij elke knoop wordt een wens gedaan. Als de stof verslijt en het lint van de pols valt, worden je wensen vervuld.

In het museum vormen de namen van de beken afgewisseld met de mantra het uitgangspunt voor **Crystal Waters**. Het geheel is vormgegeven in gekleurde, spiegelende Perspexlagen. De mantra

is ook ingeweven in de linten van het vaandel, **The Wish-Ribbon Net**, dat tijdens de Processie van Sonsbeek is rondgedragen. Dit vaandel is uitgevoerd in samenwerking met de Vrienden van Sonsbeek. Een korte videodocumentaire laat de totstandkoming zien. **The Wish-Ribbon Net**, de documen-

taire en een kaart waarop de namen en de locaties van de sprengen en beken staan, vormen samen met **Crystal Waters** de installatie in het museum.

VIER UITGEBLOEIDE ZONNEBLOEMEN

**Kröller-Müller gedenkt eerste belangrijke Van Gogh
aankoop 08.08 t/m 12.10.2008**

Op 8 augustus 2008 is het precies 100 jaar geleden dat het schilderij **Vier uitgebloeide zonnebloemen** van Vincent van Gogh in de Kröller-Müller collectie komt. Ter gelegenheid hiervan besteedt het museum in een kleine presentatie in een projectkamer aandacht aan dit schilderij. De aankoop van dit werk in 1908 markeert het begin van 100 jaar aankoopbeleid van moderne kunst door Helene Kröller-Müller, oprichtster van het museum.

Strikt genomen is **Vier uitgebloeide zonnebloemen** niet de eerste aankoop van een schilderij van Van Gogh door Helene Kröller-Müller. Zij heeft al eerder het werk **Bosrand**, een bosgezicht uit de Haagse periode van de schilder uit 1883 gekocht.

31 Vincent van Gogh, **Vier uitgebloeide zonnebloemen**, 1887

Vier uitgebloeide zonnebloemen is wel één van de eerste werken die zij kocht. Inmiddels behoort het tot de topstukken van het museum. In dit werk is de invloed te herkennen van impressionisme en pointillisme, de moderne Franse schilderstijlen waar Van Gogh in Parijs kennis mee heeft gemaakt. Hij schildert dit doek aan het eind van de zomer van 1887. De aankoop van dit schilderij en van twee andere schilderijen uit de Franse periode iets later, betekent het begin van de grootste privécollectie van werk van Van Gogh.

In de zomer van 1887 ontdekt Vincent van Gogh de zonnebloem als zelfstandig motief. Hij schildert drie kleine stillevens en ten slotte dit grote doek. Van Goghs keuze voor de zonnebloem is een hoogst originele. Opvallend in dit werk is zijn keuze voor uitgebloeide zonnebloemen. Vooral deze stillevens hebben Vincent van Gogh de iconische status gegeven van ‘de schilder van de zonnebloemen’. Zelf vindt hij ook dat de zonnebloem bij hem hoort zoals hij schrijft in een van de brieven aan zijn broer Theo in 1889: “Je weet dat Jeannin de pioen heeft, Quost de stokroos, maar ik, ik heb een beetje de zonnebloem”.

NATUUR, RUIMTE EN TIJD - RECENTE

AANWINSTEN 24.10.2008 t/m 01.02.2009

Van 24 oktober 2008 tot en met 1 februari 2009 is de tentoonstelling **NATUUR, RUIMTE EN TIJD - RECENTE AANWINSTEN** te zien. Het museum is erg blij met de verrijking van de collectie met werken van Lara Almarcegui, Gerard Byrne, Wessel Couzijn, Jan Dibbets, Willie Doherty, Stano Filko, Mario Garcia Torres, Stephen Kaltenbach, On Kawara, Marta Pan, Jan van de Pavert, Reiner Ruthenbeck, Robert Smithson, Simon Starling, Thomas Struth,

Peter Struycken, Rob Sweere, Ana Maria Tavares en Jeff Wall. Het gaat onder andere om dia's, foto's, (video-) installaties en werken op papier.

In deze tentoonstelling ligt het accent op werk van kunstenaars met uiteenlopende opvattingen over tijd en ruimte en over hun verhouding tot natuur en geschiedenis. Met de keuze voor deze kunstenaars, die soms al met vroeger werk in de collectie vertegenwoordigd zijn, wil het museum wijzen op de waarde van de nuance en van alles wat kwetsbaar is.

33

32 Gerard Byrne, *1984 and beyond*, 2005-2007

33 Robert Smithson, *The cryosphere*, 1966

Het Kröller-Müller Museum wil mensen liefde voor en inzicht in beeldende kunst bijbrengen en laat zich leiden door het besef dat het weliswaar door zijn status en geschiedenis een belangrijke positie inneemt in de domi-

nante cultuur, maar dat het open moet staan voor de roerige dynamiek van de marge. Kunst is altijd anders dan het gebruikelijke en bekende, dat moet ze ook zijn, want daarin ligt haar bestaansrecht. In het paradijs dat Kröller-Müller is, moeten ook andere stemmen gehoord kunnen worden. Er zijn de laatste jaren werken verworven die impliciet en expliciet naar maatschappelijke thema's verwijzen en het kritische functioneren van de kunst en de kunstenaar aan de orde stellen.

De directeur van het museum heeft een uitgebreide zaaltekst bij de tentoonstelling geschreven.

34

34 Wessel Couzijn, *Model voor groot landschap*, 1970

VAN GOGH, VOYAGE INTO THE MYTH

Seoul Museum of Art (Korea)

23.11.2007 t/m 16.03.2008

Het Kröller-Müller Museum en het Van Gogh Museum hebben gezamenlijk 65 schilderijen en tekeningen van Vincent van Gogh aan het Seoul Museum of Art in Korea uitgeleend.

De tentoonstelling is het tweede grote gemeenschappelijke project van beide musea in de afgelopen jaren. In 2005 is voor het eerst samengewerkt aan een reizende tentoonstelling in Osaka, Nagoya en Tokyo in Japan.

Het Van Gogh Museum stelt in Korea 23 werken ter beschikking, waaronder topstukken als **Irisen** en **Het gele huis 'De straat'**. Het Kröller-Müller Museum leent voor deze tentoonstelling 20 tekeningen en 22 schilderijen van Van Gogh, met onder andere het beroemde **Landweg in de Provence bij nacht** en **De zaaier**. Ruim 750.000 mensen hebben kunnen genieten van de tentoonstelling, een absoluut record voor het Koreaanse museum.

35 billboard tentoonstelling in Seoul

36 bezoekers voor een affiche in het Seoul Museum of Art

VAN GOGH, DISEGNI E DIPINTI - CAPO-LAVORI DAL KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM

Van Gogh en highlights uit de verzameling te zien in Brescia, Museo di Santa Giulia in Brescia (Italië)

18.10.2008 t/m 25.01.2009 (verlengd t/m 08.02.2009)

Het Kröller-Müller Museum heeft 115 werken, waaronder 99 werken van Vincent van Gogh, aan het Museo di Santa Giulia in Brescia (Italië) uitgeleend. Daar is vanaf 18 oktober 2008 tot en met 25 januari 2009 de expositie **VAN GOGH, DISEGNI E**

37

DIPINTI - CAPOLAVORI DAL KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM te zien.

De tentoonstelling wordt verlengd met 2 weken en trekt 212.325 bezoekers.

Uitgangspunt voor de tentoonstelling in Italië

is de tentoonstelling **HET RAADSEL VAN 'DUBBEL-INGRES' – VAN GOGHS TEKENINGEN IN HET KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM OPNIEUW BEKEKEN**, die tot begin dit jaar in het Kröller-Müller Museum te zien is. Naast 84 werken op papier zijn 15 schilderijen van Van Gogh te zien, waaronder **Zelfportret** en **Olijfgaard**.

Daarnaast is gekozen voor een keuze van highlights uit de verzameling van Helene Kröller-Müller.

38

Het is de tweede keer dat werken uit de Van Gogh collectie van het Köller-Müller Museum in Brescia te zien zijn. In 2005 zijn voor het eerst 16 schilderijen van Van Gogh uitgeleend voor

de tentoonstelling **GAUGAIN-VAN GOGH, L'AVVENTURA DEL COLORE NUOVO**.

39

De taken van het museum op het gebied van behoud en inhoud worden vooral binnen deze afdeling uitgevoerd. De voorgenomen bezuinigingsmaatregelen zijn binnen de afdeling vrijwel geheel voltooid en het afgelopen jaar is gewerkt met een minimale bezetting. - Het is mogelijk gebleken de voorgenomen werkzaamheden uiteindelijk te realiseren, maar er zijn wel een aantal knelpunten gesignaleerd, met name ten aanzien van presentaties en het bruikleenverkeer. Als resultaat daarvan zullen presentaties in eigen huis worden teruggebracht van vier wisselingen per jaar naar drie wisselingen per jaar per zaal of serie zalen. De presentaties in de vorm van het uitlichten van een specifiek object, actueel thema of kunstenaar in de kabinetten rondom de vaste presentatie van de Kröller-Müller collectie (projectkamers) hebben geen vast wisselmoment.

Het museum constateert een toename van het bruikleenverkeer. Dit komt tot uiting door meerdere, vaak nieuwe, instellingen die werk in bruikleen vragen, en ook door een toename van het aantal bruiklenen per aanvrager. De Kröller-Müller collectie is een internationaal vermaarde, veelzijdige collectie die goed gedocumenteerd is en waarvan een aanzienlijk aantal werken op de website van het museum is te vinden. De toegenomen druk binnen (inter)nationale musea om grote publiekstreckende tentoonstellingen te maken en de toegankelijkheid van onze collectie, zijn waarschijnlijk de oorzaak van de toename van het bruikleenverkeer. Bij de meeste

40

musea is er een zekere balans in inkomend en uitgaand bruikleenverkeer. Bij het Kröller-Müller Museum is dat niet het geval: als collectiemuseum met tentoonstellingen die zich rondom de collectie afspelen, leent het museum nauwelijks werken in.

De werkzaamheden rondom uitgaand bruikleenverkeer zijn vaak onzichtbaar en er zijn veel medewerkers van de afdeling bij betrokken: het hoofd collectie en presentatie, de registrator, de

bruikleencoördinator/-restaurator, de verschillende restauratoren, medewerkers beheer en behoud, depotbeheerders en het secretariaat. Werkzaamheden voor een uitgaande bruikleen betreffen het bekijken of een werk bruikleengeschikt is zowel qua conditie als qua reserveringen voor presentaties, het maken van een conditie-rapportage, het bekijken van facility-rapporten van de bruikleennemer om te zien of de bruikleennemer voldoet aan de eisen op het gebied van klimaat en beveiliging, eventueel conserverende of restauratieve handelingen, het maken van een bruikleencontract, inpakken van het object, afspraken aangaande transport, transport en eventueel koerieren en/of het installeren van het werk ter plekke. Als het werk terugkomt volgen uitpakken en wederom het maken van een conditierapportage. Door de nieuwe bruikleen-procedure die in 2007 is ingegaan verloopt de procedure efficiënt, maar de werkdruk loopt op, waardoor binnen de huidige kleine bezetting vaak tijd ontbreekt voor eigen presentaties of producties. Het museum vindt bruikleenverkeer belangrijk voor de zichtbaarheid van werken en kunstenaars uit de collectie buiten het Kröller-Müller. Het museum wil zich welwillend blijven opstellen ten aanzien van bruikleenaanvragen, maar zal hier in de toekomst noodgedwongen terughoudender mee moeten omgaan.

EuropaHammer - Andreas Rimkus

Vanaf 1 november is in de voortuin van het museum, naast de Steynbank, een nieuw beeld te zien. Het gaat om het werk **EuropaHammer** van de Duitse kunstenaar Andreas Rimkus, die zich inzet om

het ambacht van het smeden voor de toekomst te behouden. - Hij is bezig met een wereldomspannend project, dat bestaat uit het plaatsen van zeven

gesmede hamers in Afrika, Azië, Australië, Europa, Noord- en Zuid-Amerika en Antarctica. Rondom de hamers staan zeven stenen waarop de naam van deze continenten is gebeiteld. In Yohonou (Togo, Afrika), staat al een hamer in een 'smeed-dorp' waar 6000 smeden leven. In Peking staat de hamer bij de 'University of Science and Technology Beijing'. De hamer voor Europa is de derde in dit project: een massieve vorm van 3,2 m lang, 1,2 m breed en 90 cm hoog. Het werk weegt 12,8 ton. **EuropaHammer** is opgebouwd uit de volgende elementen:

- een gesmede hamerkop van ca. 3 meter lang en 12.800 kg.
- gesmede dwarsliggers van ca. 3 meter lang en 2000 kg. per stuk

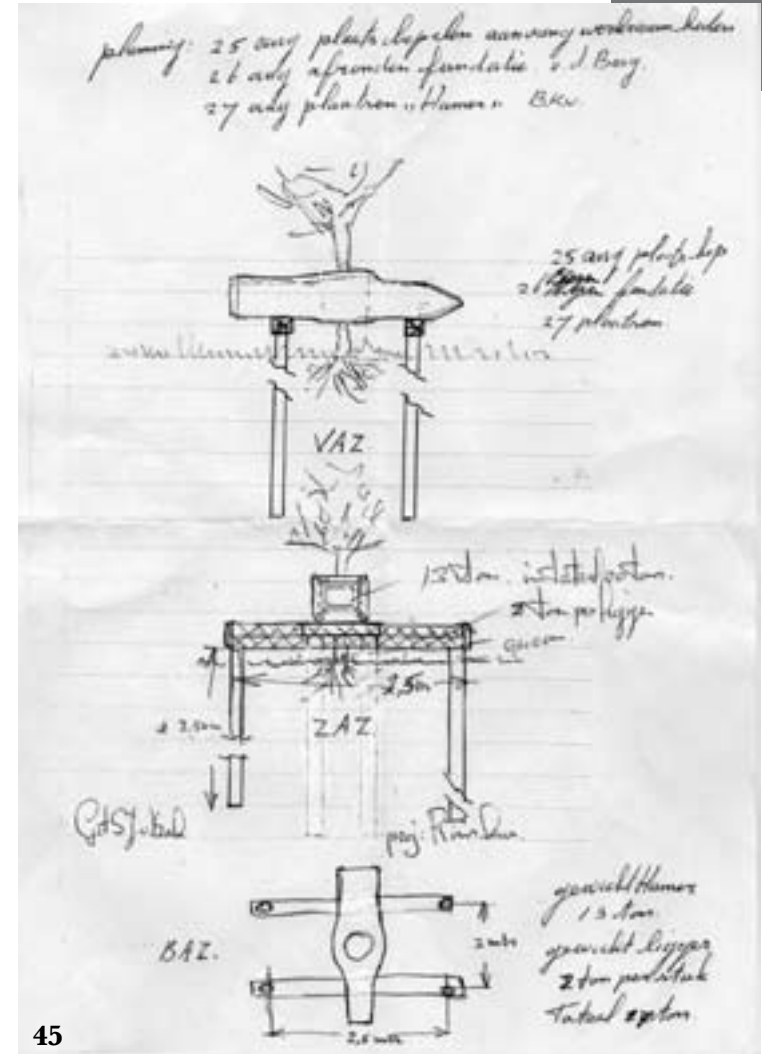
- 7 zwerfstenen met een diameter van ca. 80 à 100 cm. en 1500 kg. per stuk
- 7 ginkgo bomen met een diameter van 6 cm., 2,5 meter lang
- 1 gesmede spade
- 4 stalen buizen met een diameter van 20 cm. en een lengte van 2,50 meter (fundering)

Het museum heeft in samenspraak met de kunstenaar en het Nationale Park De Hoge Veluwe een mooie plek bepaald in een 'kom' naast de **Steynbank**. Bij het werk worden ginkgobomen geplant. Eén van deze bomen doet dienst als steel van de hamer. De ginkgoboom is gekozen om de symboliek van het kunstwerk te versterken. Daarnaast is het een sterke boom die generaties meegaat. De hamer zal de boom gaan omklemmen en zal in 100 tot 150 jaar het steelgat gevuld hebben. Dan is de steel van de hamerkop "af". De met de hand gesmede spade is een onderdeel van het werk en is gebruikt voor de plantceremonie van de bomen. Op de

44

website van De Gelderlander is een video-verslag van de onthulling en een interview met Rimkus te zien.

45

Evenals in voorgaande jaren is er ook in 2008 door de afdeling wetenschappelijk onderzoek gewerkt aan de voortgang van langlopende projecten, zijn er projecten afgerond en zijn er nieuwe projecten van start gegaan.

Langlopende projecten

Voortgang biografieën

In 2006 zijn kunsthistorica Eva Rovers en historica Shirley Haasnoot in opdracht van het Biografie Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen, financieel ondersteund door het Kröller-Müller Museum en het Nationale Park De Hoge Veluwe, begonnen met hun promotieonderzoek ter voorbereiding op een biografie over respectievelijk Helene Kröller-Müller en Anton Kröller. Het jaar 2008 staat in het teken van archiefonderzoek in binnen- en buitenland, waaronder dat van het museum. De voltooiing van de biografie van Helene Kröller-Müller staat gepland voor 2010, die van Anton Kröller voor 2011.

Onderzoekster en biografe Eva Rovers aan het woord over Helene Kröller-Müller:

“In de winter van 2005 ontving het Kröller-Müller Museum van de erven van Sam van Deventer, een kist vol persoonlijke documenten van Helene Kröller-Müller. Het waren overwegend brieven die Helene aan haar vertrouweling Van Deventer schreef.

De duizenden bladzijden tellende brieven zijn een lust voor iedere biograaf. Ze geven een prachtig beeld van het alledaagse leven van Helene Kröller-Müller en maken tegelijk duidelijk hoe bijzonder dat leven was. Het mooiste document dat zich in de kist bevond, was misschien wel het groene boekje dat volgeschreven was in een onleesbaar handschrift. Het was het dagboek dat Helene in Düsseldorf bijhield in de periode 1882-1885, tussen haar dertiende en zestiende. Zelden voel je je als biograaf meer een voyeur, dan wanneer je het jeugddagboek van je protagonist leest. Het is per definitie ontwapenend, omdat het zonder enig retorisch doel geschreven is. Het is een blik in een tienerziel, met alle onrust en twijfel die daarbij hoort en zonder de wetenschap wat het leven nog zal brengen. Wetenschap die de biograaf op het moment van lezen wel heeft.

Het dagboek van Helene Müller gaf de geheimen van haar schrijfster niet zomaar bloot; de biograaf moest – terecht - wel eerst moeite doen. Het handschrift dat Helene op school leerde, het ‘Kurrentschrift’, is rond 1915 vervangen en er zijn dan ook nog maar weinig Duitsers die het kunnen lezen. Een daarvan was een vriendelijke archivaris uit Essen; zij was zo behulpzaam om een bladzijde uit het dagboek te vertalen. Met die bladzijde als sleutel, heb ik mij aan het ontcijferen van het dagboek gezet. Eerst letter voor letter, daarna woord voor woord en uiteindelijk

46

nam het verhaal het over, was er geen sprake meer van ontcijferen, maar van lezen en meeleven.

Het dagboek is een typisch voorbeeld van een ‘coming of age’ verhaal. De dertienjarige Helene was een onbezorgd kind. Vol enthousiasme schreef ze over Fräulein Rogge, haar lerares Frans op wie zij ‘bis über die Ohren verliebt’ was en over Gerresheim,

een dorpje buiten Düsseldorf waar haar vader een villa met een prachtige tuin had gekocht. Toen Helene veertien was echter, moest zij afscheid nemen van haar zus Martha, die naar een kostschool in Aken verhuisde. Ook merkte ze dat ze anders was dan haar klasgenootjes, die haar serieuze gedrag maar ‘komisch’ vonden, iets wat zij hen eigenlijk niet kwalijk kon nemen. Ook had de jonge Helene graag verder willen

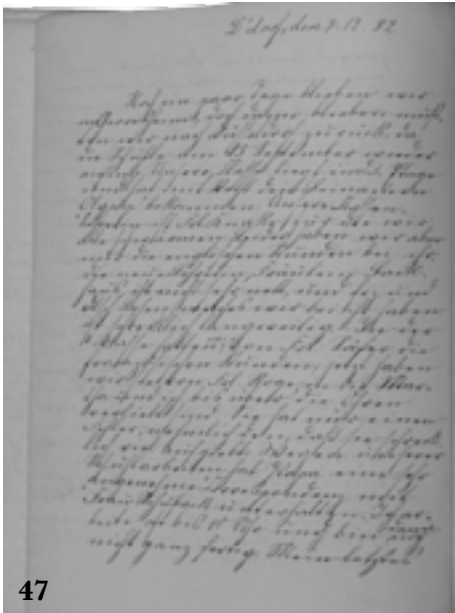
leren, maar ze wist dat haar ouders daar geen toestemming voor zouden geven.

Haar liefde voor literatuur bracht haar bovendien grote religieuze vertwijfeling. Helene verslond de werken van Goethe en Lessing. Hun ruimdenkende godsdienstige ideeën zorgden

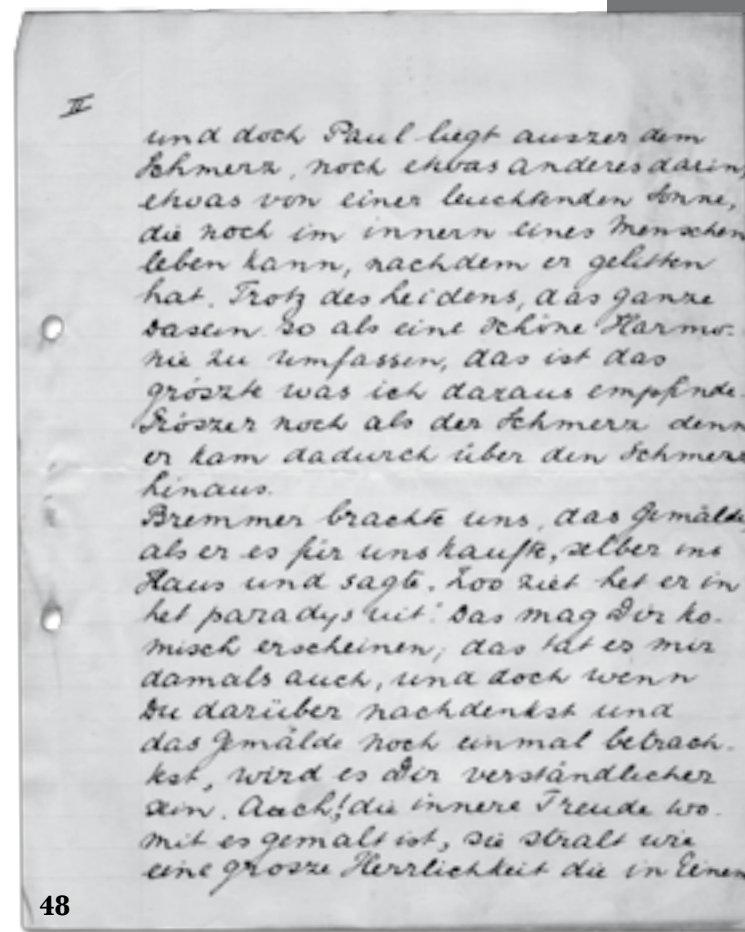
ervoor dat zij begon te twijfelen aan de onfeilbaarheid van de Bijbel. Beide schrijvers verwierpen het dogmatische karakter van het geïnstitutionaliseerde geloof en verzetten zich tegen de woordelijke interpretatie van de Bijbel. De vijftienjarige Helene nam deze kritiekpunten over, wat haar op een langdurige confrontatie met haar ouders kwam te staan, omdat zij op deze gronden weigerde om confirmatie te doen.

Wanneer zij zich onder druk van haar ouders toch laat confirmeren, heeft het onbevungen meisje zich ontplooid tot een serieuze jonge vrouw, die gelaten haar lot accepteert. Ze was jaloers op haar broer Gustav, die met zijn twintig jaar aan het begin van zijn leven stond en zijn lot in eigen handen had. Zichzelf beschouwde zij daarentegen als gebonden en alles behalve vrij om te doen wat zij wilde. Zij moest zich onderwerpen aan de wil en conventies van anderen, ‘so herzlos & falsch sie auch sind’. Berustend legde ze zich neer bij de wensen van haar ouders en vertrok na haar confirmatie naar een pensionaat in Brussel. Ze wist dat wanneer ze terugkwam, ze volwassen zou zijn en het grote wachten op een echtgenoot zou beginnen. Vooral het vooruitzicht van dat ‘ewige Nichtsthun’ maakte haar neerslachtig.

Het zou juist die echtgenoot zijn, die haar de ruimte zou geven om zich verder te ontplooiën en haar meer ‘Lebensraum’ zou geven dan waar de zestienjarige Helene op had durven en kunnen hopen. Soms had ik de neiging dat tegen het dagboek te zeggen.”

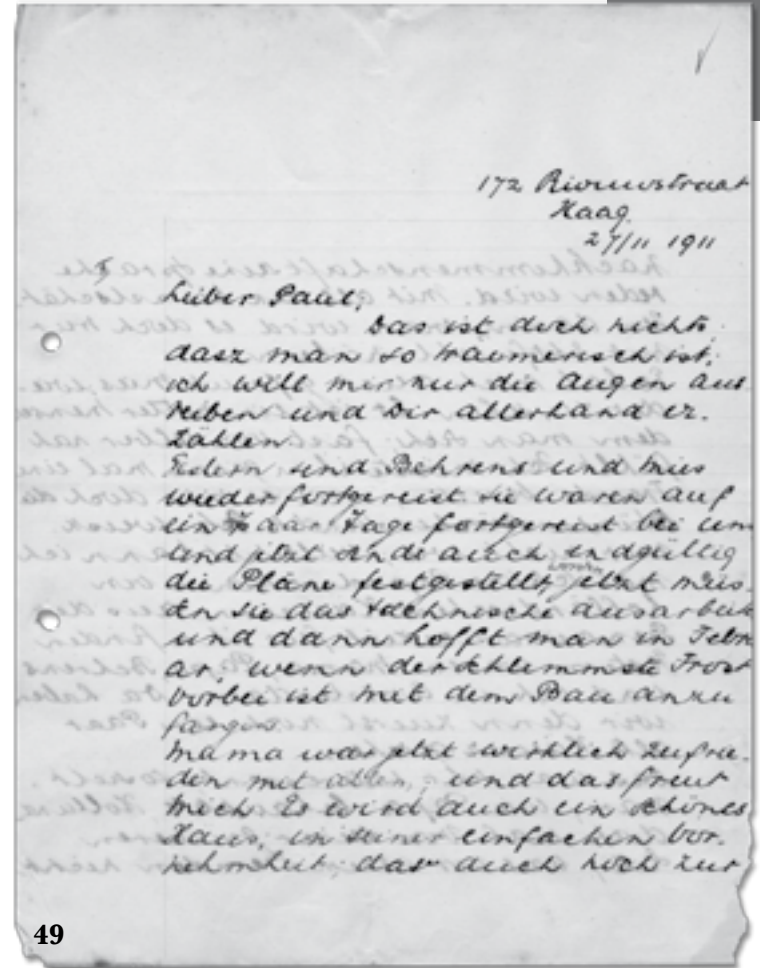

In 2007 schenken nazaten van de familie Kröller de correspondentie van Helene Brückmann-Kröller en haar echtgenoot Paul Brückmann aan het museum. Deze ruim 1500 brieven geven een kijk op het persoonlijke leven van de dochter van het echtpaar Kröller in de periode 1909 tot 1927. Het briefmateriaal is voor de geschiedschrijving van het museum interessant omdat juist in deze periode de verwerving van de collectie grote bloei kent en Helene Kröller-Müller met verschillende belangrijke architecten werkt aan de plannen voor de bouw van een museum. - De briefwisseling concentreert zich globaal op de momenten in het leven van Paul en Helene Brückmann waarop één van beiden in het buitenland verblijft. Tussen 1909 en 1914 woont en werkt Paul Brückmann enkele jaren in Buenos Aires, Argentinië. In 1915 wordt hij opgeroepen om Duitsland te dienen in de Eerste Wereldoorlog. Pas in 1918 wanneer de oorlog is afgelopen keert hij definitief naar zijn gezin terug. In 1927 vertrekt Helene Brückmann-Kröller voor enkele maanden naar Zwitserland, in verband met de gezondheid van hun zoonje Ernst. Met name in de brieven van voor de Eerste Wereldoorlog beschrijft ze haar liefde voor kunst en filosofie, de lessen bij H.P. Bremmer en de eerste aankopen van werk van Vincent van Gogh door

haar moeder Helene Kröller-Müller. Soms geeft dat bijna letterlijk een kijkje in de huiskamer. Zo schrijft ze in augustus 1909 over de aankoop van het schilderij **Mand met citroenen en fles** (1888) van Van Gogh: “Bremmer brachte uns, das Gemälde, als er es für uns kaufte, selber ins Haus und sagte ‘Zoo ziet het er in het paradijs uit.’”. Over de plannen om een museumhuis te bouwen, schrijft ze onder meer in november 1911: “Gestern sind Behrens und Mies [van der Rohe] wieder fortgereist. Sie waren auf ein paar Tage bei uns, und jetzt sind auch endgültig die Pläne festgestellt worden, jetzt müssen sie das technisch ausarbeiten und dann hofft man in Februar, wenn der schlimmste Frost vorbei ist mit dem Bau anzu fangen. Mama war jetzt wirklich zufrieden mit allen, und das freut mich.”

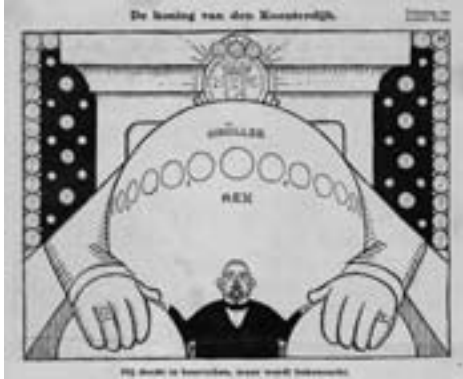
Bij de latere brieven ligt de nadruk meer op persoonlijke zaken van het echtpaar Brückmann en over het dagelijks leven tijdens de oorlog. De briefwisseling is wetenschappelijk ontsloten en staat als bronmateriaal ter beschikking van de biografen van Anton Kröller en Helene Kröller-Müller. Het project is in oktober 2008 afgerond.

Historica Shirley Haasnoot aan het woord over Anton

Kröller:

“Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) werd Anton Kröller (1862-1941) voor het eerst bekend bij een groot publiek. Zijn be-

drijf Müller & Co speelde een belangrijke rol in de oorlogseconomie. Kröller zelf werkte nauw samen met de Nederlandse regering als adviseur en diplomaat. Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam heeft dan ook

50 een serie weinig vleeiende karikaturen in haar bezit. Op een tekening uit 1918 is Kröller een dikke spin in een groot web. Letterlijk zit hij in het centrum van de macht. Op een andere prent uit hetzelfde jaar torent hij als een reus boven minister Folkert Posthuma uit, die de Nederlandse voedselvoorziening regelde. Op zijn buik staat ‘Kröller Rex’.

Kröllers tijdgenoten wisten dat ze met een machtig man te maken hadden, die aan de oorlog goed verdiende. De Britse diplomaat Frances Oppenheimer omschreef hem in zijn memoires niet voor niets als de ‘meest vooraanstaande adviseur’ van de Nederlandse regering in oorlogstijd. Ook noemde hij Kröllers vele reizen naar Duitsland, soms overhaast en soms in het diepste geheim. Kröllers reputatie was dan ook niet vlekkeloos. De

Rotterdamse reder Ernst Heldring schreef in zijn dagboek zelfs dat Kröller Duitsgezind was en daarom niet te vertrouwen.

Wat zijn tijdgenoten niet wisten, was welke rol Kröller precies speelde als overheidsadviseur, als hoofd van Müller & Co en als privé-persoon. En ook de vele historici die over de periode 1914-1918 schreven, hebben daarover geen duidelijkheid gegeven. Hoe wist Kröller zijn privé-belang, zijn bedrijfsbelang en het landsbelang met elkaar in evenwicht te houden? Was het wel zo zeker dat Kröller veel verdiende aan de oorlog? Was hij wel zo pro-Duits als werd aangenomen? Het antwoord op deze vragen ligt in de archieven van Londen, Oxford, Berlijn, Den Haag, Rotterdam, Amsterdam en Otterlo. Brieven, notulen, dagboek-aantekeningen, overheidsrapporten en lijsten met financiële cijfers geven een nieuw beeld van een ondernemer in oorlogstijd, die zijn bijnaam ‘Kröller Rex’ ten volle verdiende.”

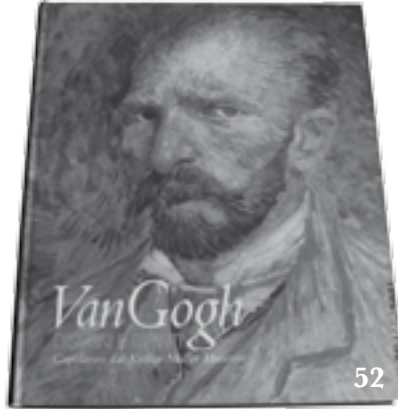
De tekeningen van Vincent van Gogh in de collectie van het Kröller-Müller Museum

In aansluiting op de bestandscatalogus *De schilderijen van Vincent van Gogh in de collectie van het Kröller-Müller Museum* (uitg. Kröller-Müller Museum, Otterlo 2003) verschijnt in 2007 de bestandscatalogus *De tekeningen van Vincent van Gogh in de collectie van het Kröller-Müller Museum*.

Ter gelegenheid hiervan wordt een keuze uit de tekeningen van Van Gogh in de grote

beeldenzaal van het museum getoond onder de titel **HET RAADSEL VAN 'DUBBEL-INGRES'**. Onderzoek en tentoonstelling krijgen in 2008 een vervolg met het verzoek van Linea d'ombra (Treviso, Italië) om inhoud en samenstelling te bewerken tot

een nieuwe tentoonstelling waarin het Italiaanse publiek kennis kan maken met de collectie van het Kröller-Müller Museum en Van Gogh als middelpunt. De tentoonstelling, die eenmalig te zien is in de stad Brescia en daar groots wordt ontvangen, krijgt een eigen catalogus. Samenstelling en teksten staan onder au-

spiciën van het Kröller-Müller Museum: *Van Gogh, Disegni e dipinti - Capolavori dal Kröller-Müller Museum*, 2008 (uitg. Linea d'ombra Libri).

Archief- en collectieregistratie

Op diverse niveaus en in wisselende samenstelling wordt er door de afdeling doorlopend gewerkt aan het toevoegen en verfijnen van informatie in onze databases voor collectie en archief (TMS en HotDocs). Dit heeft er mede toe geleid dat op de website inmiddels ca. 1150 kunstwerken uit de collectie voor iedereen te zien zijn. Extra aandacht vragen daarbij die aanwinsten die vallen onder de noemer 'installaties'. Het registreren van deze

categorie werken is een discipline-overschrijdende taak, die verder reikt dan het sec noteren van gegevens. Kunsthistorisch onderzoek, conservering en restauratie, kennis ten aanzien van digitale media en het beheer en behoud daarvan, kortom specialisaties binnens- en soms ook buitenshuis ontmoeten elkaar in een nieuwe vorm van samenwerking, met als doel een kunstwerk zo compleet en ondubbelzinnig mogelijk te beschrijven en registreren. Het NIMK (Nederlands Instituut voor Mediakunst) in Amsterdam is een belangrijk contact in deze.

Korte projecten

Introductiefilm Kröller-Müller Museum

In 2008 is de introductiefilm in première gegaan en goed ontvangen (*zie verder onder educatie op pag. 164*).

Kubusproject, 1969-1971

In 2007 krijgt het museum het **Kubusproject** van componist Ton Bruynèl en beeldhouwer

Carel Visser ten geschenke aangeboden door het echtpaar Alice en Felix Visser. De afdeling onderzoek en de technische dienst buigen zich over respectievelijk de conservering, het kunsthistorisch onderzoek en de wederopbouw van het werk.

Van het begin af aan is het echtpaar Visser actief betrokken bij de wederopbouw. Op 5 juli komt het **Kubusproject** officieel opnieuw tot leven in aanwezigheid van een groot aantal genodigden (*zie verder onder tentoonstellingen op pag. 90 en uitgelicht op pag. 142*).

the place to be

De tentoonstelling **THE PLACE TO BE** is een samenwerkingsproject tussen het museum en het Nederlands-Duitse curatorenplatform <gap>. In het project staat de unieke culturele positie van het Kröller-Müller Museum centraal. De deelnemende kunstenaars Michael Stevenson (Nieuw-Zeeland/Duitsland), Jürgen Stollhans (Duitsland) en het kunstenaarsduo gerlach en koop (Nederland) is gevraagd onderzoek te doen op en naar deze specifieke locatie om zichtbare en niet-zichtbare culturele aspecten aan het licht te brengen. Voor hun onderzoek zijn de kunstenaars voor een belangrijk deel aangewezen op het archief van het museum. De afdeling wetenschappelijk onderzoek reikt hen in ruime mate gegevens aan waaruit zij hun eigen werk kunnen laten ontstaan en presenteren in het voorjaar van 2008 in de projectkamers van het museum onder de titel **THE PLACE TO BE**. (Zie verder onder tentoonstellingen op pag. 82).

54 Jürgen Stollhans, **the place to be**, 2008

REDONE, een onderzoeksproject met de Vrije Universiteit van Amsterdam

Samenwerking tussen het Kröller-Müller Museum en de staf van het Kunsthistorisch Instituut van de Vrije Universiteit van Amsterdam leidt in 2007 tot een werkcollege conceptuele kunst. Het werkterrein voor de studenten ligt deels in het museum (archiefonderzoek) en deels op de VU. De afronding van het project valt in de eerste maanden van

2008 en bestaat uit een aantal gedegen onderzoeksverslagen. In september volgt de tentoonstelling **REDONE**, waarin het merendeel van de onderzochte werken wordt getoond. Bij de tentoonstelling verschijnt een uitgebreide zaaltekst waarin Nathalie Zonnenberg, gastdocente en promovendus aan de VU en initiator van het project, toelichting geeft op de vraag die in het project centraal staat: hoe conceptuele kunstwerken, die immers niet bestaan uit materie, maar uit de overdracht van een concept/idee, veertig jaar na hun ontstaan opnieuw gepresenteerd zouden kunnen worden.

De relatief bescheiden tentoonstelling krijgt een verrassende wending als wordt besloten **Wall drawing at Visser residence no. 117** (1970-1975) van Soll LeWitt op een van de zaalwanden uit te voeren. Het werk, afkomstig uit de collectie Visser waar

55 Wim Starkenburg en Ton van der Laaken werken aan **Wall Drawing** van Sol LeWitt

het van 1970 tot 1984 met ups en downs in hun woonhuis in Bergeyk heeft gefunctioneerd, is nadien nooit meer uitgevoerd. Op uitnodiging van het museum werken twee van LeWitt's assistenten van het eerste uur, Wim Starkenburg en Ton van der Laaken, in uiterste concentratie 8 dagen achtereen om de **Wall drawing** volgens de voorgeschreven procedure uit te voeren. Zo- wel kunsthistorisch als technisch gezien is het van groot belang de uitvoering van een conceptueel werk van LeWitt van begin tot het eind mee te maken en te registreren. (*Zie verder onder tentoonstel- lingen pag. 84*).

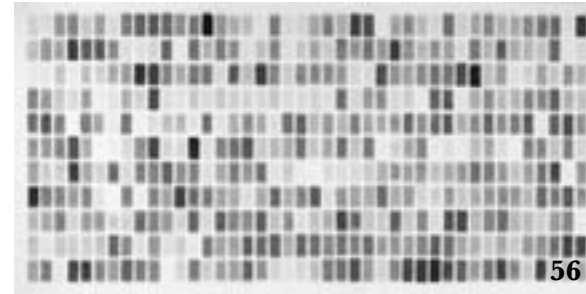
Publieksgids

In samenwerking met de commerciële afdeling wordt dit jaar de laatste hand gelegd aan een publieksgids. De gids verschijnt in het voorjaar van 2008 (*zie verder onder uitgelicht, pag. 194*).

herman de vries, collectie onderzoek

Geruime tijd leeft in het museum de wens om aandacht te geven aan werk en gedachtegoed van kunstenaar herman de vries (Alkmaar, 1931). Het Kröller-Müller heeft als enige museum in Nederland een uitgebreide collectie werken van de vries in bezit, variërend van natuurcollages, grafiek, teksten, kunstenaarsboekjes, een reliëf, een schilderij tot ruimtelijk werk, video- en geluids- werken en tentoonstellingsaffiches. In een vervolg op de eerder genoemde samenwerking met de VU te Amsterdam wordt de bewerking van dit collectie-onderdeel als een stage-project voor afstudeerders van de opleiding kunstgeschiedenis aangeboden.

Sinds 1 september is een stagiair te gast bij de afdeling weten- schappelijk onderzoek om het oeuvre van herman de vries

te bestuderen, diens werken in het museum te beschrijven en een tentoonstel- lingsconcept te ontwikkelen voor een presentatie in

het vroege voorjaar van 2009. De verschillende invalshoeken en werkwijzen die de vries in de afgelopen vijftig jaar heeft toege- past zullen als rode draad dienen voor de tentoonstelling **unity**.

Studieruimte Robert van 't Hoff. Collectie onderzoek n.a.v. aanwinst in 2007

Het museum bezit een grote verzameling van werken van kunstenaars die betrokken zijn geweest bij De Stijl en van de moderne avantgarde in Nederland. Deze verzameling wordt in 2007 verrijkt met de studieruimte die de Nederlandse architect Robert van 't Hoff omstreeks 1960 voor zichzelf bij zijn huis in New Milton in Engeland heeft laten bouwen. Van 't Hoff (1887-1979) is lid van de groep kunstenaars en architecten rond het tijdschrift De Stijl en is vooral bekend vanwege zijn ontwerp voor Villa Henny in Huis ter Heide. Slechts een kleine groep specialisten weet dat hij niet alleen enkele villa's heeft gereali- seerd in de omgeving van 't Gooi maar daarnaast in Nederland,

Engeland en Amerika wooncomunies probeert te stichten. De wijze waarop de architect door middel van zijn werk zijn sociale visie op de maatschappij probeert te ver-

wezenlijken past in het interessegebied van het Kröller-Müller Museum. Architectuurhistoricus Dolf Broekhuizen is dit jaar als gastconservator aangetrokken om nader onderzoek te doen naar het werk van Van 't Hoff en een tentoonstelling voor te bereiden voor 2010, waarin de collectie-aanwinst **de studieruimte** voor het eerst aan het publiek getoond wordt.

Diensten aan derden; contacten met universiteiten en collegae, symposia-, museum- en galeriebezoek

Behalve aan de bovenbeschreven projecten wordt een belangrijk deel van de werktijd besteed aan diensten aan derden. Hoe meer bekend wordt dat collectie en archief digitaal raadpleegbaar zijn hoe meer er vragen van buiten komen. Hierbij wordt zoveel mogelijk geprobeerd het mes aan twee kanten te laten snijden door de kennis van buiten het museum in kaart te brengen en indien mogelijk, direct te verwerken.

Een feit is dat de kunstenaars die in de jaren zestig tot de avant-garde behoren, meer en meer onderwerp van onderzoek zijn bij universiteiten en andere kunst/cultuurhistorische opleidingen in binnen- en buitenland. Vragen in het kader van een voor het eerst uit te brengen catalogue raisonné of onderzoek naar de betekenis van het oeuvre van een kunstenaar uit deze periode bereiken regelmatig het museum. Dit brengt voor de afdeling boeiend en vaak voor de eigen collectie nuttig onderzoek met zich mee, dat graag verricht wordt binnen de daarvoor beschikbare tijd en menskracht.

Tot slot zijn er de contacten met universiteiten en collegae, het bijwonen en/of verzorgen van lezingen en symposia, en het museum-, tentoonstelling- en galeriebezoek. Op meer en minder formele wijze worden de jongste ontwikkelingen binnen de kunstgeschiedenis en de hedendaagse kunst gevolgd en wordt naar buiten toe kenbaar gemaakt waar het Kröller-Müller Museum anno 2008 en daarna voor staat.

Restauratie en onderzoek van de kunstwerken uit onze collectie kan om verschillende redenen plaatsvinden: bij verwerving, naar aanleiding van een tentoonstelling of bruikleen of in het kader van regulier onderhoud. Dit laatste is vaak nodig bij de sculpturen die buiten het klimaat trotseren.

Dit jaar is een nieuwe restaurator beelden aangetrokken ter opvulling van de parttime positie die in 2007 is vrijgekomen. Er is gekozen voor iemand die is gespecialiseerd in steenachtige anorganische materialen: glas, keramiek, gips en steen. Naast de vaste specialisatie moderne en hedendaagse kunst en de discipline metaalrestauratie die op contractbasis wordt ingevuld, is hiermee het aandachtsgebied voor de collectie wezenlijk aangevuld. Dit sluit goed aan bij een belangrijk deel van de werken in de collectie in huis en in de beeldentuin.

Restauratie voor tentoonstellingen en vaste opstelling

Voor alle tentoonstellingen moet het werk gecontroleerd worden op conditie. Enkele werken worden hier uitgelicht. Zo is van de installatie **880 Yard Dash** van Dennis Oppenheim de geschiedenis en opstellingswijze door een Minor student conservering en restauratie bestudeerd en in kaart gebracht. Tegelijkertijd zijn

enkele gipstabletten gerestaureerd en is de wijze van opslag voor dit onderdeel van het werk in depot verbeterd.

Voor de presentatie **UIT DE VOORMALIGE COLLECTIE VISSER** zijn enkele beelden geconserveerd, zoals **Der Geist von L.** van A.R. Penck, een uit een houten stam gesneden en beschilderde figuur uit 1980. Tijdens het verwijderen van oppervlaktevuil bleek dat gebruik is gemaakt van verschillende soorten verf. Zo is de rode verf waarmee onder andere de ogen zijn aangegeven een zeer watergevoelige verf, vermoedelijk aquarel.

Diverse kleine beeldjes van Marta Pan zijn in de loop van dit jaar aan de collectie toegevoegd, zowel van de kunstenaar als uit particulier bezit. Deze beelden, de oudste uit terra cotta en de meesten uit marmer, zijn allemaal geconserveerd en gerestaureerd op het moment dat deze zijn opgesteld in een kleine presentatie van haar werk.

Zes Minor studenten conservering en restauratie van de Universiteit van Amsterdam hebben enkele beelden uit vaste opstelling in de beeldenzaal van de Van de Velde vleugel en in het Van Eyck Paviljoen in de beeldentuin

op conditie bestudeerd en waar nodig en mogelijk ook schoongemaakt. Dit vindt plaats in het kader van het practicum restauratie en is voltooid met een behandelingsverslag.

Buitenbeelden

Naast het regelmatig schoonhouden van de beelden in de tuin, zijn vier kunstwerken van Barbara Hepworth geconserveerd en gerestaureerd. Doordat de objecten permanent buiten staan heeft het oppervlak, vooral het aangebrachte patina, veel te verduren. Om het oppervlak te beschermen wordt er doorgaans een beschermende waslaag aangebracht. Wanneer hierin niet afbreekbare bestanddelen zitten en een dergelijke laag niet regelmatig wordt verwijderd en vernieuwd, kan deze in de loop der jaren het uiterlijk van het oppervlak verstoren. Omdat dit de leesbaarheid van het kunstwerk aanzienlijk vermindert is besloten om deze oude wasresten te verwijderen. Hierdoor worden het oppervlak en de rijke patinerings beter zichtbaar. Eventuele beschadigingen zijn geretoucheerd en het oppervlak is geconserveerd met een beschermende en stabiele waslaag. Daarnaast zijn bij enkele werken structurele aanpassingen gedaan en verouderde bevestigingen aangepast.

Het grote buitensculptuur **Rocky Lumps** van Tom Claassen is volledig op conditie gecontroleerd en beschreven met als doel

een behandelingsplan te ontwikkelen en een regulier onderhoudsplan op te stellen. Ook voor de **Needle Tower** van Kenneth Snelson zijn vergelijkbare werkzaamheden verricht. Het is nu praktisch geworden om het werk voor de winter neer te halen zodat op deze wijze de kans op schade door de hevige stormen die kunnen oplaaien wordt beperkt. Bovendien is het werk gedurende deze periode beter bereikbaar voor inspectie en kunnen kleine aanpassingen gemakkelijker plaatsvinden.

Onderzoek en restauratie projecten

Diverse grotere restauratieprojecten zijn begonnen in 2008. Zo wordt **Double Negative**, een modern sculptuur uit 1963 van Louise Bourgeois (1911) uitgebreid onderzocht en behandeld. Het is een relatief vroeg werk van de kunstenaar dat hoofdzakelijk bestaat uit een gipsen kern met een latex huid. Deze strijkrubber is in de loop der tijd sterk verdonkerd en bros geworden. De beschadigingen van de verouderde latex huid en scheuren in de gipsen constructie worden behandeld met speciale restauratieproducten die hiervoor eerst uitgebreid zijn getest. Om nog verdergaande veroudering van het latex te voorkomen, zal de mogelijkheid worden onderzocht om het werk permanent in een zuurstofvrije vitrine te plaatsen.

62

62 restaurator werkt aan **Double Negative** van Louise Bourgeois

Met de restauratie van **EOS IX (La Grande Bascule)** uit 1966, een kinetisch kunstwerk van Jean Tinguely (1925-1991) is ook een begin gemaakt. Het werk is lange tijd niet opgesteld omdat het niet meer naar behoren functioneert. Na zorgvuldig onderzoek kunnen enkele aanpassingen uit het verleden worden teruggedraaid en de nodige conserveringsmaatregelen worden uitgevoerd. Er is een mooie terughoudende manier gevonden om de iets uitgerekte, maar verder nog goed functionerende originele rubber snaar weer op spanning te brengen. In het komende jaar wordt nog gekeken wat er kan worden gedaan aan de uitlijning van het werk, zodat het wiel zodanig draait dat het de andere onderdelen niet schaadt.

In het kader van het grote restauratieproject van de kleurrijke buitensculptuur **Mobile Home for Krölller-Müller** uit 1995 van Joep van Lieshout is veel gebeurd. Het door schimmel verteerde materiaal tussen het plafond en het polyester dak is met grote zorg en uiterst zorgvuldig verwijderd in samenwerking met restauratoren van de afdeling collectie van het ICN. Natuurwetenschappelijk onderzoek door de afdeling onderzoek van ICN heeft

63

63 restauratiewerkzaamheden aan het werk **EOS IX** van Jean Tinguely

aangetoond dat het glasvezel versterkt polyester dusdanig is gedegradieerd dat het niet meer goed waterdicht is. Ook blijkt er een klein scheurtje in te zitten dat de lekkage moet hebben veroorzaakt. Na diverse specialisten te hebben geraadpleegd is in overleg met het projectteam besloten om Atelier van Lieshout het polyester dak van het centrale gedeelte van het werk, de ‘master unit’, te laten vernieuwen. Andere werkzaamheden zullen worden voortgezet in het komende jaar.

Het materiaaltechnisch onderzoek van het werk **WD-Spiral Part One CINEMA** van Hermann Maier Neustadt is dit jaar vervolgd in het kader van het afstudeerproject van een student conservering en restauratie aan de Fachhochschule

Köln. Zij heeft gezocht naar een geschikte manier om het werk opnieuw op te bouwen in de beeldentuin. Hierbij is in samenwerking met diverse specialisten uit de industrie, zoals onder meer Akzo Nobel en DSM, naar de mogelijkheden gekeken van de samenstelling van een geschikte polyester hars. Deze moet zowel tegemoet komen aan esthetische eisen zoals die door de kunstenaar belangrijk gevonden worden als aan duurzaamheid in een buitenklimaat. Verder is een begin gemaakt met

onderzoek naar de productiewijze die verband houdt met de (on)mogelijkheden van de oorspronkelijke constructie van het werk, dat aanvankelijk is ontwikkeld voor een tijdelijke tentoonstelling tijdens de zomermaanden in Sonsbeek. Het onderzoek, de ontwikkeling en het uiteindelijke voorstel voor de restauratie/reconstructie van dit werk zal ook in het komende jaar zijn vervolg hebben.

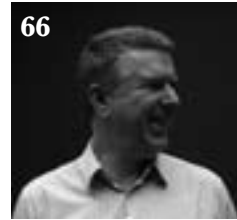
Sjoerd Buisman is uitgebreid geïnterviewd over zijn werk **Dennenwal**, een groeisculptuur uit 1985 in het Park De Hoge Veluwe. Omdat het een ‘levend’ kunstwerk is, is het moeilijk in te schatten hoe de conditie van het werk moest evolueren. Het interview is in samenwerking met twee Master studenten conservering en restauratie moderne en hedendaagse kunst van de UvA

afgenomen. Het gesprek in het atelier van de kunstenaar brengt veel duidelijkheid over hoe het werk zich verder mag ontwikkelen. Ook is het ‘einde’ van het werk besproken en gedefinieerd, een bijzonder aspect voor het behoud van een kunstwerk. Dit soort interviews wordt met de camera opgenomen zodat het kan worden gearchiveerd en ook door anderen kan worden geraadpleegd.

Verwerving

Het werk **13 Takkenbossen met neontak** uit 1967 van Jan Dibbets is voor het eerst geïnstalleerd in het museum. Naar aanleiding van een kunstenaarsinterview zijn installatie-instructies opgesteld en goedgekeurd door de kunstenaar. Het daadwerkelijk ‘materialiseren’ van het werk heeft nogal wat voeten in de aarde gehad. Omdat neonbuizen een beperkte levensduur hebben, zijn voor opstelling van dit werk tentoonstellingskopieën gemaakt en uiteindelijk zijn takkenbossen gemaakt van takken die volledig vrij van insecten en schimmels zijn. 40 jaar geleden zijn voor de eerste opstelling van het werk in de galerie handmatig takken gesprokkeld door de kunstenaar en zijn toenmalige galeriehouder Konrad Fischer. In het kader van restauratie is het erg interessant en leerzaam om werk met een conceptueel karakter te materialiseren en installeren in museale setting. De kunstenaar heeft het werk goedgekeurd, waarbij in de loop van de tijd naar een ‘perfecte’ versie wordt gestreefd waarbij andere takken zullen worden opgenomen. Uiteraard kan dit pas na verdelging van ongedierte.

De Ierse kunstenaar Willie Doherty is in het museum geïnterviewd over de installatierichtlijnen van de nieuwe aanwinst **The Visitor**, een video-installatie waarbij de ruimtelijke setting heel precies dient te worden bepaald. Voor de juiste ervaring van het werk is de keuze en de aankleding van de ruimte en opstelling van de apparatuur in de ruimte essentieel. Het moment van aankoop is de gelegenheid bij uitstek om hierover de kunstenaar te interviewen, omdat de kunstenaar dan nog erg bij het werk is betrokken en zijn mening en ideeën over het werk niet ver van het moment van creatie af liggen.

Bijdrage aan kennisvermeerdering

Verschillende medewerkers van de afdeling hebben een bijdrage geleverd aan de cursus Art Handling: hanteren van objecten voor museummedewerkers, in samenwerking met het Stedelijk Museum Amsterdam. Zo is er onder andere aandacht besteed aan trillingen en schokken. Doel was het formuleren van een strategie om trillingen en schokken bij het hanteren van kunstvoorwerpen tot een minimum te beperken. Hierbij is ondermeer ingegaan op risicoanalyse, onderscheid tussen trillingen, schokken en resonantie. De lesmodule is opgebouwd uit

een practicum en een theoretisch deel. In het practicum is de filterende werking op trilling en schokken van een aantal strategieën inzichtelijk gemaakt door concrete voorbeelden.

Studenten van de opleiding conservering en restauratie van de Universiteit van Amsterdam nemen deel aan een workshop die in samenwerking met het museum plaatsvindt. De Summer School klas van de Open Universiteit Utrecht wordt ontvangen om te laten zien wat de praktische kanten zijn van de conservering en restauratie van kunstwerken in een museum. Daarnaast is de vakgroep Kunstgeschiedenis van de Universiteit van Amsterdam rondgeleid door het hiervoor genoemde **Kubusproject**.

Door verschillende medewerkers van de afdeling zijn artikelen gepubliceerd en lezingen gegeven naar aanleiding van restauratie en onderzoeksprojecten, onder andere bij het driejaarlijkse internationale congres van het ICOM Committee of Conservation dat dit jaar in New Delhi is gehouden (*zie verder op pag 343*).

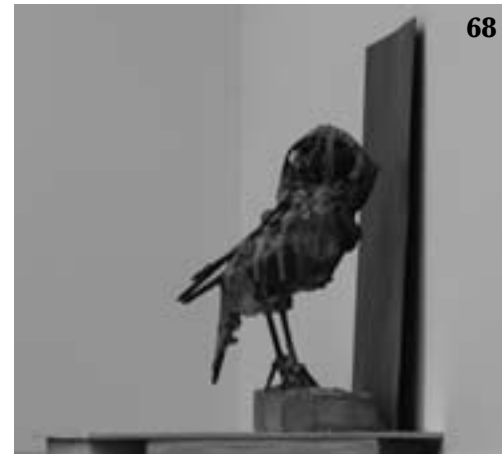
Bruiklenen

Ook voor de bruiklenen vinden diverse werkzaamheden plaats. Drie unieke en vroege werken van Perspex van Georges Vantongerloo zijn van de tentoonstelling in Musee Matisse doorgereisd naar het PMMK in Oostende waar ze onder begeleiding zijn geïnstalleerd. Daar zijn ze in een bijzondere overzichtstentoonstelling tussen ander werk te zien geweest.

Een belangrijk sculptuur van David Smith is in Rockefeller Centre in New York te zien geweest. Vanwege het formaat en

het enorme gewicht van dit werk komen hierbij veel logistieke zaken kijken die ter plekke in goede banen konden worden geleid dankzij het feit dat het werk vanuit het museum is begeleid door een koerier.

Mini Alcohol en **Mini-disciplinator** zijn twee complexe werken uit de collectie van het museum die te zien zijn geweest op de overzichtstentoonstelling ‘Atelier van Lieshout’ in het Ludwig Forum für Internationale Kunst. Het verpakken, het transport en de installatie van de werken is bij opbouw en afbouw van de tentoonstelling begeleid.

La Priere van Gonzalez is begonnen aan een reizende tentoonstelling in Spanje.

Voor de tentoonstelling ‘125 grote liefdes’ in het Van Gogh Museum zijn bij hoge uitzondering twee topstukken uit onze kerncollectie uitgeleend, uit dank voor de steun die de Vereniging Rembrandt ons

heeft gegeven voor deze aanwinsten. Zowel **Petite Chouette** (‘Uiltje’) van Pablo Picasso als het **Relief mit gelben Viereck** van Kurt Schwitters zijn hiervoor behandeld. De verflaag op het relatief gevoelige paneel van het relief van Schwitters komt door klimaatschommelingen onder spanning te staan omdat de

verflaag niet op dezelfde wijze kan meebewegen als het hout. Hierdoor breekt de verf in de nerfrichting en gaat opstaan. Op plaatsen waar dit het geval was, is de verflaag geconsolideerd. Verder zijn oude restauraties minimaal bijgewerkt en is het werk van een nieuwe beschermkap voorzien. Er zijn röntgenfoto's van het werk gemaakt omdat het vermoeden bestaat dat een eerder werk van Schwitters onder deze versie zit. Om hier meer duidelijkheid over te geven zou echter nog meer onderzoek moeten plaatsvinden.

Bij het 'Uiltje' van Picasso zijn enkele kleine losse delen vastgezet en kleine schades gerestaureerd. Er zijn röntgenfoto's gemaakt om de interne constructie vast te stellen. Hierdoor wordt het duidelijk hoe de 'spijker'-benen in de keramieken 'buik' zijn verzonken en hoe de metalen bewapening door het beeldje loopt. Opvallend is hoe stevig en doordacht de constructie is, terwijl het beeld juist de indruk geeft dat het in elkaar is geknutseld. De nieuwe kennis over de interne structuur is gebruikt om de transportkist precies aan te passen aan de sterke en zwakke punten van de interne en externe structuur van dit beeldje.

Ter voorbereiding van een belangrijke bruikleen van **Grosse Stehende** van Wilhelm Lehmbruck is een onderzoek gestart om de mogelijkheden voor dit kwetsbare beeld te verkennen. Het beeld is volledig gecontroleerd op conditie. Op verschillende plekken zit de bovenste laag los, waarschijnlijk veroorzaakt door een gietfout tijdens het maakproces. Deze delen zijn vastgezet en de holle lacunes eronder zijn geïmpregneerd om het beeld stabiel genoeg te maken voor transport. Verder zijn UV-foto's

gemaakt van het beeld om de oude restauraties duidelijk in kaart te brengen. Enkele storende vuile plekken en oude retouches zijn schoongemaakt en/of bijgewerkt om het beeld leesbaarder te maken. Er is een speciale transportkist ontwikkeld met een ingebouwde sokkel om te zorgen dat het beeld niet hoeft te worden gehanteerd of opgetild.

69

Kubusproject

Een heel speciaal project waaraan veel aandacht is besteed is het **Kubusproject** van Ton Bruynèl en Carel Visser. De kubussen die Carel Visser voor dit project heeft ontworpen zijn jarenlang bewaard geweest in Nederland en Frankrijk. Na gecontroleerd te hebben of ze nog functioneel ingezet konden worden om het geluidssculptuur opnieuw te installeren, zijn ze naar het museum vervoerd en opgeknapt. Hiervoor is speciale hulp van metaalrestauratoren ingeroepen. - Tegelijkertijd is het nodig dat het geluid van het

werk nog bestaat. Hiervoor zijn 2 speciale bandrecorders gebruikt die zijn gemanipuleerd en interactief in het kunstwerk zijn ingezet. Met speciale hulp van geluidstechnici van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag blijken deze nog zodanig te functioneren dat het geluid

kan worden overgezet op een nieuwe drager. In samenwerking met een projectteam is een vorm ontwikkeld waarin het werk kan functioneren met hedendaagse technieken waarbij de oorspronkelijke interactieve ervaring van het werk is gewaarborgd. *(zie verder onder tentoonstellingen pag. 90).*

70 Kubusproject in opbouw

71 Carel Visser en Ton Bruynèl, **Kubusproject**, 1969-1971

72 Zaaloverzicht tentoonstelling

schilderijen en bruiklenen

Restauraties en bruiklenen

Ter voorbereiding van de tentoonstelling **VAN GOGH, DISEGNI E DIPINTI - CAPOLAVORI DEL KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM** in Brescia (Italië), zijn 115 bruiklenen verzorgd en vier schilderijen gerestaureerd.

Twee studenten van de 5 jarige post-doctorale opleiding tot schilderijen-restaurator aan de SRAL (Stichting Restauratie Atelier Limburg) lopen ieder zes maanden stage. Alle schilderijen van Maximilien Luce en James Ensor in de collectie, de

onderwerpen van hun stage, worden materiaaltechnisch onderzocht en zo mogelijk gerestaureerd.

De schilderijenrestaurator heeft in het Zomerpaleis in Beijing een bijdrage geleverd aan de restauratie door de SRAL van het levensgrote olieverfportret van de laatste keizerin-weduwe van China, door Hubert Vos uit 1905. Over de restauratie is een documentaire gemaakt die door AVRO Close Up is uitgezonden. De documentaire, gemaakt door van Micaela van Rijckevorsel, heeft de 'NL award 2008' gewonnen in de categorie Bijzondere Externe Producties.

73 restauratiewerkzaamheden aan werk van Luce
74 portret keizerin Cixi van Hubert Vos uit 1905

75 De spitter van Van Gogh tijdens restauratie

Er zijn 13 oude lijsten gerestaureerd en 31 gedateerde lijsten vervangen door nieuwe lijsten. De schilderijen hebben veelal randbeschadigingen opgelopen door voormalige inlijstingen. De meeste schilderijen die een nieuwe lijst krijgen, hebben dan ook meteen een esthetische behandeling nodig.

Onderzoek

Het onderzoek door Dr. Joris Dik (TU Delft), naar de oorzaak van verkleuring van cadmium geel (o.a. op het schilderij **Nature morte au chou/Stilleven met kool** van James Ensor) is voortgezet met medewerking van Geert van der Snickt van de Universiteit van Antwerpen, die nu de gezamenlijke publicatie leidt.

De witte uitbloei op het monochrome zwarte deel van Ellsworth Kelly's **Series of five Paintings** is door het ICN geanalyseerd als zinkcarboxylaten, uit olieverbonden vetzuren. Dit fenomeen komt

vaker voor en is een degradatie van olieverbonden. Het is te verwijderen, maar zal naar alle waarschijnlijkheid weer terugkomen. Bij herhaling zal de verf uiteindelijk zijn cohesie verliezen, zodat het als poeder van het doek zal vallen.

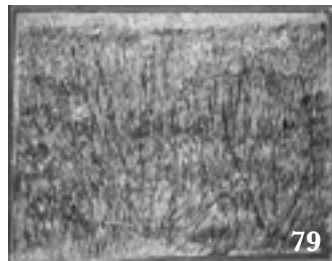

Onderzoek met een nieuw model infrarood camera heeft interessant resultaat opgeleverd. **De molen** van Paul Gabriël heeft op de voorgrond een rustige waterpartij. De IR-opname maakt duidelijk dat Gabriël daar eerst een boot heeft getekend met twee runderen en twee mannen, die de boot met stokken voortduwen. Bij het schilderij **Stilleven in een kast** (1558), van een onbekende Belgische kunstenaar, is duidelijk

geworden dat de anonieme alles gedetailleerd heeft voorgetekend en daar niet van is afgeweken in de uiteindelijke geschilderde uitvoering.

‘Verborgen’ Van Gogh schilderij zichtbaar door nieuwe techniek

Vincent van Gogh heeft het schilderij **Grasgrond** (1887) geschilderd over een getekende en geschilderde vrouwenkop. Conventionele röntgenfotografie en Infra-

rood-reflectografie hebben dit jaren geleden al aangetoond. Een internationaal team van wetenschappers van de Technische Universiteit Delft (TU Delft), de Universiteit Antwerpen en Deutsches Elektronen-Synchrotron (DESY) in Hamburg, heeft de vertrouwde en non-destructieve analysetechniek van röntgenfluorescentie spectrometrie (XRF) toegepast in de Hamburgse synchrotron. - Aangezien de synchrotron geen museale omgeving is, zijn ook beveiligingsmedewerkers van het museum mee gereisd met apparatuur om het klimaat rond het schilderij te regelen. Deze kostbare onderneming is tot stand gekomen dankzij financiële steun van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), de TU Delft, de Universiteit van Antwerpen en DESY. Met dit innovatieve onderzoek is Dr. Joris Dik namens de TU

Delft genomineerd voor de Prijs van Wetenschap & Maatschappij van 2008.

De vrouwenkop, die Van Gogh 2 jaar eerder in Nuenen heeft geschilderd, is ongekend gedetailleerd gereconstrueerd. De primeur van dit spectaculaire nieuws brengt wereldwijd een stortvloed van media-aandacht teweeg. In alle belangrijke kranten verschijnen artikelen en er volgen tv-uitzendingen bij onder andere

het NOS Journaal, RTL Nord (Duitsland) en Discovery Channel Canada.

Als vervolg op dit onderzoek zijn oude en verkleurde restauratiematerialen van het oppervlak van **Grasgrond** verwijderd. Hierbij is ontdekt dat Van Gogh zelfs bij deze tamelijk platte en decoratieve voorstelling van gras met bloemen, maar ook met een horizon, allereerst op de effen grondering lijnen heeft getekend met een ‘perspectiefraam’ (een kader met diagonalen, dat vooral behulpzaam is bij 3-dimensionele voorstellingen).

Ondertussen is bij hetzelfde schilderij op een heel andere wijze gezocht naar een manier om een duidelijker beeld te krijgen van de weggeschilderde vrouwenkop op de röntgenfoto. Prof. dr. Eric

81

Postma van de Universiteit van Tilburg wil hiertoe met collega's van andere universiteiten, met name in de Verenigde Staten, een computertechniek ontwikkelen binnen het al lopende project Image Processing for Artist Identification (IP4A). Het museum participeert ook in dit project. Doel van het project is dat computers de scans van schilderijen van Vincent van Gogh analyseren, zodat de computer op basis van

81 **Grasgrond** wordt gekanteld gescand met XRF

82

essentiële kenmerken de persoonlijke stijl van schilderen kan leren herkennen. De software die daarvoor wordt ontwikkeld, kan kunsthistorici gaan ondersteunen bij echtheidsbepaling. Eric Postma en zijn team winnen hiermee de tweede plaats van de Academische Jaarprijs.

Geert van der Snickt van de Universiteit van Antwerpen heeft met de draagbare vorm van hetzelfde type onderzoek, Portable XRF, in het museum andere schilderijen van Van Gogh uit dezelfde periodes geanalyseerd. Hierbij gaat het met name om het mogelijke resultaat bij andere overschilderde werken van eventueel toekomstig synchrotron gebaseerde XRF-onderzoek beter te kunnen voorspellen. In de collectie zijn meerdere overschilderde schilderijen, die in aanmerking komen voor dit type onderzoek.

82 Discovery Channel Canada filmt in het schilderijenrestauratieatelier

Samenstelling bezoek

In 2008 heeft het museum 252.261 bezoekers ontvangen. Het museum heeft iets minder bezoekers ontvangen dan in 2007, mede door de bijzonder slechte zomer. Het bezoek van het aantal buitenlanders uit met name het Verre Oosten en België blijft licht toenemen. Dankzij de scholenkaart is een duidelijke groei waar te nemen in het schoolbezoek. - In 2008 is een aantal belangrijke plannen en projecten gerealiseerd. Zo is het groot onderhoud aan de Quist vleugel afgerond waarmee de renovatie van het museum grotendeels voltooid is. Zowel het informatiecentrum als de projectkamers zijn in gebruik genomen. In de winter van 2007/2008 is in verband met renovatie steeds een wisselend deel van de publieksruimtes in de Quist vleugel voor het publiek gesloten. Het resultaat van deze gefaseerde renovatie die heeft plaatsgevonden gedurende 2006, 2007 en 2008 is dat het museum volledig aan de eisen van de huidige tijd beantwoordt.

Triënnale

De Triënnale Apeldoorn is een driejaarlijks internationaal cultureel festival over tuin- en landschapsarchitectuur dat 100 dagen duurt. In 2008 is de eerste editie. Het programma bestaat uit verschillende tentoonstellingen, conferenties, lezingen, debatten

en educatieve activiteiten. Het Kröller-Müller Museum is met de tentoonstelling **NATURE AS ARTIFICE** (zie verder op pag. 86) één van de deelnemers aan de Triënnale.

Huisstijl

In 2007 is een begin gemaakt met de implementatie van de 2e fase van de nieuwe huisstijl. De tweede fase die betrekking heeft op de bebording in en rond het museum is in 2008 afgerond. Ook is een vast concept ontwikkeld in de huisstijl voor de zaalpapers.

Website

De website van het museum is uitgebreid met een gastenboek. Ook kunnen meer objecten uit de collectie online worden bekeken en is de routemaker uitgebreid. Bezoekers van de website kunnen zich opgeven voor de tweemaandelijks digitale nieuwsbrief waarvan de eerste in juli is verschenen (zie verder onder educatie, pag. 161).

Intermuseale projecten

In navolging van het Mini Convent Directieoverleg, is op initiatief van het Kröller-Müller Museum het Mini Convent Marketingplatform opgericht. Twee keer per jaar komen de marketeers van de 7 aangesloten musea voor moderne kunst bij elkaar om met elkaar ervaringen uit te wisselen.

Publieksactiviteiten

Voor de derde keer is in de maanden juli en augustus een zomeravondprogramma georganiseerd in de beeldentuin van het museum.

86

Deze ‘Zwoele Zomeravonden’ zijn financieel mogelijk gemaakt door bijdragen van het VSBfonds en de Turing Foundation. Hoewel het weer niet echt zwoel te noemen is, zijn alle avonden (twee zaterdagavonden in juli en twee in augustus) goed bezocht en zeer goed ont-

87

vangen. Het totale aantal bezoekers bedraagt circa 6.900. Gebruikmakend van het adresbestand dat in de afgelopen twee jaar is opgebouwd, zijn de bezoekers van vorige edities persoonlijk uitgenodigd via email. Er is een email actie ontwikkeld (‘stuur deze email naar vrienden en ontvang een cadeau’). Ook is gebruik gemaakt van andere promotiemiddelen die het internet biedt. Zo zijn er Zwoele Zomeravond profielen aangemaakt op Hyves en Myspace. De bezoekers zijn gemiddeld jonger dan de reguliere museumbezoeker.

In de kerstvakantie voert Frank Groothof zijn voorstelling ‘Vincent van Gogh, een leven in schilderijen’ op in het auditorium van het museum. De voorstelling is met 350 bezoekers uitverkocht.

Jaarkaarthouders

Inmiddels is het een goede traditie om in het voorjaar voor de jaarkaarthouders van het museum een bijzondere bijeenkomst te organiseren. Dit jaar komt de restauratie van het werk van Hermann Maier Neustadt **WD-Spiral Part One CINEMA** aan bod. Dit gezichtsbepalende kunstwerk is al geruime tijd niet meer toegankelijk voor het publiek vanwege de kwetsbare staat van de oorspronkelijke metaalconstructie en het gebruikte polyester. Door een grondige behandeling wordt het voortbestaan van het object gewaarborgd en daarmee ook de toegankelijkheid voor het publiek. Speciaal voor de jaarkaarthouders heeft een (hierop afgestudeerde) restaurator een lezing gehouden over het hele proces van de conservering. Zo krijgen de jaarkaarthouders een uniek kijkje in de keuken van de restaurator. Na de lezing is er de mogelijkheid het object te bekijken en vragen te stellen.

Publieksinformatie

In 2008 is een start gemaakt om de informatie die voort is gekomen uit het publieksonderzoek om te zetten in concrete activiteiten. Zo is een plan gemaakt om de informatie in het museum beter af te stemmen op de behoeften van onze bezoekers die minder ervaren zijn in museumbezoek. Twee projecten ten behoeve van de publieksinformatie zijn inmiddels afgerond. Er is een publieksvriendelijke gids uitgegeven in 5 talen (Nederlands, Engels, Duits, Frans en Japans), die op een laagdrempelige manier achtergrondinformatie geeft over de geschiedenis en de collectie van het museum (*zie verder onder uitgelicht, pag. 194*). Ook is een introductiefilm met hetzelfde

onderwerp dagelijks zowel in het Nederlands als in het Engels te zien in het auditorium van het museum. De film wordt zeer goed ontvangen.

Samenwerking met het Nationale Park De Hoge Veluwe

In 2008 is in samenwerking met het Nationale Park De Hoge Veluwe, de Gemeente Ede en de Stichting Wolff-Heze een kunstwandeling uitgegeven, *Wandelgeesten, de kunst van het wandelen*, waarvan de route voert door het park en de beeldentuin. De route wordt belicht door kunstenaars vanuit verschillende disciplines en begeleid door een column van de schrijver Martin Bril. Het boekje wordt verkocht in de museum- en de parkwinkel en via de websites.

Samenwerking met de Gemeente Ede

Met de komst van een nieuwe City Marketeer bij de Gemeente Ede wordt de samenwerking nog nauwer. De Gemeente Ede heeft € 10.000 extra bijgedragen voor de promotie van een cultureel arrangement met het museum. Ook is in 2008 de jaarlijkse Cultuurprijs van de Gemeente Ede in het auditorium van het museum uitgereikt.

Aankopen met steun van de BankGiro Loterij

Met behulp van de loterij zijn de volgende werken in 2008 aangekocht:

- 2 gouaches (**Ontwerp voor een wandschildering 1925**) van

Fernand Léger, door toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

- **The cryosphere**, 1966 van Robert Smithson, door toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds
- **Trinidad Tree House**, 2002 van Simon Starling, door toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds
- **Paradise 27**, Peru, 2005 van Thomas Struth, door toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds
- **Secrets of the Waters, The Wish-ribbon net** en **Crystal Waters** (allen 2008) van Ana Maria Tavares, door toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds
- **Bonensnijder**, 1905 en **Aardappels rapen**, 1907 van Jan Toorop, door toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds
- **Cold Storage**, 2007 van Jeff Wall, door toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds, de Vereniging Rembrandt en het Titus Fonds van de Vereniging Rembrandt.

Fondsenwerving en sponsoring

In samenwerking met de directie is een brochure ontwikkeld gericht op het genereren van particuliere giften en legaten: *Schep een blijvend monument. In de voetsporen van Helene en Anton Kröller-Müller*. De brochure wordt verspreid op de belangrijke kunstbeurzen en via notarissen, kunsthandelaren en private bankers.

Met Veenman Drukkers is in 2008 een overeenkomst als preferred supplier afgesloten.

Educatieplan 2008-2012

Met het verstrijken van de eerste educatieve beleidsperiode (2004-2008) staan de eerste maanden van 2008 in het teken van evaluatie

van het vorige educatieve beleidsplan en het opstellen van een nieuw educatieplan, voor de periode 2008-2012. Terugkijkend kan

worden geconcludeerd dat het museum in de afgelopen vier jaar op educatief gebied een grote inhaalslag heeft gemaakt. - Met een uitgebreid en uitdagend aanbod van activiteiten, materialen en projecten, een nieuwe website en onder andere ook de inrichting van een informatiecentrum en twee introductieruimtes is een stevige basis gelegd voor een gedegen en vooral ook eigentijds educatief beleid, dat past bij het unieke karakter van het museum en aansluit bij de wensen van de bezoekers.

Het nieuwe educatieplan, dat verschijnt in maart 2008, gaat door op de ingeslagen weg. Het plan kijkt terug op wat er gebeurd is, evalueert doelen en succesfactoren en stelt uitgangspunten en

ideeën zo nodig bij, maar legt ook nieuwe accenten en creëert nieuwe richtingen, passend binnen het museumbeleid en de personele mogelijkheden. Naast het uitbreiden van de huidige lespakketten (*Filosoferen met... en Make me Famous!*) en de succesvolle cross-overprojecten ('Artwijs'/'Dancing with the Arts') zal in de nieuwe beleidsperiode onder andere de nadruk liggen op het ontwikkelen van nieuwe vormen van digitale informatievoorziening (via de website), een prikkelend scholingsaanbod voor leerkrachten en het verder uitbouwen van de contacten met het Hoger onderwijs (Pabo's/Universiteiten).

Website

Met een bezoekersgroei van ongeveer 30% (sinds 2006) is de website een steeds belangrijker onderdeel van de presentatiewijze van het museum naar zijn bezoekers. De maandelijkse bezoekenanalyse toont aan dat naast de bezoekersinformatie met name ook de collectie (met ca 1150 kunstwerken) en de informatie over het educatieve aanbod en bijzondere activiteiten veelvuldig worden geraadpleegd. In 2008 wordt de website verder uitgebreid, met onder andere een faq-pagina, een plattegrond met tijdelijke tentoonstellingen en een nieuwsbrief, die eens in de twee maanden een overzicht geeft van het laatste nieuws en actuele projecten en activiteiten. De laatste nieuwsbrief van 2008, een speciale editie rond de voorstelling 'Vincent van Gogh, een leven in schilderijen' van Frank Groothof, wordt verstuurd aan 1340 abonnees, die zich via de website hebben aangemeld. Speciaal voor de Zwoele Zomeravonden krijgt de website ook een interactief gastenboek, dat –

dankzij de vele (enthousiaste) reacties- een wervende persoonlijke noot toevoegt aan de publiciteit rond deze avonden. De Vereniging Vrienden van De Hoge Veluwe schenkt het museum, ter ere van haar 60-jarig jubileum, een digitale ecologische wandelroute, die via de website kan worden uitgeprint en bezoekers leidt langs de flora en fauna in de beeldentuin. Voor deze gift wordt de structuur van de website uitgebreid met een speciale pagina, die het ook mogelijk maakt de verschillende beschrijvingen los van elkaar te bekijken. Tot slot krijgt ook de bonusvraag van het populaire speurspel een speciale pagina. Kinderen die in het museum (samen met hun ouders) het spel hebben gespeeld, kunnen op deze pagina met het beantwoorden van een bonusvraag, nog een leuke prijs winnen.

In 2008 schrijft directeur Evert van Straaten 3 columns voor de website: over de overdracht van het schilderij **Jonge vrouw bij een bron** van J.B.C. Corot, een aanwinst van Georges Vantongerloo en een column met als thema ‘overheid, publiek en museum’.

Filosoferen met schilderijen

In februari 2008 verschijnt *Filosoferen met schilderijen*. Deze derde bundel, met een hoofdrol voor acht bijzondere kunstwerken uit de schilderijencollectie van het museum, vormt samen met de eerder verschenen delen *Filosoferen met beelden* (over de beeldentuin) en *Filosoferen met natuur* (over landschappen in het Nationale Park De Hoge Veluwe) een uniek totaalpakket voor het basisonderwijs, met een centrale rol voor het zelf ontdekken en beleven van kunst en natuur. Ook *Filosoferen met schilderijen*

biedt weer een ruime keuze aan prikkelende filosofische vragen en creatieve opdrachten, die door de leerkrachten zelf kunnen worden begeleid. Met het verschijnen van dit derde deel wordt het bovendien mogelijk naar eigen inzicht materialen en thema's uit het museum en het park te combineren en op die manier zelf – op basis van beschikbare tijd, interesses en leerniveau – een passend dagprogramma samen te stellen. Naast veel basisscholen maken ook veel individuele gezinnen gebruik van het uitgebreide lespakket en ook vanuit andere museale en culturele instellingen blijft er veel belangstelling voor de combinatie van kunst en kinderfilosofie. *Filosoferen met beelden* (2005 – oplage 1500 exemplaren) beleeft zijn eerste herdruk en het museum verzorgt tijdens verschillende (educatieve) symposia en bijeenkomsten korte lezingen/workshops over de methode.

Museumweekend

Het Museumweekend en daarmee ook de gezinsactiviteit in de beeldentuin staat dit jaar in het teken van ‘De kunst van de waarheid’. Net als in voorgaande jaren wordt het weekend georganiseerd in samenwerking met de Pabo Arnhem/Nijmegen, die de activiteit sinds 2006 aanbieden als keuzevak in hun kunstminor. Ondanks het slechte weer komen

weer meer dan 300 kinderen met hun ouders naar het museum, waar de beruchte crimineel Vital de Vergroter in de nacht van vrijdag op zaterdag verschillende kunstwerken heeft ‘vergroot’. Na het bekijken van een grappige reportage van misdaadverslaggever Simon Taks, gaan de kinderen op zoek naar getuigen, die in ruil voor een goed antwoord of een creatieve opdracht een aanwijzing geven die kan worden verwerkt in een composi-

tietekening. Drie kinderen die de tekening goed hebben ingevuld, worden beloond met het kinderboek *Het geheim van Helene* van Lydia Rood. De activiteit is ook dit jaar weer zeer succesvol en krijgt veel media-aandacht (onder andere De Volkskrant, De Gelderlander, TV Gelderland).

Introductiefilm

Tijdens de tweede Zwoele Zomeravond, op 19 juli 2008, gaat in één van de bijzondere tenten van kunstenaar Lambert Kamps de nieuwe introductiefilm in première. In deze film maken de bezoekers van het museum op een verrassende wijze kennis met de ontstaansgeschiedenis van het museum en de collectie. Met bijzondere 3D-visualisaties en veel authentiek beeldmateriaal wordt de geschiedenis letterlijk tot leven gewekt: dankzij de digitale techniek kan een kijkje worden genomen in het eerste museum van het echtpaar Kröller-Müller aan de Lange Voorhout in Den

Haag en bij het gedroomde Grote Museum (naar een ontwerp van Henry van de Velde). Het tweede deel van de film besteedt veel aandacht aan de periode na het echtpaar Kröller-Müller en het ontstaan van de beeldentuin. De film wordt vanaf september continu vertoond in het auditorium, in een Nederlandse en een Engelse versie. Er wordt nog gewerkt aan een trailer, die gebruikt kan worden op de website en voor bijvoorbeeld sponsorwerving.

Speurspel

Het succesvolle speurspel (‘Je komt ogen tekort in het Kröller-Müller Museum’), voor gezinnen met jonge kinderen, krijgt een tweede druk en wordt – dankzij een particuliere gift - uitgebreid met een speciale editie voor de beeldentuin. Dit nieuwe spel (‘Maak een spannende voettocht door de beeldentuin’) leidt kinderen, aan de hand van detailfoto’s van ‘voeten’, langs vier bijzondere sculpturen op de beeldengazons. De kaartjes voorzien de ouders van achtergrondinformatie en prikkelende vragen en opdrachten, die ter plekke kunnen worden uitgevoerd. Van beide edities van het speurspel verschijnt in 2008 ook een Engelstalige versie.

Bomen en het bos

Gezamenlijk met het VSBfonds en een freelance educator ontwikkelt het museum een bijzonder lesproject over kunst en natuur, waarbij expliciet rekening wordt gehouden met de wensen van Islamitische en Reformatorische basisscholen. Tussen 20 oktober

en 14 november maken bijna 1.000 kinderen uit groep 5/6 met 'Bomen en het bos' op een inspirerende wijze kennis met het museum, de collectie en de omliggende natuur. Het is een bijzondere ervaring voor de

kinderen maar ook voor het museum en de rondleidersgroep, die veel ervaring opdoen over de educatieve wensen van deze specifieke doelgroepen. Tijdens het project is een speciale rol weggelegd voor kunstenaar Mamabart, die op geheel eigen wijze alle groepen op de foto vastlegt en ook voor

een groot aantal studenten van Pabo Arnhem/Nijmegen. Een vijftal studenten van de minoropleiding wordt actief betrokken bij de organisatie en invulling van het project. Bijna 100 van hun studiegenoten assisteren bij de uitvoering, voor velen een eerste (actieve) kennismaking met het museum en de educatieve mogelijkheden voor het (basis-)onderwijs. In overleg met de rondleiders wordt nog onderzocht of 'Bomen en het bos' ook structureel kan worden opgenomen in het educatieve aanbod.

Artwijs

In 2008 neemt het museum voor de derde achtereenvolgende jaar deel aan het landelijke project Artwijs, speciaal voor jongeren van VMBO/HAVO en VWO. Net als in voorgaande jaren worden door

het hele land (o.a. ook in het Gemeentemuseum in Den Haag, het Bonnefantenmuseum in Maastricht en Museum de Pont in Tilburg) sessies georganiseerd, waarbij scholieren, onder leiding van een professionele gespreksleider, met elkaar debatteren over kunst. In tegenstelling tot andere schoolprojecten valt bij alle musea het animo van het onderwijs helaas erg tegen, waardoor er dit jaar slechts enkele debatten kunnen doorgaan.

Zwoele Zomeravonden

Vanuit educatie wordt ook in 2008 weer een grote bijdrage (programma/organisatie/projectleiding) geleverd aan de organisatie van de succesvolle Zwoele Zomeravonden, die ook dit jaar weer enkele duizenden bezoekers naar het museum trekken. Op de verschillende thema-avonden - Verlei-

ding (5 juli), Verbeelding (19 juli), Verwondering (2 augustus) en Verlangen (16 augustus) - kan het publiek weer genieten van vele bijzondere activiteiten, performances en concerten, onder andere van Gabriël Rios, Lydia Rood, Bas Haring en Warner&Consorten. Bij het samenstellen van het programma wordt weer actief gebruik gemaakt

van een breed cultureel netwerk (Literair Productiehuis De Wintertuin, de Internationale Muziekzomer Gelderland en De Kazerne Amsterdam). De avonden krijgen voor het eerst

een eigen huisstijl, een afstudeerproject van een student van ArtEZ Arnhem. Naast een algemene folder ontwerpt zij onder andere ook voor iedere avond een speciale programmaproject, met een duidelijk overzicht van artiesten, locaties en tijden. De Zwoele Zomeravonden worden door de bezoekers weer zeer hoog gewaardeerd en krijgen veel aandacht in de (landelijke) media.

Bilder im Ohr

Bij de Duitse radiozender WDR, in het kinderprogramma Lilipuz ('Bilder im Ohr') zijn tussen 12 september en 19 december verhalen te horen bij 15 kunstwerken uit de collectie van het Kröller-Müller Museum. Auteur Ralph Erdenberger schreef onder andere bij **Caféterrassen bij nacht** van Vincent van Gogh en **De Storm** van Bart van der Leek een verhaal dat kinderen uitdaagt beter te kijken naar het werk en hen op fantasievolle wijze in aanraking brengt met de beeldtaal van kunstenaars. De WDR zet de verhalen om in spannende hoorspelen, ingesproken door professionele acteurs/vertellers (onder andere Herman van Veen). De hoorspe-

len kunnen worden beluisterd op de website van 'Bilder im Ohr', maar ook als podcast worden gedownload en meegenomen naar het museum. In 2009 verschijnt ook een boek met alle verhalen en een cd met de hoorspelen.

Scholenkaart

Voor het derde jaar biedt het museum, samen met Het Nationale Park De Hoge Veluwe basisscholen de mogelijkheid te kiezen voor de voordelige scholenkaart. Met dit jaarabonnement, dat basisscholen in de gelegenheid stelt voor een aangepast tarief (130 euro per schooljaar) park en museum te bezoeken, bezoeken 2.942 kinderen het museum in 2008, een stijging van 67% ten opzichte van 2007. De scholen die zich in 2008 abonneren of hun abonnement verlengen, krijgen als (welkomst-)geschenk het nieuwe lespakket *Filosoferen met schilderijen*, dat aansluit bij de eerder verschenen delen *Filosoferen met beelden* en *Filosoferen met natuur*.

Dancing with the Arts

Samen met Introdans Educatie, de educatieve tak van het Arnhemse dansgezelschap Introdans, ontwikkelt en

99 organiseert het museum in maart en april 'Dancing with the Arts', een uniek crossoverprogramma rond kunst en (moderne) dans, met speciale medewerking van choreograaf Hans van Manen. - Het programma, waaraan zo'n 1000 scholieren zullen deelnemen, begint met een inleidende film, waarin Hans van Manen - in het museum - vertelt hoe hij zich laat inspireren door kunstenaars en moderne kunst. Daarna krijgen de leerlingen een uitgebreide museum-opdracht, met als doel ook zelf inspiratie op te doen en deze inspiratie te verwerken tot een groepstableau, dat - onder muzikale begeleiding van de presentator - aan de rest van de groep wordt getoond. Deze tableaus vormen de basis voor een actieve dansworkshop (in twee groepen) door de dansdocenten van Introdans, waarin alle ervaringen samensmelten tot één gezamenlijke choreografie, die door alle leerlingen gezamenlijk op het podium aan de andere groep wordt gepresenteerd. Het project, dat wordt gefinancierd door de Mondriaan Stichting, het VSBfonds en de provincie Gelderland, is een groot succes. Niet alleen is het project binnen enkele weken volgeboekt, ook na afloop zijn de

100

99 logo 'Dancing with the Arts'

100 campagnebeeld 'Dancing with the Arts' (Cats&Withoos/stylist: Alberto d'Almeida)

reacties - van leerkrachten maar zeker ook van leerlingen - vrijwel uitsluitend enthousiast. Het vernieuwende karakter van het cross-overproject zorgt bovendien voor veel belangstelling vanuit de (landelijke) media, die op meerdere momenten verslag doen van

het project en vanuit het culturele veld. Op de website van De Gelderlander is een video-verslag te zien over het project. Dagelijks kijken gasten mee met het programma en ook na de laatste sessie is er veel vraag naar de specifieke ervaringen. In februari en maart 2009 zal 'Dancing with the Arts' worden vervolgd.

101

Het schilderij 'Kaartspelende soldaten' van Fernand Léger uit 1917 inspireert VMBO-leerlingen tot dit Tableau Vivant.
Foto Jan van der Vliet

Dansen met kunst in Kröller-Müller

VMBO-leerlingen moeten emotie uitbeelden in een levend schilderij.

door Agnes van Brussel
OTTERLO - „Zoets heb ik nog nooit gezien: een huis met alleen maar schilderijen en boeken. Zijn er meer van deze huizen?“ De een is verwonderd, de ander doet een beetje stot. Maar de meeste VMBO-leerlingen van het Groevenbeekcollege uit Otterlo zijn onder de indruk, als ze afstropen woensdag het Kröller-Müller Museum binnenstapelen. Het 'cross-over' schacaleproject van Intradans en Kröller-Müller staat goed aan bij de scholen. Dansen in een museum, dat maakt een uitje naar het Kröller-Müller museum wel erg anderszins. Deze maand ging het project van start en de belangstelling van de scholen blijkt enorm. „Dance en beeldende kunst, wat hebben ze met elkaar te maken?“ vraagt actrice Peter van Gooijl aan de zeventienjarige leerlingen, ver-

zameld in het auditorium van het museum. Meer dan je denkt, stelt hij vast en als iemand dat kan vertellen is dat wel Nederlands topchoreograaf en beeldende kunstliefhebber Hans van Manen. „Waar is hij?“ vraagt een van de leerlingen, denkend aan 'Dancing with the Stars'. Maar ijlkelijk is hij niet aanwezig. Hier is emissie! Als de leerlingen Van Manen volgen in de film. Ze zien hem als choreograaf tussen zijn dansers. Ze zien stukjes van de prachtige balletten die hij o.a. voor Intradans maakte. En dan staat hij in het museum bij een beeld van Schlemmer uit 1922. „Waarom julie dat hij ook balletkostuums ontwierp?“ vraagt hij. En vervolgens zien ze een ballet met opvallend kleurrijke clowneske pakken van Schlemmer. Schilderijen en dans wisselen elkaar af in de film. Je moet niet ingewikkeld doen over kunst, vindt Van Manen. „Het is zo simpel, je kijkt gewoon wat je leuk vindt en maakt leuk.“ Maar zo simpel is het voor deze leerlingen niet. Ze moeten bedenken welke emotie de verschil-

lende kunstwerken bij hen oproept. Die emotie moeten ze uitbeelden in een Tableau Vivant, een levend schilderij. De Intradans-dansers geven het voorbeeld. Het lijkt een stilstandbeeld van een dans. In groepjes van vijf gaan de 14 en 21-jarigen op onderzoek uit in het museum. Het wordt serieuzer als vijf groepjes hun Tableaus aan het publiek gaan versieren. Het schilderij dat ze verbeelden is achter hen geprojecteerd. Het is een stap in de richting van schilderij naar dans. Bij de volgende stap helpen de dansdoezners. Even lijkt het op het instrueren van een simpel dansje. Maar het is meer. Juliette Hofman, manager van Intradans' alfabetische educatie. „Ze dansen nu eenvoudige dansjes van de nieuwste voorstelling 'Beeldschone' van Intradans. Als ze de voorstelling 'Beeldschone' gaan kijken, zullen ze het herkennen.“ Het zijn hun eigen tableaus, die worden in de 'Choreografie' worden verweven. Dat maakt de symbiose van dans en beeldende kunst compleet.

Persmomenten

Voor het verkrijgen van free publicity verstuurt het museum persberichten, uitnodigingen en vooraankondigingen. Deze hebben voornamelijk betrekking op tentoonstellingen, een inhoudelijke beschrijving hiervan begint op pagina 74. - Ook doet het museum aankopen en zijn er activiteiten of evenementen. In 2008 is er veel te communiceren over wat er gebeurt in het museum en de beeldentuin. Dit wordt hieronder kort belicht, de onderwerpen komen in het hele jaarverslag uitgebreider terug.

De maand januari begint met het bericht dat er een recente aanwinst van Jan Dibbets te zien is. Het gaat om een werk **13 takkenbossen met neontak** uit 1967, aangekocht in 2006. Met deze aankoop versterkt het museum zijn collectie

op het gebied van de conceptuele kunst en de avant-garde van de jaren zestig van de vorige eeuw.

Op 16 januari doet TV Gelderland Nieuws verslag van de eerste rit van de Museum Plusbus naar het Kröller-Müller Museum.

In februari wordt de tentoonstelling van Eylem Aladogan aangekondigd.

In maart brengt het museum het bericht over het succesvolle project 'Dancing with the Arts', dat dans en beeldende kunst samenbrengt. Ruim 1000 scholieren in het voortgezet onderwijs nemen deel aan dit cross-over project. Nederlands beroemdste choreograaf Hans van Manen werkt hieraan mee.

Eveneens in maart kondigt het museum aan dat de nieuwe educatieve uitgave *Filosoferen met schilderijen* is verschenen.

Het jaarlijkse Museumweekend in april zorgt voor publiciteit over de spannende detectivetocht voor kinderen. TV Gelderland Nieuws maakt hier een item over.

In mei worden de media geïnformeerd over de presentatie **RE-DONE. CONCEPTUELE KUNST UIT DE COLLECTIE**, en de grote zomertentoonstelling **NATURE AS ARTIFICE**. TV Gelderland besteedt aan laatstgenoemde tentoonstelling aandacht in het programma Buitengewoon.

Een voorjaarsbericht gaat uit over de Van Gogh schilderijen en de beeldentuin. Na een succesvolle 'tournee' naar het Seoul Museum of Art in Seoul (Korea) zijn de 22 uitgeleende schilderijen

van Vincent van Gogh weer terug in het Kröller-Müller Museum. Nu de werken zijn opgehangen op hun vaste plek, in het hart van het museum, is de collectie Van Gogh schilderijen weer compleet te zien. In de beeldentuin zijn de beschermende rieten behuizingen van sommige beelden verwijderd. **Sculpture flottante**, **Otterlo** van Marta Pan drijft opnieuw in de vijver en **Needle Tower** van Kenneth Snelson staat weer fier overeind. Beide gezichtsbepalende werken in de beeldentuin worden in de winter binnen opgeslagen vanwege de winterse temperaturen en mogelijke storm.

De vier Zwoele Zomeravonden die in juli en augustus plaatsvinden zorgen door vooraankondigingen voor veel aandacht in met name tijdschriften.

Naar aanleiding van de tentoonstelling ‘Sonsbeek 2008: grandeur’, koopt het museum werk van de deelnemende kunstenaar Ana Maria Tavares.

“‘Verborgen’ Van Gogh schilderij wordt zichtbaar door nieuwe techniek”. Dit bericht doet vooral internationaal heel veel stof opwaaien. Onder andere Discovery Channel Canada en het Duitse RTL Nord maken hier een item over. Onder het schilderij **Grasgrond** (1887) van Vincent van Gogh, in de collectie van het museum, bevindt zich een afbeelding van een vrouwenhoofd. Onlangs is een nieuwe techniek ontwikkeld, waarmee het mogelijk is om schilderijen die zijn overschilderd, gedetailleerd zichtbaar te maken.

Kort daarop gaat een ander bericht over deze wereldberoemde kunstenaar uit, en wel over de presentatie van zijn **Uitgebloeide zonnebloemen**, ter gedenking van de eerste belangrijke aankoop.

Het optreden van Dan Bern, Amerikaanse singer-songwriter, in begin oktober zorgt voor vooral agenda-vermeldingen in lokale media. Bern heeft meerdere songs over Van Gogh, zijn favoriete

schilder, geschreven. Naar aanleiding van een recent bezoek van de muzikant aan het museum, hebben met name de schilderijen van Van Gogh hem geïnspireerd tot dit optreden.

Overdracht schilderij Corot

In september meldt het museum het schilderij **Jonge vrouw bij een bron** van J.B.C. Corot over te dragen aan de erfgenamen van de vooroorlogse bezitter, George Eduard Behrens, die onvrijwillig het bezit ervan heeft verloren. Het museum is zich er steeds bewust van geweest dat dit schilderij een problematische herkomst zou kunnen hebben.

- Het schilderij is namelijk in 1942 in Berlijn aangekocht met gelden uit het zogenaamde ‘zes-ton-fonds’. Dit fonds is door de toenmalige machthebbers in 1941 aan het museum ter beschikking gesteld om nieuwe kunstwerken voor de collectie te verwerven, nadat eerder drie schilderijen uit de collectie voor het Führermuseum in Linz gevorderd zijn. Met het fonds heeft deze confiscatie het karakter van een ruil gekregen.

Ten tijde van het in 1998 door de Nederlandse Museumvereniging geïnitieerde zelfonderzoek van musea naar de herkomst van hun aanwinsten in de periode 1940-1948, is het het museum niet gelukt de vinger te leggen op een discutabele

bezitsovergang in de herkomst-geschiedenis van het schilderij. Vanwege de ruime aandacht voor het sindsdien verruimde restitutiebeleid van de Nederlandse overheid en de daarmee gepaard gaande publiciteit hebben rechthebbenden zich gemeld. Door nader onderzoek van de Restitutiecommissie kon vervolgens de toedracht van het onvrijwillig bezitsverlies uitgevonden worden.

De minister heeft op basis van het advies van de Restitutiecommissie dit besluit genomen.

Alle landelijke kranten maken hier melding van.

In november is de Avro te gast in het kader van het programma Nieuw in Nederland. Zij besteden aandacht aan de aankoop van het werk van Gerard Byrne, **1984 and beyond**.

Het is een ongebruikelijke keuze om voor een dergelijk (video-)werk te kiezen, maar de omroep slaagt er goed in om dit toch redelijk ingewikkelde werk op een toegankelijke manier te belichten. De directeur geeft namens het museum aan waarom het werk zo'n belangrijke aankoop is.

De tentoonstelling met recente aanwinsten, **NATUUR, RUIMTE EN TIJD**, is het volgende publiciteitsmoment.

Aan het einde van het jaar zijn er nog twee interessante vermeldenswaardigheden: een nieuw beeld **EuropaHammer** in de voortuin van het museum en de opera over Van Gogh door Frank Groot-hof in de kerstvakantie.

In het laatste bericht van het jaar maakt het museum zijn bezoekers bekend.

Tweemaal komt het museum in het nieuws als het gaat om de rangorde binnen de Nederlandse musea: de verkiezing eropuit.nl levert het museum de 6de plaats op in de lijst van het leukste

uitje van Nederland, de uitslag van ruim 44.000 dagjesmensen. Via de Nederlandse Museum Vereniging komt het bericht dat het Kröller-Müller Museum op de tiende plaats staat in de lijst met bezoekers van de Nederlandse musea.

Publiciteitsmateriaal

In 2008 onderzoeken de communicatieafdelingen van het Nationale Park De Hoge Veluwe en het museum de behoefte van bezoekers naar informatie. Conclusie is dat bezoekers behoefte hebben aan overzicht, zodra ze in het park zijn. Daarom wordt

dit jaar een klein handzaam plattegrondje ontwikkeld met korte informatie in Nederlands, Engels en Duits zodat het publiek zich in een oogopslag kan oriënteren. De eerste versie zal in het voorjaar van 2009 verschijnen.

Daarnaast maakt het museum een algemene folder die bedoeld is voor potentiële bezoekers, zoals in VVV's, hotels, campings en bungalowparken. Deze folder is in 2008 verschenen in het Nederlands, Engels, Duits en Frans, Japans en Koreaans.

Publieksbegeleiding

De coördinatoren educatie, marketing en sponsoring, en pers en publiciteit zijn hebben in 2008 gezamenlijk gezorgd voor alle com-

municatie-uitingen in de vorm van borden voor het publiek over werkzaamheden en tentoonstellingen in en om het museum.

Filmploegen vanuit China, België en Italië zijn te gast geweest om algemene sfeerbeelden van het museum te maken. De coördinator pers en publiciteit is maandelijks te horen op Radio Gelderland en Stadsomroep Arnhem en enkele keren per jaar te zien op TV Gelderland in interviews over het museum, tentoonstellingen en aankopen. In binnen- en buitenlandse glossies is regelmatig aandacht aan het museum besteed.

Ecologische wandelroute bij Kröller-Müller Museum

Kröller-Müller gedenkt eerste koop Van Gogh

Frank Groothof met Van Gogh-opera in Kröller-Müller

Avond vol verlangen
Sensaal zorgt voor zwoel slot bij museum

Aladogan blaast stof van omgevingskunst

Koters museum in
Denkbeeldje creëerd aan Kröller-Müller voor op sokken

Conceptuele kunst in Kröller-Müller Museum

Het nieuwe Nederlandse landschap in Otterlo

Ein eisernes Kunstwerk für die Ewigkeit
Andreas Rankus entwirft in den Niederlanden seinen Europa-Tempel / Unesco grandiert

Kröller-Müller herenigt Dibbets takkenbos met foto's

Rafelranden van het nieuwe Nederland

'The place to be': het Kröller-Müller Museum

Lo scrigno della signora Kröller Müller
Una collezione cominciata nel 1906 e conclusa con la morte nel 1939

Scholieren massaal in actie bij Introdans
Grote belangstelling voor project met Kröller-Müller Museum.

Kröller-Müller geeft doek terug aan erfgenamen
Kubusproject verdient status monumentaal document

Een kolossale hamer op elk continent

Kröller-Müller Museum toont werk Ana Maria Tavares

Grote tentoonstelling Van Gogh in Wenen

Übermaltes Bild van Goghs zichtbaar gemaakt

Nieuwe aanwinsten in 'Natuur, ruimte en tijd'

Bedrijfsvoering

Onder bedrijfsvoering vallen de afdelingen gebouwen en installaties, tuindienst, centrale meldkamer, dagbewaking, financiële administratie, huishoudelijke dienst, museumwinkel en personeelszaken.

In 2008 is de gebruiksvergunning verleend aan het museum. Hiermee is een mijlpaal bereikt. De gebruiksvergunning wordt door de brandweer verleend. Het gaat erom dat het museum brandveilig is en als museum kan functioneren voor het publiek. - De

parkeerplaats en de toegangswegen rondom de Van de Velde vleugel zijn aangepast.

Naast het reguliere onderhoud aan installaties en de nazorg naar aanleiding van de renovaties aan zowel de Quist als de Van de Velde vleugel, is aandacht besteed aan de volgende projecten:

1. In de museale ruimtes is de toegangscontrole gescreend. Dit project, dat is gestart in 2008, zal in 2009 een vervolg krijgen met de aanpassing van sloten.
2. Na advies van de Rijksbouwmeester is het renovatieproject van het Rietveld paviljoen gestart.
3. Er is een energiestudie gestart voor wat betreft de opwekking van met name warmte en deels ook koude en kracht (elektriciteit). Uit het onderzoek in 2008 blijkt dat naast de opwekking ook de afnamekant van groot belang is. Gezien de omvang en het energiegebruik van de installaties bieden deze aanpassingen

- een uitgelezen kans om duurzame technieken toe te passen. Het toepassen van duurzame technieken past binnen het beleid om de uitstoot van CO² tot 2020 met 30% te reduceren.
4. Ook is dit jaar gestart met de bouwkundige aanpassingen van de fietsenstalling en twee reflectieruimtes (rookplekken) naast het dienstgebouw en kantine.
 5. Het back-up en archiveringsysteem is vervangen door een Blu-ray systeem.

In januari zijn er veel bomen gekapt, met name Amerikaanse eiken waar veel dood hout in komt, op de bezoekersparkeerplaats.- Dit dient als voorbereiding voor het veranderen van deze parkeerplaats in 2009, die overzichtelijker en onderhoudsvriendelijker zal worden. De werkzaamheden aan de parkeerplaats voor het personeel, naast de centrale meldkamer, zijn afgerond. De tuindienst heeft hier opnieuw groen aangelegd.

In februari is samen met de directie en West 8 Urban Design & Landscape Architecture een rondwandeling door de tuin gemaakt om de hoofdlijnen te bespreken. Naar aanleiding hiervan zijn 20 bomen weggehaald op het veld waar **Need-**

letower van Kenneth Snelson staat, zodat het een opener en lichter veld is geworden. Vanaf april zijn de kastanjabomen bij de hoofdingang een aantal keren behandeld tegen kanstanje-mineermot, om ze van de ondergang te redden. Ook is er in deze maand verharding aangebracht op de beukenlaan, zodat alle paden rolstoelvriendelijker zijn.

In de maanden juli en augustus heeft de tuindienst, evenals vorige jaren, meegewerkt aan de organisatie van de Zwoele Zomeravonden. Voor het eerst zijn er twee stagiairs uit Frankrijk aan

het werk gegaan in de beeldentuin. Zij volgen een opleiding aan The Vocational Agricultural Lyceum 'Les Aplilles' in St. Rémy de Provence. Dit is zowel voor de tuindienst als voor de stagiairs een goede ervaring. Naast de jaarlijkse werkzaamheden houdt de tuindienst zich steeds meer bezig met het schoonmaken van paviljoens, banken en trappen. Dit is een gevolg van de bezuinigingen. Omdat de tuindienst op volle sterkte blijft, de tuin en terreinen onderhoudsvriendelijker zijn ingericht en machines zijn aangeschaft die het werk makkelijker en sneller maken, kan de tuindienst zich ook bezighouden met andere zaken.

Met de aanschaf van nieuwe geluidsarme machines wordt er voor gezorgd dat bezoekers maximaal kunnen genieten van de stilte in de tuin.

Deze afdelingen gaan vanaf 2010 samen de afdeling beveiliging vormen. In dit jaar zijn veel voorbereidingen getroffen om tot deze nieuwe afdeling te komen. - Deze verandering heeft niet alleen een praktisch doel maar is ook het gevolg van de bezuiniging in de factor arbeid die het museum aan het doorvoeren is. Nadat deze twee afdelingen samengaan zal een afdeling ontstaan die totaal 26 fte's omvat en daarmee verreweg de grootste afdeling van het museum wordt (43% van het totaal). Niet alleen de afdeling verandert, ook de leiding van de nieuwe afdeling zal anders gaan functioneren. In 2008 zijn er nieuwe taakomschrijvingen gemaakt en is gestart met een aantal opleidingen om de nieuwe leidinggevenden voor te bereiden op hun nieuwe taak.

Minder bekend is dat de afdeling beveiliging ook als officieel leerbedrijf functioneert. Dit betekent dat jaarlijks een aantal interne kandidaten wordt opgeleid tot beveiliging 2. Ook worden maximaal vier kandidaten van buiten ons museum in maximaal een half jaar opgeleid voor hetzelfde diploma.

Er is veel extra zorg besteed aan de beveiliging van de beeldentuin. Door de extreem hoge prijzen voor oud metaal, worden er in Nederland vele tientallen bronsdiefstallen gemeld. Door een aantal- hier niet te vermelden- maatregelen is ons dit bespaard gebleven.

De medewerkers van de dagbewaking hebben van veel bezoekers vragen gekregen over **Kijk Uit Attention** van Krijn Giezen en **Jardin d'émmail** van Jean Dubuffet, die (tijdelijk) afgesloten zijn.

De beveiligingsafdeling is de grootste leverancier van menskracht als het gaat om bedrijfshulpverlening. Een aantal medewerkers is

114

lid van de bedrijfsbrandweer. Om aan de strenge lichamelijke eisen te kunnen blijven voldoen worden wekelijks conditietrainingen gedaan, er wordt maandelijks geoefend met het materiaal en er worden praktijkgerichte oefeningen in of nabij het museum-gebouw uitgevoerd. Een paar keer per jaar worden

er grotere oefeningen met echt vuur georganiseerd. Belangrijk voor deze groep brandweerlieden is dat de motivatie om deze extra werkzaamheden voor ons museum te doen optimaal blijft. Daarom is contact met de brandweerploegen van de omliggende gemeentes van groot belang. Jaarlijks wordt voor alle medewerkers een dag georganiseerd waarin ze bijgeschoold worden in het blussen van een aantal verschillende soorten brandjes. In de toekomst ziet het er naar uit dat dit samen met een groep medewerkers van het Nationale Park De Hoge Veluwe wordt gedaan.

Veel medewerkers hebben hun EHBO diploma en zijn in staat om te reanimeren en de AED te bedienen. Bijzonder is dat minstens 75% van alle medewerkers van de afdeling hier een rol in heeft.

Ook dit jaar is de winkel er weer in geslaagd een wisselend aanbod van artikelen te presenteren. Over het gehele jaar zijn de volgende tendensen zichtbaar. De omzet in reproducties daalt structureel. De omzet in kunstkaarten blijft gelijk, met een positieve uitzondering voor een

115

nieuw product: een boekje met 32 kaarten met tekeningen van Vincent van Gogh. - Dit heeft een jaaromzet van 1000 stuks, er is hier toch sprake van een redelijke stijging. De omzet in cadeauartikelen is met name in de laatste maanden van het jaar gezakt. De omzet in boeken is met ruim 10% gestegen. In dit jaar is er een aanvang gemaakt met het ontwikkelen van een

nieuwe wijze van presenteren van reproducties. In de komende jaren hoopt de winkel hiermee de structurele daling in de omzet van dit artikel te kunnen ombuigen in een omzetvergroting.

Deze verschuivingen hebben tot gevolg gehad dat de omzet gedaald is van € 646.900 in 2007 naar € 523.100 in 2008. Dit verschil is te verklaren uit een omzetverlies in de winkel van € 58.000 en een eenmalige omzet (vanwege een tentoonstelling in Korea) in 2007 van € 65.800.

Tegenover een daling van het bezoekersaantal van 5% staat een winstdaling van 8% in de winkel.(nl. € 101.000 in 2007 en € 92.000 in 2008). Er is in dit jaar veel aandacht geweest voor het terugschroeven van de kosten. Dit heeft geresulteerd in een verlaging van deze kosten met bijna 20%. Verdergaande reductie van de kosten met in totaal slechts 4,4 fte's (inclusief de totale bezetting in de winkel) is niet reëel. In dit jaar is de voorbereiding van de webshop nagenoeg afgerond, in 2009 zal deze on-line gaan.

Behalve een vergelijking met een voorgaand jaar is het ook interessant om de winkel te vergelijken met alle museumwinkels in Nederlandse musea met meer dan 100.000 bezoekers.

In vergelijking met deze groep musea, bevindt het Kröller-Müller Museum zich nog steeds in de top 5 als het gaat om de omzet per bezoeker. Bijzonder is dat bij deze groep € 1200,- per m² wordt omgezet en het Kröller-Müller daar ook precies op uit komt.

Ook *The Essential van Gogh* uitgave doet het nog steeds goed met een omzet van ruim 2.000 exemplaren in 2008.

Publieksgids

In 2008 is de nieuwe publieksgids in vijf talen uitgekomen. In dit handzame, rijk geïllustreerde boekje beschrijft Hans den Hartog Jager op een aansprekende manier de fascinerende geschiedenis van Helene en Anton Kröller-Müller en de hoogtepunten uit de unieke collectie.

- Het is een bijzonder aandenken aan het museumbezoek. Vanaf april 2008 zijn er al meer dan 6.000 verkocht. Deze gids is ontstaan vanuit een duidelijke behoefte van de bezoekers aan meer informatie over het museum en de collectie. De prijs van deze gids is bewust laag gehouden (€ 5) en het is nu al één van de best verkochte publicaties in de museumwinkel. De commerciële afdeling heeft deze gids in goed overleg en bijzondere samenwerking met de afdeling wetenschappelijk onderzoek gemaakt. De hoop bestaat dat er een uitgebreide versie van deze gids komt in de vorm van een catalogus met veel meer achtergrondinformatie over de collectie. Ook daar is veel vraag naar.

116

117

In 2008 staan naast de reguliere werkzaamheden drie zaken centraal. Op de eerste plaats is dat het besluit van de directie om vanaf het jaar 2010 het structurele personeelsbudget te verminderen met 450.000 tot 500.000 euro. - Dit proces heeft sinds juni 2008 de nodige tijd gevergd omdat er voor een 'down-top' aanpak is gekozen. De veranderde functie-omschrijvingen zijn door personeelszaken als concept opgesteld en vervolgens besproken met betrokkenen. Reële kanttekeningen en aanvullingen zijn verwerkt, waarna het definitieve concept aan de zakelijk adjunct-directeur is voorgelegd. Na goedkeuring is nog eenmaal terugkoppeling gepleegd naar betrokken werknemers en daarna is het definitieve voorstel aan de directeur voorgelegd. Na goedkeuring zijn alle functie-omschrijvingen met de OR besproken, die er medio 2008 mee instemt.

De AUVN (Algemene Werkgevers Vereniging Nederland) heeft geadviseerd en gezorgd voor nieuwe functiewaarderingen in de maanden september en oktober. Deze adviezen zijn door de directie overgenomen, waarna er door personeelszaken gesprekken zijn gevoerd met de betrokken medewerkers. Gespreksonderwerpen zijn ondermeer het moment van benoeming, de inschaling en het eventuele opleidingstraject. Hierbij is het verheugend dat de toekomstige leidinggevenden unaniem aangeven behoefte te hebben aan een gepaste opleiding.

De aangepaste functies zijn: hoofd afdeling beveiliging (3), medewerker afdeling beveiliging niveau A, B en C, hoofd bedrijfsbureau, medewerker bedrijfsbureau/P&O, medewerker bedrijfsbureau/financieel planner, medewerker bedrijfsbureau/boekhouder, medewerker bedrijfsbureau/algemeen, medewerker bedrijfsbureau/preventiemedewerker, hoofd technische dienst installaties & gebouwen/medewerker technische dienst installaties & gebouwen/systeembeheerder.

Op de tweede plaats staat de afhandeling van de nieuwe CAO onderhandelingen door werkgevers en werknemers. Dit zorgt voor extra administratieve handelingen. Derde punt is het invoeren van het arbeidstijdmanagement (ATM).

In 2007 zijn twee coördinatoren gestart die eindverantwoordelijk zijn voor brandbeveiliging, E.H.B.O. en bedrijfshulpverlening. In 2008 hebben deze coördinatoren het landelijk erkend diploma Hoofd Bedrijfshulpverlening behaald en een concept beleidsadvies geschreven dat aan de directie zal worden aangeboden.

Arborapportage

Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de arbowetgeving hebben zich niet of nauwelijks voorgedaan. Er wordt in het land veel gewerkt aan het tot stand brengen van arbocatalogi. Het aantal afgeronde en door de Arbeidsinspectie goedgekeurde catalogi is gering en loopt behoorlijk achter op de verwachting. Toch zal, zo is de verwachting, ook de museumbranche op (langere) termijn besluiten een (deel) arbocatalogus te gaan samenstellen. Het wordt uiteindelijk de nieuwe norm. Voor het museum betekent dit geen koerswijziging op basis van deze externe ontwikkelingen. Het Arbohandboek is actueel gebleven. Actualisatie van de risico-inventarisatie & -evaluatie is de belangrijkste activiteit geweest in 2008.

De Risico-inventarisatie & -evaluatie (RI&E)

De RI&E uit 2002, toentertijd opgesteld door ArboNed, is in 2008 gedigitaliseerd en geactualiseerd. Deze actualisatie heeft het grootste deel van de tijd in beslag genomen.

Inmiddels is duidelijk dat de extern deskundige positief zal adviseren en toetsen over de RI&E en het plan van aanpak. Als het plan van aanpak klaar en getoetst is, zal het totale document

ter bespreking voorgelegd worden aan de directie en de ondernemingsraad.

Het digitaliseren van de RI&E heeft als groot voordeel dat het document op een eenvoudige manier up-to-date gehouden kan worden.

Shovel

Na de aandacht voor de vorkheftruck in 2007 is op dezelfde wijze beoordeeld welke verbeteringen wenselijk en zinvol zijn voor het werken op en met de shovel.

Dit heeft ertoe geleid dat zeven medewerkers van de tuindienst, de technische dienst collectie en presentatie en een medewerker van de dagbewaking een in-company veiligheidstraining (theorie en praktijk) hebben gevolgd en allen gecertificeerd zijn. De werkgever heeft hiermee aan haar verplichting voldaan om te zorgen voor voldoende scholing en instructie.

Tegelijkertijd is door extern deskundigen bekeken of extra voorzieningen op of aan de shovel tot een grotere mate van veiligheid zou kunnen leiden. Dit is niet het geval.

Bedrijfshulpverlening

In het kader van de professionalisering van de BHV-organisatie is ondersteuning gegeven en informatie verstrekt met het doel om de RI&E en het BHV-plan zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Bekendheid met

de (rest)risico's uit de RI&E is input voor het BHV-plan. Dit vergroot daarmee de veiligheid van het museum en het veiligheidsbewustzijn van de medewerkers.

Dit traject zal in 2009 verder worden uitgewerkt.

Veiligheidszorgplan

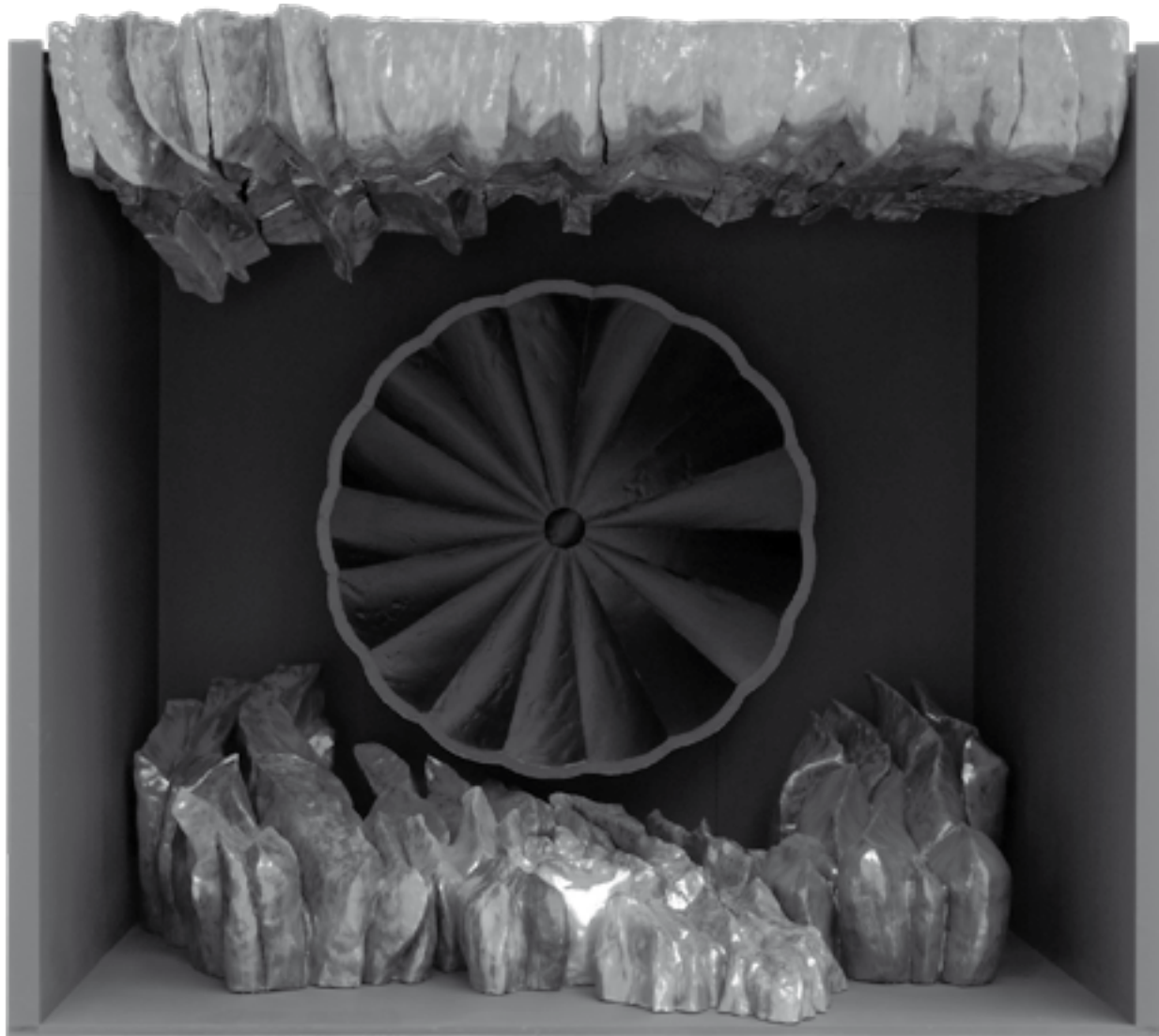
Op verzoek van de beleidsadviseur veiligheid is een bijdrage geleverd aan het in ontwikkeling zijnde veiligheidszorgplan.

jaarverslag

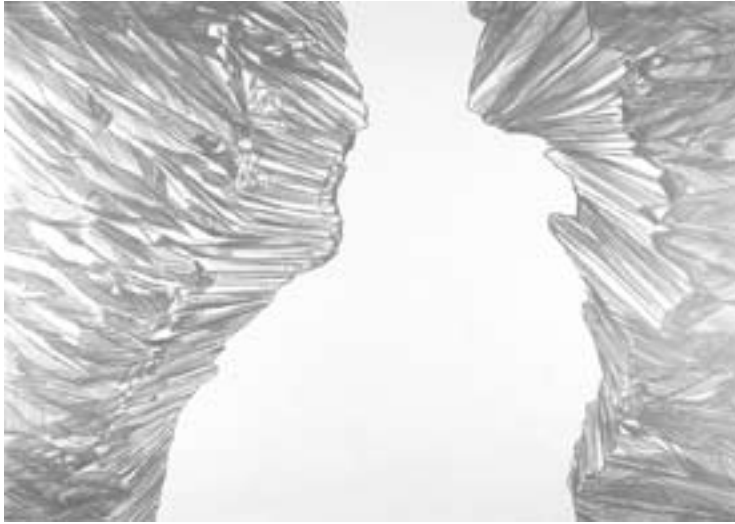
2008

bijlagen

In het verslagjaar is de collectie van het Kröller-Müller Museum uitgebreid met 95 aankopen, 17 schenkingen, 21 legaten en 1 langdurige bruikleen.

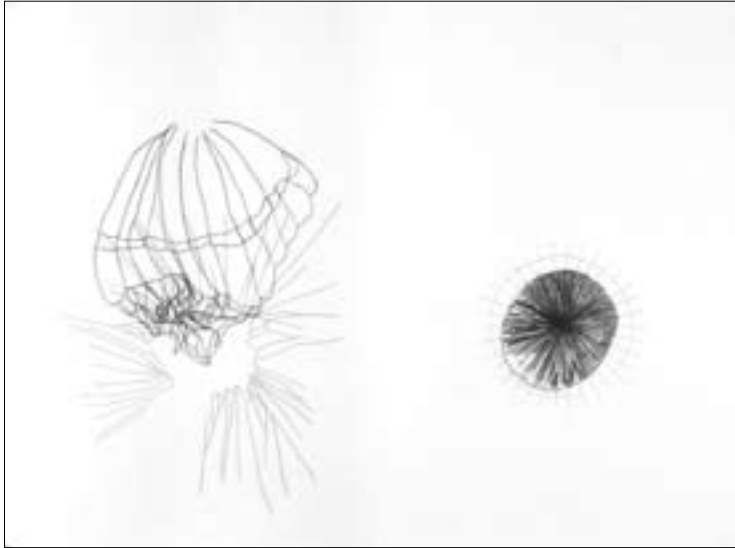
Eylem Aladogan
Abyss, Army of Me, 2004
keramiek, hout, textiel, polystyreenschuim
meerdelig, opgesteld 310 x 300 x 370 cm
inv.nr. KM 131.414
herkomst: Eylem Aladogan, Amsterdam
verworven met steun van de Mondriaan Stichting

Eylem Aladogan
Reflective Perspective (A), 2005
grafiet op papier
72 x 102 cm, invnr. KM 131.422
herkomst: schenking Eylem Aladogan,
Amsterdam

Eylem Aladogan
Reflective Perspective (B), 2005
grafiet op papier
72 x 102 cm, invnr. KM 131.423
herkomst: schenking Eylem Aladogan,
Amsterdam

Eylem Aladogan
Causal Effect, 2005
 potlood op papier
 48 x 65 cm, inv.nr. KM 131.424
 herkomst: schenking Eylem Aladogan,
 Amsterdam

Eylem Aladogan
Gravisphere, 2005
 potlood op papier
 48 x 65 cm, inv.nr. KM 131.425
 herkomst: schenking Eylem Aladogan,
 Amsterdam

Carl Andre
Certificaat van 'Aluminum Jonas piece', 1969
 inkt (viltstift) op papier
 13,5 x 22,5 cm, invnr. KM 131.361
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte
 van Eelen-Weeber, Amsterdam

Carl Andre
Certificaat van 'Steel Jonas piece', 1968
 inkt (viltstift) op papier
 13,5 x 22,5 cm, invnr. KM 131.360
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte
 van Eelen-Weeber, Amsterdam

Han Bennink
Zonder titel, 1965
 collage
 70,5 x 50 cm, invnr. KM 131.369
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte
 van Eelen-Weeber, Amsterdam

Han Bennink
Zonder titel, 1965
 collage
 70,5 x 50 cm, invnr. KM 131.370
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte
 van Eelen-Weeber, Amsterdam

Wessel Couzijn
Model voor Groot landschap, 1970
aluminium, staal, popnagels
meerdelig, opgesteld 150 x 650 x 120 cm
inv.nr. KM 131.398
herkomst: langdurige bruikleen
Stichting Adèle Couzijn, Amsterdam,
Oosterbeek

Jan Dibbets
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op papier
 50 x 70 cm, inv.nr. KM 131.386
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op papier
 50 x 70 cm, inv.nr. KM 131.388
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op papier
 50 x 70 cm, inv.nr. KM 131.389
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op papier
 50 x 70 cm, inv.nr. KM 131.387
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
Zonder titel, 1966
 zeefdruk op papier
 50,5 x 62 cm, inv.nr. KM 131.377
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op papier
 50 x 70 cm, inv.nr. KM 131.383
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op papier
 50 x 70 cm, inv.nr. KM 131.385
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op papier
 50 x 70 cm, inv.nr. KM 131.384
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
Zonder titel, 1966
 zeefdruk op papier
 50 x 65 cm, inv.nr. KM 131.376
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte
 van Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
Zonder titel, 1966
 zeefdruk op papier
 50 x 65 cm, inv.nr. KM 131.378
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte
 van Eelen-Weeber, Amsterdam

Jan Dibbets
*On May 9, May 12 and May 30 1969 at 3:00 GMT Jan
 Dibbets will make the gesture indicated on the overside at
 the place marked "X" in Amsterdam Holland, 1969*
 drukwerk, postzegel, inkt en stempel
 10 x 15 cm, inv.nr. KM 131.359
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van Eelen-Weeber, Amsterdam

Willie Doherty

The visitor, 2008

16:9 video projector, HD media player, stereo versterker,
graphic equalizer, twee speakers, HD video in kleur
inv.nr. KM 131.431

herkomst: Alexander and Bonin, New York

Stanislav Filko
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op landkaart
 95 x 41,5 cm, inv.nr. KM 131.516
 herkomst: Kunsthandel Meijer, Utrecht

Stanislav Filko
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op landkaart
 95 x 41,5 cm, inv.nr. KM 131.517
 herkomst: Kunsthandel Meijer, Utrecht

Stanislav Filko
Zonder titel, 1967
 zeefdruk op landkaart
 95 x 41,5 cm, inv.nr. KM 131.518
 herkomst: Kunsthandel Meijer, Utrecht

Lothar Fischer
Zonder titel, 1965
 41,8 x 29,5 cm, invnr. KM 131.371
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

Today I remember what happened yesterday, and
 yesterday I remembered what happened the day before.

Mario Garcia Torres
Transparencies on the Non-Act, 2007
 projectie van 49 zwart-wit dia's
 invnr. KM 131.430
 herkomst: Galerie Jan Mot, Brussel

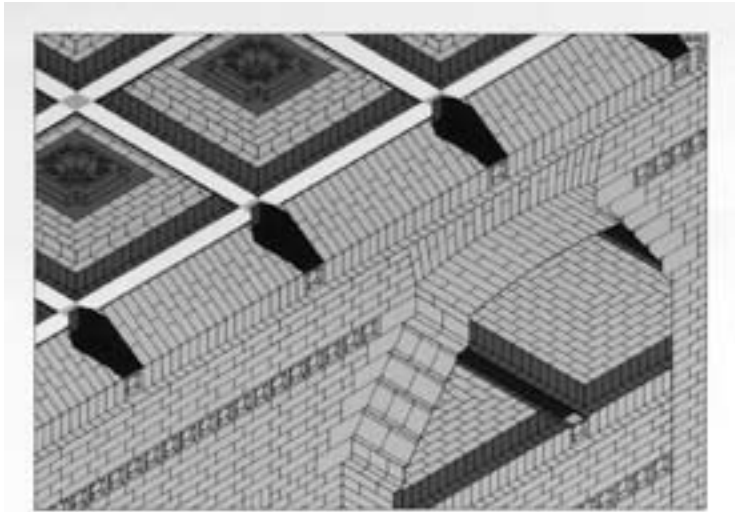
Willem Haakma Wagenaar

*Jachthuis Sint Hubertus: Plafond en kokerbalken boven
rookkamer, huiskamer en theekamer, zoals oorspronkelijk
door Bart van der Leek opgeleverd, 2007*

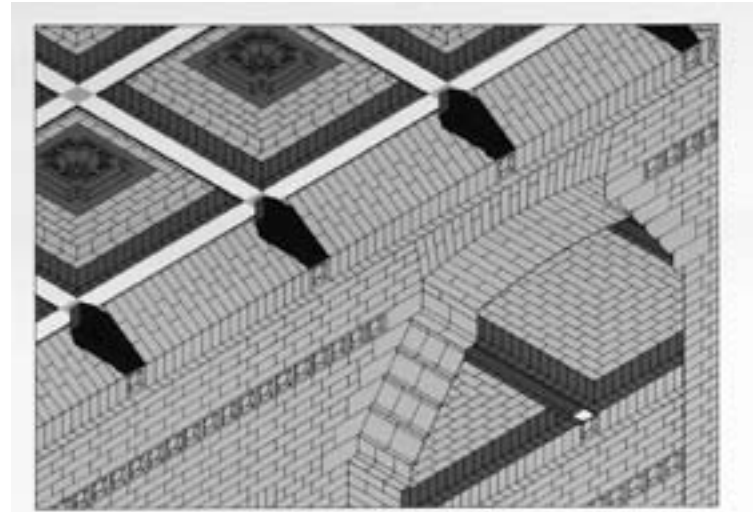
piëzografie op papier

40 x 126,7 cm, invnr. KM 131.395

herkomst: schenking Willem Haakma Wagenaar

Willem Haakma Wagenaar
Jachthuis Sint Hubertus: Plafond boven hal en trap,
afgewerkt zoals oorspronkelijk opgeleverd door Bart van
der Leek met donkergroene slenzen boven trap en
gaanderij, 2008
 piëzografie op papier
 29,5 x 40 cm, inv.nr. KM 131.396
 herkomst: schenking Willem Haakma Wagenaar

Willem Haakma Wagenaar
Jachthuis Sint Hubertus: plafond boven hal en trap,
Afwerking zoals aanvankelijk door Bart van der Leek
opgezet, met rode slenzen boven trap en gaanderij, 2008
 piëzografie op papier
 29,5 x 40 cm, inv.nr. KM 131.397
 herkomst: schenking Willem Haakma Wagenaar

Pieter Holstein
Geesten, 1962
 oostindische inkt, waterverf op papier
 32 x 24 cm, inv.nr. KM 131.374
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

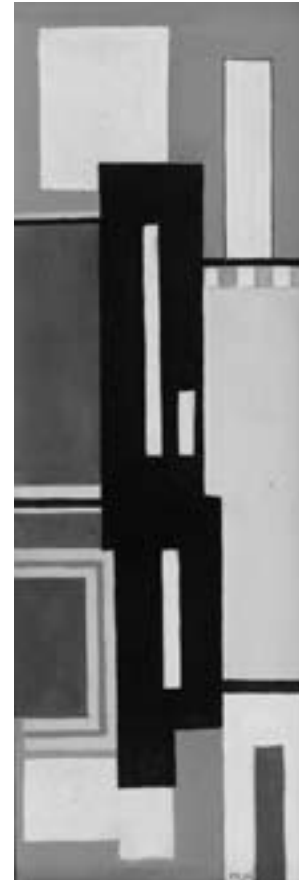
Pieter Holstein
De ontmoeting, 1962
 oostindische inkt, waterverf op papier
 31,5 x 21,5 cm, inv.nr. KM 131.373
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van
 Eelen-Weeber, Amsterdam

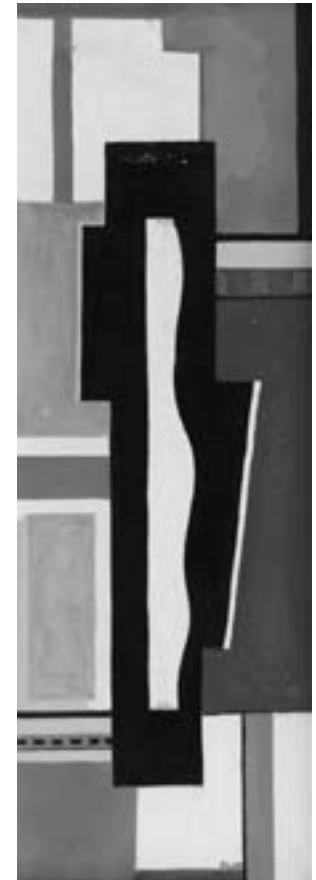
On Kawara
I Got Up, 2008
drukkerij, papier, linnen
12-delig, ieder 21 x 14,8 cm
inv.nr. KM 131.507
herkomst: Buchhandlung Walther König & Co.KG, Köln

Bart van der Leek
Batavier-lijn Rotterdam-Londen
 lithografie op papier (affiche)
 72,5 x 110 cm, inv.nr. KM 131.506
 herkomst: Van Sabben poster auctions, Hoorn

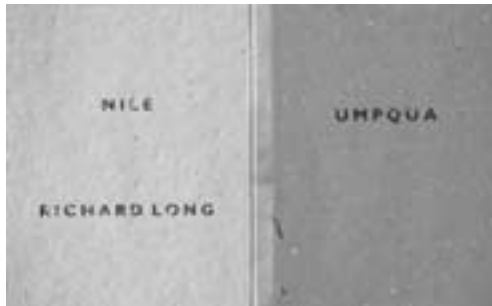
Fernand Léger
Ontwerp voor een wandschildering, 1925
 gouache op papier
 40,5 x 16 cm, inv.nr. KM 131.400
 herkomst: Sotheby's - Londen
 verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
 toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Fernand Léger
Ontwerp voor een wandschildering, 1925
 gouache op papier
 43 x 17 cm, inv.nr. KM 131.401
 herkomst: Sotheby's - Londen
 verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
 toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Richard Long
Bergyk circle, second version, 2008
 leisteen
 11,5 x Ø 220 cm, inv.nr. KM 131.402
 herkomst: Richard Long

Richard Long
Nile - Papers of River Muds, 1990
 geschept papier, inkt, bindwerk
 2-delig, boek: 35,5 x 29,5 x 2,8 cm en hoes: 37 x 30,3 x 3,7 cm
 inv.nr. KM 131.368
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van Eelen-Weeber, Amsterdam

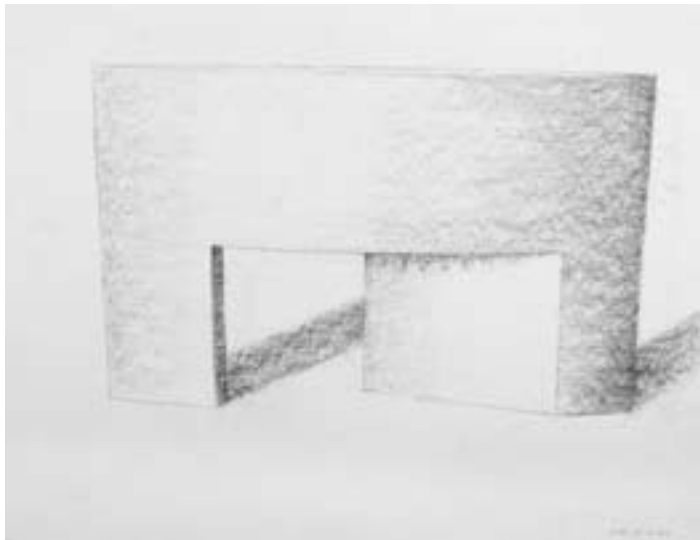
Yutaka Matsuzawa
Zonder titel, circa 1971
 zeefdruk op papier
 54,5 x 37 cm, inv.nr. KM 131.375
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte van Eelen-Weeber, Amsterdam

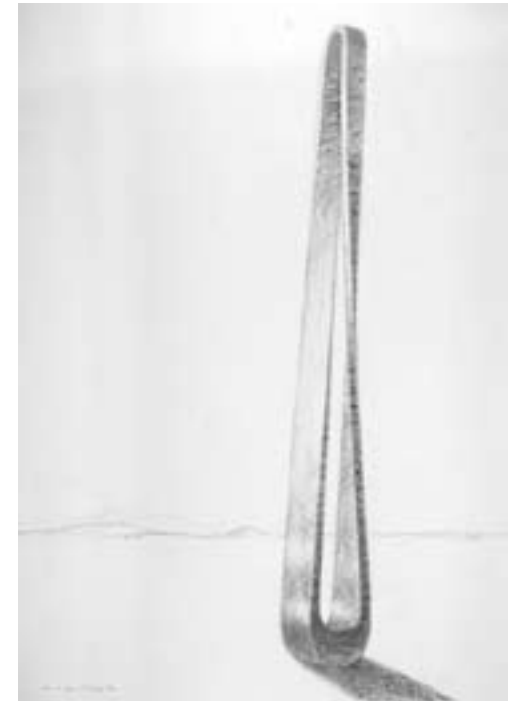
Marta Pan
Zonder titel, 2002
 potlood en grafiet op papier
 50 x 65,5 cm, inv.nr. KM 131.391
 herkomst: schenking Marta Pan,
 Saint Rémy-les-Chevreuse

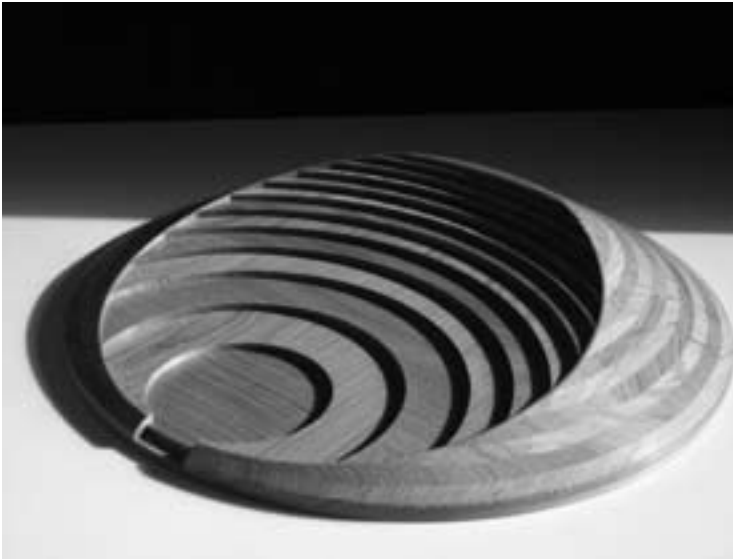
Marta Pan
Zonder titel, 1995
 potlood en grafiet op papier
 50 x 65,2 cm, inv.nr. KM 131.392
 herkomst: schenking Marta Pan,
 Saint Rémy-les-Chevreuse

Marta Pan
Zonder titel, 2004
 potlood en grafiet op papier
 50 x 65 cm, inv.nr. KM 131.390
 herkomst: schenking Marta Pan,
 Saint Rémy-les-Chevreuse

Marta Pan
Zonder titel, 2002
 potlood en grafiet op papier
 100 x 70 cm, inv.nr. KM 131.394
 herkomst: schenking Marta Pan,
 Saint Rémy-les-Chevreuse

Marta Pan
Maquette Amphithéâtre, 2008
 gelaagd eikenhout
 8,4 x 56,8 cm, inv.nr. KM 131.411
 herkomst: Marta Pan, Saint Rémy-les-Chevreuse

Marta Pan
Amphithéâtre, 2006
 potlood en grafiet op papier
 50 x 64,8 cm, inv.nr. KM 131.393
 herkomst: schenking Marta Pan, Saint Rémy-les-Chevreuse

Marta Pan
Cylindre D, 1974
marmer

22 x 20,5 x 20,3 cm, inv.nr. KM 131.366
herkomst: Mw. Renilde Hammacher-Van den Brande, Brussel
schenking Renilde Hammacher-van den Brande ter
herinnering aan Bram Hammacher

Marta Pan
Charnière I, 1952
terracotta

11 x 17,5 x 23,5 cm, inv.nr. KM 131.365
herkomst: Mw. Renilde Hammacher-Van den Brande, Brussel
schenking Renilde Hammacher-van den Brande ter
herinnering aan Bram Hammacher

Marta Pan
Calotte 240, 1984
 Bethel wit graniet
 10,5 x 24 x 19,5 cm, invnr. KM 131.435
 herkomst: Arno Hammacher

Marta Pan
Sculpture 408 (Clarté), 1997
 Sivec marmer
 30 x 30,5 x 5 cm, invnr. KM 131.434
 herkomst: Mw. Renilde Hammacher-Van den Brande, Brussel
 schenking Renilde Hammacher-van den Brande ter
 herinnering aan Bram Hammacher

Andreas Rimkus
Hammer, 2007
gesmeed ijzer, walnotenhou
inv.nr. KM 131.513
herkomst: schenking Andreas Rimkus

Reiner Ruthenbeck
Löffel 1, 1966-1967
ijzer, gesmeed, gewalst, gelast
235,5 x 32,5 x 8 cm, inv.nr. KM 131.412
herkomst: Achim Mantscheff, Windeck-Dreisel
verworven met steun van de Mondriaan Stichting

Marc Ruygrok
Perle, 2008
 oliekrijt op papier
 100 x 140 cm, inv.nr. KM 131.445
 herkomst: Marc Ruygrok, Den Oever

Niki de Saint Phalle
Nana, circa 1967
 kunststof, zeefdruk
 128 x 108 cm, inv.nr. KM 131.372
 herkomst: legaat Mw. Henriëtte
 van Eelen-Weeber, Amsterdam

Marc Ruygrok
Enfin (Dresden), 2007
 oliekrijt op papier
 100 x 140 cm, inv.nr. KM 131.444
 herkomst: Marc Ruygrok, Den Oever

Robert Smithson

The cryosphere, 1966

staal, beschilderd en deels verchroomd

6 delig ieder 44 x 42 x 14,6 cm in opstelling tussenruimte 42 cm

inv.nr. KM 131.427

herkomst: Sotheby's - New York

verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Simon Starling
Trinidad Tree House, 2002
 c-type prints (ed. 1/10)
 10-delig, ieder 79 x 97,5 cm, invnr. KM 131.417
 herkomst: The Modern Institute, Glasgow
 verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
 toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Henry Stazewski
En quoi consiste notre rapport avec l'art du passé ...
 (manifest), 1976
 inkt op papier (handgeschreven kopie)
 29 x 21 cm, invnr. KM 131.511
 herkomst: Servie Janssen

Henry Stazewski
La magie de la matière (manifest), ongedateerd
 typeschrift op papier
 29 x 21 cm, invnr. KM 131.510
 herkomst: Servie Janssen

Thomas Struth

Paradise 27, Peru, 2005

foto (c-print mounted on plexiglas) in lijst van de kunstenaar
171,5 x 225 cm, inv.nr. KM 131.404

herkomst: Galerie Paul Andriess, Amsterdam
verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Rob Sweere

The Hub, 2008

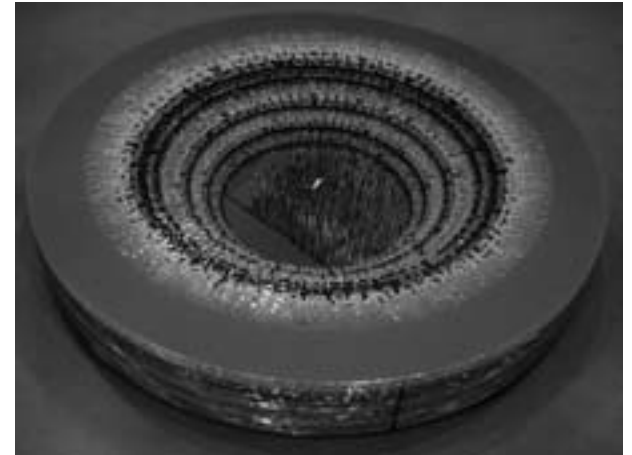
(foto impressie van de kunstenaar)
aluminium en polyurethaan

inv.nr. KM 131.520

herkomst: Rob Sweere, Arnhem

Ana Maria Tavares
The Wish-ribbon net, 2008
 polypropyleen net, linten en aluminium
 900 x 400 x 50 cm, inv.nr. KM 131.442
 herkomst: Galeria Vermelho, São Paulo
 verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
 toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Ana Maria Tavares
Crystal waters, 2008
 gekleurd mat, helder en spiegelend Perspex
 185 x 24 cm, inv.nr. KM 131.443
 herkomst: Galeria Vermelho, São Paulo
 verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
 toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Ana Maria Tavares
Secrets of the Waters, 2008
 graniet en roestvrij staal
 5-delig, ieder 200 x 6 cm, inv.nr. KM 131.441
 herkomst: Galeria Vermelho, São Paulo
 verworven met steun van de BankGiro Loterij,
 door toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Joost van den Toorn*Lady sculpture, 2007*

porselein (blanc de Chine)

30 x 14 x 18,5 cm, inv.nr. KM 131.362

herkomst: Joost van den Toorn, Zaandam
verworven met steun van de Mondriaan Stichting**Joost van den Toorn***Kidney café, 2007*

brons (gepatineerd)

33,8 x 24 x 17 cm, inv.nr. KM 131.379

herkomst: Galerie Tanya Rumpff, Haarlem
verworven met steun van de Mondriaan Stichting**Joost van den Toorn***Ergens in Rusland, 2007*

aardewerk (geglazuurd)

hoog 4 cm, Ø 29 cm, inv.nr. KM 131.380

herkomst: Galerie Tanya Rumpff, Haarlem
verworven met steun van de Mondriaan Stichting

Jan Toorop
Bonensnijder, 1905
 zwart krijt, potlood en pastel op papier
 37,3 x 61,5 cm, inv.nr. KM 131.381
 herkomst: Kunsthandel Simonis & Buunk, Ede
 verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
 toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Jan Toorop
Aardappels rapen, 1907
 zwart krijt, potlood en pastel op papier
 47,2 x 62,5 cm, inv.nr. KM 131.382
 herkomst: Kunsthandel Simonis & Buunk, Ede
 verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
 toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds

Georges Vantongerloo
Zittende vrouw, 1916
olieverf op doek
33,8 x 44,6 cm, invnr. KM 131.426
herkomst: Christie's - Amsterdam

Carel Visser
De rode kalf, 2006
 collage op papier
 113 x 88 x 2,5 cm, inv.nr. KM 131.416
 herkomst: Rento Brattinga, Amsterdam

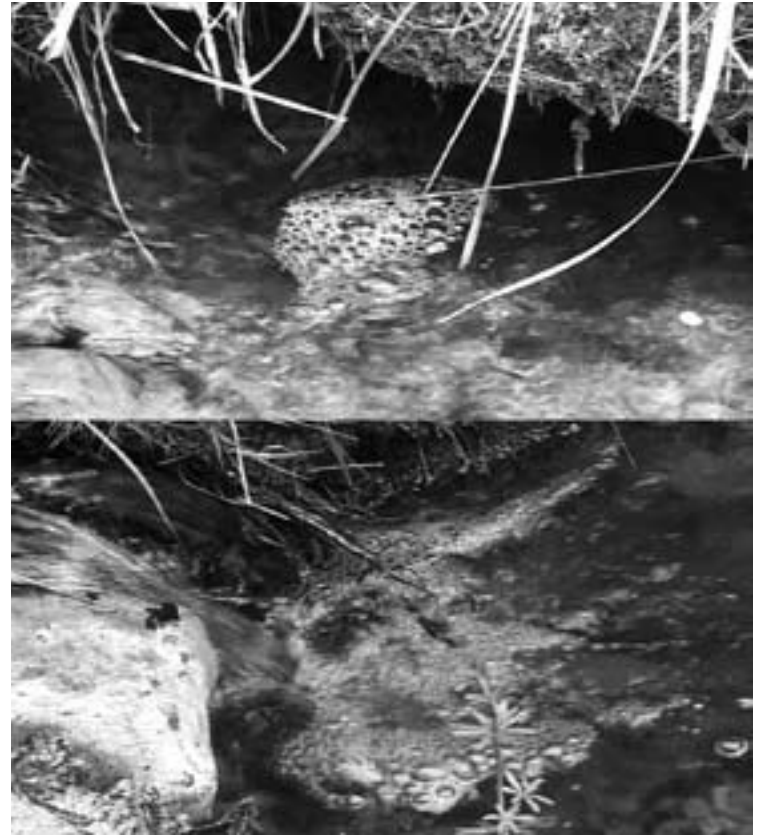
Carel Visser
Kubusproject, 1969-1971
 interactieve audio-installatie met plaatstalen kubussen
 inv.nr. KM 131.399
 herkomst: schenking Felix Visser, Montgivray

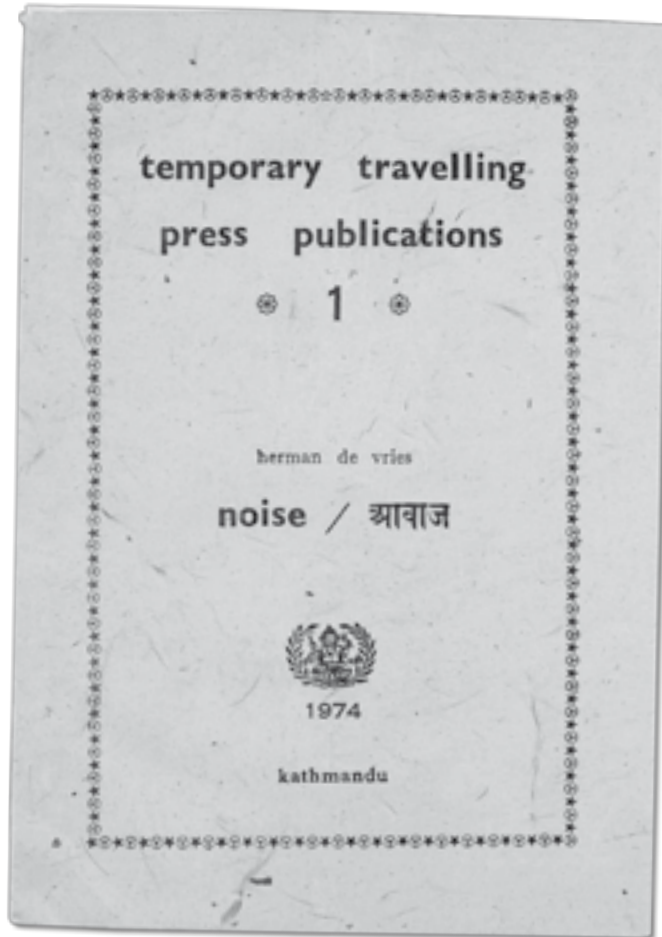
herman de vries
wit schilderij, 1960
 zilverzand en witte verf op hardboard
 40 x 30 cm, inv.nr. KM 131.515
 herkomst: Art Affairs, Amsterdam

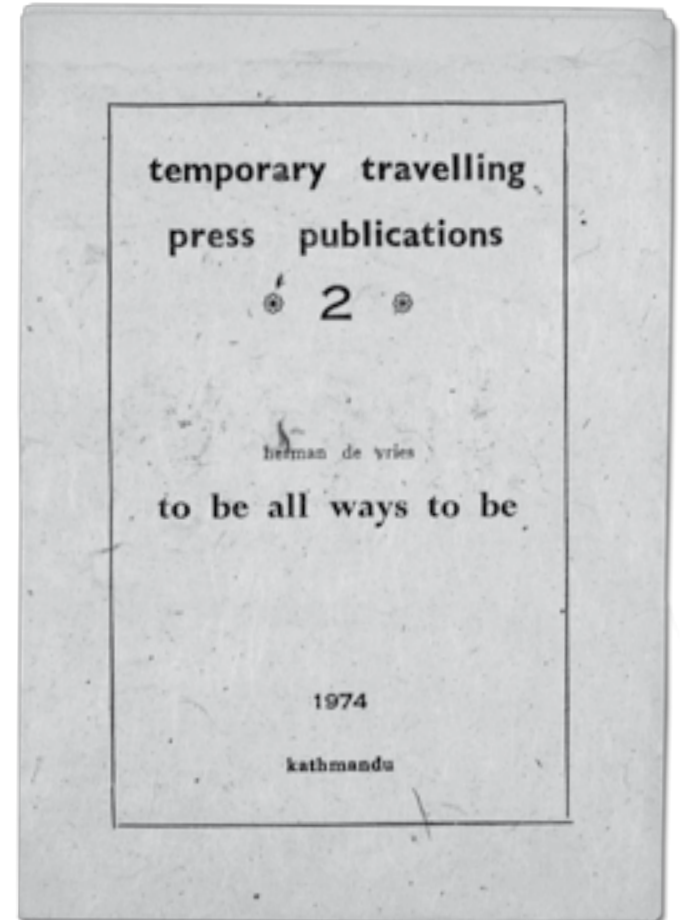
herman de vries
square grid complexities, maart 1975
 zeefdruk op papier
 5 delig; ieder 68,5 x 69 cm, inv.nr. KM 131.413
 herkomst: Mary Kien, Amsterdam
 verworven met steun van de Mondriaan Stichting

herman de vries
chance & change (no beginning no end/weilersbach), 2007
 2 DVD's, inv.nr. KM 131.367
 herkomst: Galerie Wit, Wageningen
 verworven met steun van de Mondriaan Stichting

herman de vries e.a.
the eschenau summer press & temporary travelling press publications
 complete set van 59 afleveringen, 1974-2008 (KM 131.449)
 diverse maten en materialen
 inv.nr. KM 131.449 t/m KM 131.505, KM 131.508 en KM 131.509

herman de vries e.a.
the eschenau summer press & temporary travelling press publications
 complete set van 59 afleveringen, 1974-2008 (KM 131.450)
 diverse maten en materialen
 inv.nr. KM 131.449 t/m KM 131.505, KM 131.508 en KM 131.509

Jeff Wall

Cold storage, 2007

ontwikkel gelatine zilverdruk

269,9 x 330,2 cm, inv.nr. KM 131.403

herkomst: Marian Goodman Gallery, New York
verworven met steun van de BankGiro Loterij, door
toedoen van de Stichting Kröller-Müller Fonds, de
Vereniging Rembrandt en het Titus Fonds van de
Vereniging Rembrandt

In het verslagjaar draagt het Kröller-Müller Museum met 272 bruiklenen bij aan tentoonstellingen in binnen- en buitenland.

Gemeentemuseum Den Haag
Stadhouderslaan 41
2517 HV Den Haag
telefoon: +31 (0)70 338 11 11
telefax: +31 (0)70 338 11 12
e-mail: post@gemeentemuseum.nl

gM

Expositie CÉSAR DOMELA

24-11-2007 -- 13-04-2008

bruikleennemer **Gemeentemuseum Den Haag**, Den Haag

César Domela Nieuwenhuis, *Reliëf nr. 8*, 1929, KM 127.825

279

FACULTEIT DER GEESTESWETENSCHAPPEN
Onderwijsinstituut Kunst- en Cultuurwetenschappen

Opleiding Conservator en Restaurator
Oude Turfmarkt 147
1012 GC Amsterdam

CASE STUDY

09.09.2007 - 09.03.2008

bruikleennemer **Universiteit van Amsterdam**, Amsterdam

Getulio Alviani, *Superficie a testura vibratile*, 1962, KM 129.997

Joost Baljeu, *Constructie III*, 1957, KM 129.866

Joep van Lieshout, *Mobile Home for Krölller-Müller*, 1995, KM 127.508

Konrad Lueg, *Ohne Titel*, circa 1960, KM 101.623

Victor Pasmore, *Lineair motief in zwart en wit*, 1960, KM 103.610

Victor Pasmore, *Constructie en reliëf, in wit, zwart en oker*, 1960 - 1961, KM 128.764

Otto Piene, *Atoomwolk*, 1965, KM 130.694

KM: OTTERLO
DISTRIBUTIS: <i>24/7/07</i>
BEH: <i>ES</i>
22 AJO. 2007
CC:
CRIG: <i>AS</i>

belvedere

Belvedere
A-1030 Wien
Prinz Eugen-Strasse 27
T: +43-1-79557-0
F: +43-1-79557-121
info@belvedere.at
www.belvedere.at

Instituto de Cultura
Avda. General Perón, 45, portal D, 1.ª planta - 28025 Madrid España
T: +34 91 719 81 15 Fax: +34 91 719 81 14 13 - E: +34 91 719 81 14 29
fundacion.cultural@mapfre.com

FUNDACIÓN
MAPFRE

KM: OTTERLO
DISTRIBUTIS: <i>24/7/07</i>
BEH: <i>ES</i>
24 JULI 2007
CC: <i>AS</i>
<i>AS</i>

Expositie VIENNA - PARIS. AUSTRIA'S MODERNISM

03.10.2007 - 13.01.2008

bruikleennemer **Austrian Gallery Belvedere**, Wenen

Paul Signac, *Entrée du port de Marseille*, 1898, KM 103.185

Expositie THE ROMANTIC LANDSCAPE

04.10.2007 - 13.01.2008

bruikleennemer **Fundacion Juan March**, Madrid

Vincent van Gogh, *Boomwortels in een zandgrond ('Les racines')*, april-mei 1882,
KM 117.091 RECTO

KUNSTHAL
ROTTERDAM

Expositie JEAN TINGUELY. ALLES BEWEEGT!

10.10.2007 - 27.01.2008

bruikleennemer **Kunsthal Rotterdam**, Rotterdam

Jean Tinguely, *Fontein*, 1968, KM 116.658

Jean Tinguely, *Gigantoleum*, 1969, KM 114.419

Jean Tinguely, *Bascule*, 1969, KM 123.020

N°RAC : 484 / 060605MELDMN
Domaine Culturel Laurent Madiou
Tél : 0262 20 24 82

République Française
Saint-Denis, le 2e JUIL 2007

KM123 OTTERLO DISTRIBUÉ <i>Midi p.c.</i> REF: E3
09 JUL 2007
CC: AHC
OPRG: A3

Expositie ODILON REDON, LA NATURE EN HÉRITAGE

12.10.2007 - 13.01.2008

bruikleennemer **Musée Léon Dierx**, Saint-Denis - ile de la Réunion

Odilon Redon, *Chimère (Monstre fantastique)*, 1883, KM 103.399

Odilon Redon, *La fleur de marécage*, circa 1884 - 1885, KM 101.863

Odilon Redon, *Profil de femme avec fleurs (illusion)*, circa 1895, KM 108.422

SYMBOLISME IN BELGIËN
14. Oktober 2007 bis 3. Februar 2008
KUNSTFORUM WIEN

KIMBI OTTERLO
DISTRIBUTEUR <i>21/16824</i>
BEH: <i>EJ</i>
22 JUNI 2007
CC:
<i>AKC/KIB-B/9K</i>
ORIG: <i>AS</i>

285

musée matisse
le cateau-cambresis

un musée du Département du Nord

KIMBI OTTERLO
DISTRIBUTEUR <i>21/16824</i>
BEH: <i>EJ</i>
22 JAN 2007
CC:
<i>AKC/KIB-B/TK</i>
ORIG: <i>AT</i>

Musée Départemental Matisse
Palais Fénalon
9910 Le Cateau-Cambrésis

tel 03 (0)3 27 14 14 14
fax 03 (0)3 27 14 14 14
www.matisse-9910.fr

Expositie THE KISS OF THE SPHINX. BELGIAN SYMBOLISM.

14.10.2007 - 03.02.2008

bruikleennemer **Kunstforum Wien**, Wenen

William Degouve de Nuncques, *Het kanaal*, 1894, KM 103.725

Expositie GEORGES VANTONGERLOO

27.10.2007 - 02.03.2008

bruikleennemer **Musée Matisse**, Le Cateau-Cambrésis

Georges Vantongerloo, *Peinture spatiale*, 1948, KM 129.812

Georges Vantongerloo, *Un rayon lumineux dans un champ magnétique*, 1960, KM 129.793

Georges Vantongerloo, *Une planète inconnue d'un système solaire
situé à quelques milliards d'années de lumière*, 1963, KM 129.790

Expositie VAN GOGH : VOYAGE INTO THE MYTH

24.11.2007 - 16.03.2008

buikleenemer **Seoul Museum of Art**, Seoul

Vincent van Gogh, *Gezicht op Saintes-Maries-de-la-Mer*, 1 - 3 juni 1888, KM 106.327

Vincent van Gogh, *Spittende boerin*, 1883 - 1885, KM 127.599 RECTO

Vincent van Gogh, *Hooiende boerin*, 1883 - 1885, KM 126.666

Vincent van Gogh, *Maaier*, 1883 - 1885, KM 121.384

Vincent van Gogh, *Portret van Joseph-Michel Ginoux*, 1e helft december 1888, KM 103.189

Vincent van Gogh, *Bloeiende kastanjabomen*, 22 - 23 mei 1890, KM 105.479

Vincent van Gogh, *Zittende vrouw*, april-mei 1882, KM 128.070

Vincent van Gogh, *Aardappelrooiende boerinnen*, augustus 1885, KM 106.520

Vincent van Gogh, *De barmhartige Samaritaan (naar Delacroix)*,
begin mei 1890, KM 104.010

Vincent van Gogh, *Landweg in de Provence bij nacht*, circa 12 - 15 mei 1890, KM 108.488

Vincent van Gogh, *De zaaier*, circa 17 - 28 juni 1888, KM 106.399

Vincent van Gogh, *Bloemen in blauwe vaas*, circa juni 1887, KM 107.055

Vincent van Gogh, *Meisje met omslagdoek*, december 1882-januari 1883, KM 121.748

Vincent van Gogh, *Houthakkers*, december 1883-januari 1884, KM 125.916

Vincent van Gogh, *Olijfgaard met twee plukkers*, december 1889, KM 104.796

Vincent van Gogh, *Korenvelden voor berglandschap*, eind november -
begin december 1889, KM 100.443

Vincent van Gogh, *In de kerk*, eind september-begin oktober 1882, KM 118.970

Vincent van Gogh, *Stilleven met aardappels*, februari - maart 1888, KM 108.951

Vincent van Gogh, *Portret van Joseph Roulin*, februari - maart 1889, KM 103.101

Vincent van Gogh, *Smederij*, februari-maart 1882, KM 125.117

Vincent van Gogh, *De zaaier (naar Millet)*, januari 1890, KM 110.673

Vincent van Gogh, *Korenschoven*, juli - augustus 1885, KM 102.692

Vincent van Gogh, *Aardappelveld achter de duinen*, juli 1883, KM 126.681

Vincent van Gogh, *Werkende vrouw bij de haard*, juli-augustus 1885, KM 119.556

Vincent van Gogh, *Weefgetouw met wever*, juni - juli 1884, KM 105.976

Vincent van Gogh, *Rozen en pioenen*, juni 1886, KM 109.371

Vincent van Gogh, *Man aan tafel*, maart - april 1885, KM 105.938

Vincent van Gogh, *Knotwilgen bij zonsondergang*, maart 1888, KM 107.313

Vincent van Gogh, *Vrouw op een landweg*, maart-april 1882, KM 127.310

Vincent van Gogh, *De tuin van de inrichting in Saint-Rémy*, mei 1889, KM 101.508

Vincent van Gogh, *Treurende oude man ('At Eternity's Gate')*, mei 1890, KM 111.041

Vincent van Gogh, *Koffiedrinkende oude man*, november 1882, KM 112.891

Vincent van Gogh, *Kop van een man met pijp*, november 1884 - mei 1885, KM 109.928

Vincent van Gogh, *Wandelpad in de tuin van de inrichting*, november 1889, KM 108.828

Vincent van Gogh, *Weg met knotwilgen*, oktober 1881, KM 121.986

Vincent van Gogh, *Karnende vrouw*, oktober-november 1881, KM 129.168

Vincent van Gogh, *Vrouw bij de haard*, oktober-november 1881, KM 116.182

Vincent van Gogh, *Boerderijen*, oktober-november 1883, KM 116.837

Vincent van Gogh, *Zaaier met mand*, september 1881, KM 116.463

Vincent van Gogh, *Spitter*, september 1881, KM 126.211

Vincent van Gogh, *Aardappelschillende vrouw*, september-oktober 1881, KM 119.162

Vincent van Gogh, *Vrouw met hoofddoek*, september-oktober 1882, KM 123.443

WHITNEY

Adam B. Weissberg
Alice Pratt Brown Director

Whitney Museum of American Art
945 Madison Avenue at 75th Street
New York, NY 10021
www.whitney.org
Tel. (212) 570-3600
Fax (212) 535-6100
director@whitney.org

Instituto de Cultura
Avda. General Perón, 45, portal D, 1.ª planta - 28025 Madrid España
T +34 91 719 81 15 F +34 91 719 81 14 T +34 91 719 81 14 2ª
fundacion.cultura@mapfre.com

FUNDACIÓN
MAPFRE

KMM OTTERLO DISTRIBUTIE <i>201611</i>
BE: ES
- 6 JULI 2007
CC: <i>LKI MV</i>
CRJ:

KMM OTTERLO DISTRIBUTIE <i>2017010</i>
BE: ES
24 JULI 2007
CC: <i>AK</i>
<i>AK</i>

Expositie LAWRENCE WEINER: AS FAR AS THE EYE CAN SEE

15-11-2007 -- 15-02-2008

13-04-2008 -- 14-07-2008

bruikleennemer Whitney Museum of American Art, New York

bruikleennemer Los Angeles Museum of Contemporary Art, Los Angeles

Lawrence Weiner, *A turbulence induced within a body of water*, 1969, KM 130.735

Expositie AMAZONAS DEL ARTE NUEVO

29.01.2008 - 27.04.2008

bruikleennemer Fundación MAPFRE, Madrid

Charley Toorop, *Muzikanten en dansende boeren*, 1927, KM 101.959

VAN GOGH MUSEUM

bruikleennormulier
Joan Form

Van Gogh Museum
Postbus 7166 1016 AX Amsterdam

Tel +31 (0)20 570 52 99
Fax +31 (0)20 479 50 53

Bezoekadres/visite
Paulus Potterstraat 7 Amsterdam

Postbank 1726888
Bank P van Lanschot 62 29 81 987

Museum en Theater Stichting Singer Memorial Foundation
Gude Drift 1 1251 BS Laren Postbus 497 1250 AL Laren T 035 539 39 39 F 035 531 77 51 www.singerlaren.nl

KMM OTTERLO
CONTRIBUTIE 201/253 P
BL. 6A
09 NOV. 2005
CC: ADALM/LE
ORIG: AB

SINGER LAREN

Expositie SPECIALE PRESENTATIE

01.02.2008 - 30.03.2008

bruikleennemer **Van Gogh Museum**, Amsterdam

Vincent van Gogh, *Man en vrouw voor een deuropening*, oktober-december 1882, KM 119.966

Vincent van Gogh, *Twee biddende vrouwen*, oktober-december 1882, KM 125.556

Expositie STRIP EN KUNST

07.02.2008 - 27.04.2008

bruikleennemer **Singer Museum**, Laren

Charley Toorop, *Zelfportret tegen palet*, 1934, KM 110.504

Handtekening bruikleengever

Titel

Datum

GIACOMO BALLA

La modernità futurista
Milano, Palazzo Reale → 31 gennaio - 18 maggio 2008

Expositie GIACOMO BALLA LA MODERNITÀ FUTURISTA

14.02.2008 - 01.06.2008

bruikleennemer **Palazzo Reale**, Milaan

Giacomo Balla, *Volo di rondini*, 1913, KM 110.045

Milano e cura di
Giovanni Lilla
Paolo Ruffini

Produzione mostra
PALAZZO REALE
Skira

Segreteria organizzativa
Skira editore
Via Toleno 51, 20123 Milano
tel. 02 724441, fax 02 8058538
museo@skira.net

MUSEUM MESDAG

Leen van Meerdervoort: t 031748 Den Haag F +31(0)70 361434 F +31(0)70 3614026 info@museummisdag.nl

Expositie VLUCHTEN IN SCHOONHEID

15.02.2008 - 18.05.2008

bruikleennemer **Museum Mesdag**, Den Haag

Matthijs Maris, *De spinster*, 1873, KM 104.970

Johan Thorn Prikker, *Herba lori fa (de kruiden bloeien)*, 1892, KM 111.365

Johan Thorn Prikker, *Bij het kruis*, circa 1891 - 1892, KM 110.291

Johan Thorn Prikker, *Graflegging*, circa 1892, KM 107.178

Johan Thorn Prikker, *Pagefiguren met draagbaar*, circa 1892, KM 100.926

Jan Toorop, *Moederschap*, 1891, KM 104.435

Jan Toorop, *Les rôdeurs*, 1891 - 1892, KM 109.535

Jan Toorop, *De drie bruiden*, 1892 - 1893, KM 104.449

Jan Veth, *Karen*, 1892, KM 111.343

Rijksmuseum Twenthe

Landsteigerweg 12A 7211 2114 en buscode NL 8 410033 480673 F +31(0)53 435902 Director: mevrouw en dr. A. C. G. van der Grinten

Expositie PJOTR MÜLLER

23.02.2008 - 15.09.2008

bruikleennemer **Stichting Rijksmuseum Twenthe**, Enschede

Pjotr Müller, *Nuraghe*, 1983, KM 128.202

295

Stichting Collectie Nederland, Postbus 76708, 1070 KA Amsterdam

instituut
collectie
nederland

ONDER
NDSCHAP
LTUUR
NBIJW
SCHAP

KMM OTTERLO
DISTRIBUTIE <i>NJ 18 05</i>
BEH: <i>ES</i>
20 FEB. 2008
CC:
ORIG:

Project FINGARTPRINT PROJECT: 3E CASE STUDY IN DEPOT VGM

10.03.2008 - 20.03.2008

bruikleennemer **Instituut Collectie Nederland**, Amsterdam

Jean Arp, *Mensch von einer Blume betrachtet*, ongedateerd, KM 129.803

China, *Een wijze*, ongedateerd, KM 114.287

Tom Claassen, *Zonder titel*, 1997, KM 129.784

KRM OTTERLO
DISTRIBUTE <i>In 1962</i>
BEH: <i>ES</i>
22 APR. 2007
CC:
ORIG: <i>AJ</i>

Belvedere
A-1030 Wien
Prinz Eugen-Strasse 27
T: +43-1-795574
F: +43-1-79557-121
info@belvedere.at
www.belvedere.at

KRM OTTERLO
DISTRIBUTE <i>Dalozz</i>
BEH: <i>ES</i>
11 FEB. 2005
CC: <i>ART</i>
<i>UK/SS/MS</i>
ORIG: <i>AS</i>

Expositie **THE TRIUMPH OF LANDSCAPE:
TURNER TO MONET**

14.03.2008 - 09.06.2008

bruikleennemer **National Gallery of Australia**, Canberra

Vincent van Gogh, *Boomstammen in het gras*, eind april 1890, KM 100.189

Jan Toorop, *De zee*, 1899, KM 101.352

Expositie **WIM DE HAAN**

05.04.2008 - 01.06.2008

bruikleennemer **Cobra Museum voor moderne kunst**, Amstelveen

Wim de Haan, *Zonder titel (T od-6)*, 1954, KM 112.433

Wim de Haan, *Zonder titel (T 61-40)*, 1961, KM 124.521

Wim de Haan, *Zonder titel (T 63-1)*, 1963, KM 121.255

Wim de Haan, *Zonder titel (T 63-2)*, 1963, KM 120.749

ADMINISTRATIE

KMM OTTERLO
DISTRIBUTIE <i>SNLUB</i>
BR: <i>ES</i>
01 FEB. 2008
CC: <i>AK/LK/LE</i>
ORG: <i>AD</i>

Expositie **GEORGES VANTONGERLOO**

18.04.2008 - 31.08.2008
bruikleennemer PMMK, **Museum voor Moderne Kunst**, Oostende

- Georges Vantongerloo**, *Peinture spatiale*, 1948, KM 129.812
- Georges Vantongerloo**, *Un rayon lumineux dans un champ magnétique*, 1960, KM 129.793
- Georges Vantongerloo**, *Une planète inconnue d'un système solaire situé à quelques milliards d'années de lumière*, 1963, KM 129.790

CODA

KMM OTTERLO
DISTRIBUTIE
BR:
13 OKT. 2008
CC:

Expositie **DE ONTDEKKING VAN NEDERLAND**

08.05.2008 - 28.09.2008
bruikleennemer **CODA Museum**, Apeldoorn

Floris Verster, *Sneeuwstudie*, 1895, KM 111.437

Expositie **SONSBEELD - 10 X SONSBEEK**

16.05.2008 - 24.08.2008

bruikleennemer **Historisch Museum Arnhem**, Arnhem

Pawel Althamer, *Zonder titel*, 1993, KM 118.208

Aldo van Eyck, *Ontwerp paviljoen Sonsbeek Arnhem*, ongedateerd, KM 118.470

Claes Oldenburg, *Studie voor Trowel*, 1969, KM 107.895

Claes Oldenburg, *Studie voor Trowel (Rotating trowel)*, 1970, KM 105.986

Robert Smithson, *Tekening voor project 'Spiral Hill Broken Circle 1971'*, 1971, KM 125.356

Robert Smithson, *Broken circle*, 1971, KM 127.095

301

CENTRO DE ARTE Y NATURALEZA
FUNDACIÓN BEULAS, HUESCA

FUNDACIÓN BEULAS & INSTITUTO DE
ARQUITECTURA Y CONSTRUCCIÓN DE ARQUITECTOS &
INGENIEROS DE ARQUITECTURA & URBANISMO

Expositie **THE CONSTRUCTION OF THE LANDSCAPE**

23.05.2008 - 28.09.2008

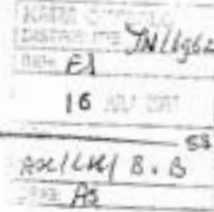
bruikleennemer **Centro de Arte y Naturaleza Fundación Beulas, Huesca**

Jan Dibbets, *Perspectiefcorrectie - rechthoek met 1 diagonaal*, 1967, KM 104.838

Jan Dibbets, *Merwede*, 1970, KM 102.812

h m a

Musée de Pont-Aven

Expositie PAUL SIGNAC EN BRETAGNE

07.06.2008 - 06.10.2008

bruikleennemer **Musée de Pont-Aven**, Pont-Aven

Paul Signac, *Portrieux. La jetée, temps gris*, 1888, KM 108.323

Paul Signac, *Portrieux, Le Phare*, 1888, KM 104.721

Musée de Pont-Aven, Place de l'Hôtel de Ville - 29939 Pont-Aven

☎ 02 98 06 14 43 - Fax 02 98 06 03 39

musée.pont-aven@muzeeo.fr

303

ALBERTINA

Albertina Museum
Albertinaplatz 1
1010 Wien

www.albertina.at
T +43 (0)1 314 33-0
F +43 (0)1 314 33-179

Expositie VINCENT VAN GOGH: DRAWINGS AND PAINTINGS

04.09.2008 - 07.12.2008

bruikleennemer **Albertina Museum**, Wenen

Vincent van Gogh, *Boerin aan het oogsten, van achteren gezien*, 1885, KM 119.134

Vincent van Gogh, *Begraafplaats in de regen*, 1886, KM 123.588

Vincent van Gogh, *Stilleven rond een bord met uien*, begin januari 1889, KM 111.075

Vincent van Gogh, *Wandelpad in het park*, circa 17 - 18 september 1888, KM 100.251

Vincent van Gogh, *Zittende vrouw ('Sien') bij de kachel*, maart-april 1882, KM 117.017

Vincent van Gogh, *Hoek in de tuin van het gesticht*, mei 1889, KM 114.435

Vincent van Gogh, *Wandelpad in de tuin van de inrichting*, november 1889, KM 108.828

Wissenschaftliche Anstalt Österreichischer Bundes-
ES Hausdopferstr. 15 Wien 1020
1010 AT 3100 100 100 100 100

ALBERTINA
1010 AT 3100 100 100 100 100

ALBERTINA
1010 AT 3100 100 100 100 100

FACULTEIT DER GEESTESWETENSCHAPPEN
Onderwijsinstituut Kunst- en Cultuurwetenschappen

Opleiding Conservator en Restaurator
Oud-Turfpoort 147
1017 GC Amsterdam

CASE STUDY

09.09.2008 - 09.03.2009

bruikleennemer **Universiteit van Amsterdam**, Amsterdam

Peter Hutchinson, *Earthwork*, 1969, KM 129.932

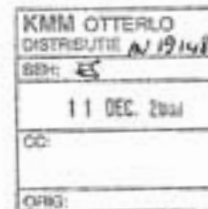
Joep van Lieshout, *Mobile Home for Kröller-Müller*, 1995, KM 127.508

Willem Reijers, *Ruggegraat III (3e ontwerp 'Koopvaardijmonument')*, 1951, KM 129.071

HAUNCH OF VENISON NEW YORK

1200 Avenue of the Americas
20th Floor
New York, NY 10020
Tel: 1 212 234 5000
Fax: 1 212 234 5001
www.haunchofvenison.com

Expositie **ABSTRACT EXPRESSIONISM - A WORLD ELSEWHERE**

12-09-2008 -- 21-11-2008

bruikleennemer **Haunch of Venison**, New York,

David Smith, *Voltri IV*, 1962, KM 114.217

Ludwig Forum
für Internationale Kunst
Jülicher Straße 97-103
52073 Aachen
www.ludwigforum.de

Expositie ATELIER VAN LIESHOUT: DAS HAUS

12.09.2008 - 11.01.2009

bruikleennemer Ludwig Forum für Internationale Kunst, Aachen

Joep van Lieshout, *Mini-Alcohol*, 2003, KM 131.098

Joep van Lieshout, *Mini-Disciplinator*, 2004, KM 131.010

307

Right Under the Sun

Painting in Provence
from Classicism to Modernism (1750-1900)

Musées de Marseille May 14 - August 21, 2005
The Montreal Museum of Fine Arts September 22, 2005 - January 8, 2006

Expositie VAN GOGH MONTICELLI

12.09.2008 - 12.01.2009

bruikleennemer Musées de Marseille, Centre de la Vieille Charité, Marseille

Vincent van Gogh, *Bokkingen*, zomer 1886, KM 101.004

M

THE MONTREAL MUSEUM
OF FINE ARTS

© 2005, Musée M, Montreal, Quebec, Canada H3G 2Z9 Tel: (514) 285-1500 Fax: (514) 285-1560
www.mmf.org

The Museum of Modern Art

Gemeentemuseum Den Haag
 Stadhouderslaan 41
 2517 HV Den Haag
 telefoon: +31 (0)70 338 11 11
 telefax: +31 (0)70 338 11 32
 e-mail: post@gemeentemuseum.nl

KMM OTTERLO
DISTRICTIE <i>in 15/11</i>
BEH: <i>EX</i>
23 JAN 2007
CC: <i>AH/LC/B. B.</i>
OPD: <i>AJ</i>

Expositie VAN GOGH AND THE COLORS OF THE NIGHT

16-09-2008 -- 04-01-2009

13-02-2009 -- 07-06-2009

bruikleennemer **Museum of Modern Art**, New Yorkbruikleennemer **Van Gogh Museum**, Amsterdam**Vincent van Gogh**, *Landweg in de Provence bij nacht*, circa 12 - 15 mei 1890, KM 108.488**Vincent van Gogh**, *Kop van een vrouw*, circa 15 mei 1885, KM 102.906**Vincent van Gogh**, *De zaaier*, circa 17 - 28 juni 1888, KM 106.399**Vincent van Gogh**, *Landschap met korenschelven en opkomende maan*, juli 1889, KM 107.656**Vincent van Gogh**, *Vrouw met bezem*, maart - april 1885, KM 108.559**Vincent van Gogh**, *Populierenlaan bij zonsondergang*, oktober 1884, KM 100.120

Expositie JOSEF EN ISAAC ISRAËLS - VADER EN ZOON

20.09.2008 - 08.02.2009

bruikleennemer **Gemeentemuseum Den Haag**, Den Haag**Isaac Israels**, *Mata Hari*, 1916, KM 107.183

MUSEUM BOIJMANS VAN BEUNINGEN
MUSEUMPARK 18/20
PO BOX 2277 NL-3000 CG ROTTERDAM
TEL+31(0)104419400 FAX+31(0)104380500
WWW.BOIJMANS.NL

Stadsmuseum Harderwijk

Expositie VOORAL GEEN PRINCIPES! CHARLEY TOOROP

27.09.2008 - 01.02.2009

bruikleennemer **Museum Boijmans Van Beuningen**, Rotterdam

- Charley Toorop**, *Vuurtoren bij avond (Oostvoorne)*, 1915, KM 106.827
- Charley Toorop**, *Kruiken met amaryllen*, 1917, KM 108.107
- Charley Toorop**, *Compositie met naakt en vrouwenkop*, 1917, KM 102.955
- Charley Toorop**, *Het gezin*, 1920, KM 102.854
- Charley Toorop**, *Place de la Contrescarpe*, Paris, 1921, KM 103.552
- Charley Toorop**, *A La Vigne d'Or*, 1921, KM 104.479
- Charley Toorop**, *Het jonge paar*, 1923, KM 109.607
- Charley Toorop**, *Muzikanten en dansende boeren*, 1927, KM 101.959
- Charley Toorop**, *Stilleven met schedel*, 1929, KM 100.151
- Charley Toorop**, *Jonge moeder met kind*, 1934, KM 100.943
- Charley Toorop**, *Zelfportret tegen palet*, 1934, KM 110.504
- Charley Toorop**, *Stilleven met brood, touw en fles*, 1935, KM 108.835
- Charley Toorop**, *Portretgroep van H.P. Bremmer en zijn vrouw met kunstenaars uit hun tijd*, 1936 - 1938, KM 110.348
- Charley Toorop**, *Boer uit Walcheren*, 1939 - 1940, KM 104.551
- Charley Toorop**, *Rozen (zomer)*, 1940, KM 107.712
- Charley Toorop**, *Clown voor ruïnes van Rotterdam*, 1940 - 1941, KM 101.426
- Charley Toorop**, *Zelfportret*, 1943 - 1944, KM 101.297
- Charley Toorop**, *Schedels en bladeren*, 1945 - 1946, KM 104.177
- Charley Toorop**, *Christus, sneeuw en wintertakken*, 1952 - 1954, KM 101.429
- Charley Toorop**, *Zelfportret*, 1953 - 1954, KM 104.047
- Charley Toorop**, *Herfststilleven met fles*, 1954, KM 100.602

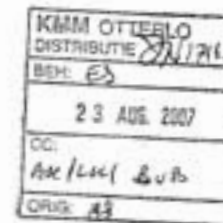
Expositie KONINGS KUNST VAN PARIJS TOT DE VELUWE, DE IMPRESSIONISTEN ARNOLD EN EDZARD KONING

01.10.2008 - 14.03.2009

bruikleennemer **Stadsmuseum Harderwijk**, Harderwijk

Edzard Koning, *Boerenerf in Normandië*, 1892, KM 101.948

Edzard Koning, *Boerderij in Normandië*, 1892, KM 106.778

BANK 644513217
BTW/VAT NL 001876387 B12

VAN GOGH MUSEUM

bruikleennformulier
loan form

Van Gogh Museum
Postbus 71306 1070 AJ Amsterdam

tel +31 (0)20 570 52 00
fax +31 (0)20 479 90 59

Accountgegevens
Postbus Postrekening 7 Amsterdam

Postbank 172999
Bank F van Lanschot 62 29 91 959

100 JAHRE
AUFRUF MODERNE
SKULPTUR 2005
IN DUISBURG

Zentrum
Internationaler
Skulptur

Stiftung
Wilhelm
Lehmbruck
Museum

KMM OTTERLO
DISTRIBUTIE <i>IN 1872</i>
BEH: <i>EJ</i>
14 ABE. 2009
OG:
OTR:

Expositie 125 GROTE LIEFDES.

MET STEUN VAN DE VERENIGING REMBRANDT

02.10.2008 - 18.01.2009

bruikleennemer **Van Gogh Museum**, Amsterdam

Pablo Picasso, *Petite chouette*, 1951 - 1953, KM 130.608

Odilon Redon, *Marie Botkine au manteau d'astrakan*, 1900, KM 101.333

Kurt Schwitters, *Relief mit gelbem Viereck 2*, 1928, KM 130.899

Expositie **REINER RUTHENBECK**

12.10.2008 - 11.01.2009

bruikleennemer **Stiftung Wilhelm Lehmbruck Museum**, Duisburg

Reiner Ruthenbeck, *Löffel 1*, 1966-1967, KM 131.412

Handtekening bruikleengever

Titel

Datum

Vorsitzender des Kuratoriums:
Adolf Seyerland
Oberbürgermeister

Vorstand:
Prof. Dr. Christof Brechtken
Museumdirektor

Städtische Kunst Duisburg
812 330 000-00
Karte 200 021852

James Ensor – Schrecken ohne Ende

KMM OTTERLO DISTRIBUTIE
BEH:
10 FEB. 2009
CC:
ORG:

Expositie JAMES ENSOR - SCHRECKEN OHNE ENDE

12.10.2008 - 08.02.2009

bruikleennemer **Von der Heydt-Museum**, Wuppertal

James Ensor, *Nature morte au chou*, 1921, KM 105.303

315

mnam/cci
Centre
Pompidou

Centre national d'art
et de culture
George Pompidou

10001 Paris cedex 05
01 42 38 53 00
01 42 38 53 01
01 42 38 53 02
01 42 38 53 03
01 42 38 53 04
01 42 38 53 05
01 42 38 53 06
01 42 38 53 07
01 42 38 53 08
01 42 38 53 09
01 42 38 53 10
01 42 38 53 11
01 42 38 53 12
01 42 38 53 13
01 42 38 53 14
01 42 38 53 15
01 42 38 53 16
01 42 38 53 17
01 42 38 53 18
01 42 38 53 19
01 42 38 53 20
01 42 38 53 21
01 42 38 53 22
01 42 38 53 23
01 42 38 53 24
01 42 38 53 25
01 42 38 53 26
01 42 38 53 27
01 42 38 53 28
01 42 38 53 29
01 42 38 53 30
01 42 38 53 31
01 42 38 53 32
01 42 38 53 33
01 42 38 53 34
01 42 38 53 35
01 42 38 53 36
01 42 38 53 37
01 42 38 53 38
01 42 38 53 39
01 42 38 53 40
01 42 38 53 41
01 42 38 53 42
01 42 38 53 43
01 42 38 53 44
01 42 38 53 45
01 42 38 53 46
01 42 38 53 47
01 42 38 53 48
01 42 38 53 49
01 42 38 53 50
01 42 38 53 51
01 42 38 53 52
01 42 38 53 53
01 42 38 53 54
01 42 38 53 55
01 42 38 53 56
01 42 38 53 57
01 42 38 53 58
01 42 38 53 59
01 42 38 53 60
01 42 38 53 61
01 42 38 53 62
01 42 38 53 63
01 42 38 53 64
01 42 38 53 65
01 42 38 53 66
01 42 38 53 67
01 42 38 53 68
01 42 38 53 69
01 42 38 53 70
01 42 38 53 71
01 42 38 53 72
01 42 38 53 73
01 42 38 53 74
01 42 38 53 75
01 42 38 53 76
01 42 38 53 77
01 42 38 53 78
01 42 38 53 79
01 42 38 53 80
01 42 38 53 81
01 42 38 53 82
01 42 38 53 83
01 42 38 53 84
01 42 38 53 85
01 42 38 53 86
01 42 38 53 87
01 42 38 53 88
01 42 38 53 89
01 42 38 53 90
01 42 38 53 91
01 42 38 53 92
01 42 38 53 93
01 42 38 53 94
01 42 38 53 95
01 42 38 53 96
01 42 38 53 97
01 42 38 53 98
01 42 38 53 99
01 42 38 53 00

Expositie LE FUTURISME ET PARIS

15.10.2008 - 26.01.2009

bruikleennemer **Centre Pompidou**, Parijs

Fernand Léger, *Nus dans la forêt*, 1909 - 1911, KM 101.045

Expositie VAN GOGH DISEGNI E DIPINTI; CAPOLAVORI DAL KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM

18.10.2008 - 08.02.2009

bruikleennemer **Museo di Santa Giulia**, Brescia

Jean-Baptiste-Camille Corot, *Soissons vu de la fabrique de M. Henry*, 1833, KM 107.773

William Degouve de Nuncques, *Het blinde huis ('La maison Rose')*, 1892, KM 104.717

Henri Fantin-Latour, *Nature morte (primevères, poires et grenades)*, 1866, KM 100.774

Vincent van Gogh, *Oude man bij de haard*, 17 november 1881, KM 120.849

Vincent van Gogh, *Pottenschurende vrouw*, 1883 - 1885, KM 117.859

Vincent van Gogh, *Gaande boer met stok*, 1883 - 1885, KM 114.398 RECTO

Vincent van Gogh, *Drie figuurstudies van een boer en een kop van achteren gezien*, 1883 - 1885, KM 116.693 VERSO

Vincent van Gogh, *Hooiende boerin*, 1883 - 1885, KM 116.889

Vincent van Gogh, *Korenveld met een maaiër en een oogstende boerin*, 1883 - 1885, KM 128.894 RECTO

Vincent van Gogh, *Boerin aan het oogsten, van voren gezien*, 1883 - 1885, KM 122.483

Vincent van Gogh, *Gaande boer*, 1883 - 1885, KM 122.498 RECTO

Vincent van Gogh, *Werkende boer*, 1883 - 1885, KM 122.652

Vincent van Gogh, *Een werkende boer*, 1883 - 1885, KM 122.987

Vincent van Gogh, *Maaiende boer*, 1883 - 1885, KM 126.880

Vincent van Gogh, *Een gaande vrouw*, 1883 - 1885, KM 127.894 RECTO

Vincent van Gogh, *Boerin die een korenschoof bindt*, 1885, KM 115.212

Vincent van Gogh, *Man met ladder, een groepje figuren en het kerkhof met houten kruisen*, 1885, KM 118.569 VERSO

Vincent van Gogh, *Cipressen*, 1889, KM 115.638

Vincent van Gogh, *Korenveld met zon en wolk*, 1889, KM 125.482

Vincent van Gogh, *Zelfportret*, april - juni 1887, KM 105.833

Vincent van Gogh, *The bearers of the burden*, april 1881, KM 122.865 RECTO

Vincent van Gogh, *Opgebaarde vrouw*, april 1883, KM 115.817

Vincent van Gogh, *Naaiende vrouw*, april-mei 1882, KM 123.444

Vincent van Gogh, *Zittende vrouw*, april-mei 1882, KM 128.135 RECTO

Vincent van Gogh, *Zittende vrouw*, april-mei 1883, KM 117.634

Vincent van Gogh, *Bosrand*, augustus - september 1883, KM 109.023

Vincent van Gogh, *Aardappelrooiende boerinnen*, augustus 1885, KM 106.520

Vincent van Gogh, *Spitter*, augustus 1885, KM 102.175

Vincent van Gogh, *Schovenbindende boerin*, augustus 1885, KM 124.603

Vincent van Gogh, *Boerin met koren in haar schort*, augustus 1885, KM 112.766

Vincent van Gogh, *Schovenbindende boerin*, augustus 1885, KM 120.804

Vincent van Gogh, *Molen De Oranjeboom*, Dordrecht, augustus-september 1881, KM 122.956

Vincent van Gogh, *Molens te Dordrecht (Weeskinderendijk)*, augustus-september 1881, KM 126.249

Vincent van Gogh, *Vissersvrouw*, begin augustus 1883, KM 108.683

Vincent van Gogh, *Visser*, begin augustus 1883, KM 104.318

Vincent van Gogh, *Haags stadsgezicht ('Paddemoes')*, begin maart 1882, KM 118.997

Vincent van Gogh, *Kop van een vrouw*, begin oktober 1883, KM 128.378

Vincent van Gogh, *Gebed voor de maaltijd*, december 1882 / april 1883, KM 113.046

Vincent van Gogh, *Schetsen*, december 1884-januari 1885, KM 114.886

Vincent van Gogh, *Kop van een man met een oogdoek*, eind december 1882, KM 124.545

Vincent van Gogh, *Scharrendrogerij te Scheveningen*, eind mei 1882, KM 122.835

Vincent van Gogh, *Timmermansloods en wasserij*, eind mei 1882, KM 116.039

Vincent van Gogh, *Vrouw met kruiwagen*, eind november-begin december 1883, KM 114.728

Vincent van Gogh. *De oude toren van Nuenen*, februari - maart 1884, KM 105.115
Vincent van Gogh. *Lopende vrouw*, februari-april 1882, KM 126.075
Vincent van Gogh. *Mangel met drie figuren*, februari-maart 1882, KM 120.703
Vincent van Gogh. *Naaiende vrouw*, februari-maart 1883, KM 124.943
Vincent van Gogh. *Treurende vrouw gezeten op een mand*, februari-maart 1883, KM 123.495
Vincent van Gogh. *De Hervormde Kerk te Nuenen*, januari 1884, KM 125.492
Vincent van Gogh. *Naaiende vrouw*, januari-februari 1882, KM 129.246
Vincent van Gogh. *Kop van een visser met zuidwester*, januari-februari 1883, KM 125.319
Vincent van Gogh. *Zittende oude visser*, januari-februari 1883, KM 127.393
Vincent van Gogh. *Moeder met kind*, januari-februari 1883, KM 113.774
Vincent van Gogh. *Korenschoven*, juli - augustus 1885, KM 102.692
Vincent van Gogh. *De dochter van Jacob Meyer (naar Bargee naar Holbein)*, juli 1881, KM 128.492
Vincent van Gogh. *Boer met hak*, juli-september 1885, KM 126.338
Vincent van Gogh. *Weefgetouw met wever*, juni - juli 1884, KM 105.976
Vincent van Gogh. *Tuinhoek*, juni 1881, KM 115.487
Vincent van Gogh. *Olijfgaard*, juni 1889, KM 104.278
Vincent van Gogh. *Cipressen met twee figuren*, juni 1889 - februari 1890, KM 103.931
Vincent van Gogh. *Jongen met sikkels*, laatste week oktober 1881-1 november 1881, KM 111.847
Vincent van Gogh. *Kop van een vrouw*, maart - april 1885, KM 110.977
Vincent van Gogh. *Poldersloot langs de Schenkweg*, maart 1882, KM 113.904
Vincent van Gogh. *Stratenmakers bij een wagen*, maart-april 1882, KM 119.381
Vincent van Gogh. *Zittende vrouw*, maart-april 1882, KM 128.630
Vincent van Gogh. *Naaiende vrouw*, maart-april 1885, KM 112.189
Vincent van Gogh. *Naaiende vrouw*, maart-april 1885, KM 127.514
Vincent van Gogh. *Aardappelschillende vrouw bij de haard*, maart-april 1885, KM 113.109
Vincent van Gogh. *Wever voor het weefgetouw*, mei - juni 1884, KM 121.558
Vincent van Gogh. *Verkoping wegens afbraak (studies)*, mei 1885, KM 124.979 RECTO
Vincent van Gogh. *De tuin van de inrichting in Saint-Rémy*, mei 1889, KM 101.508
Vincent van Gogh. *Bloeiende rozenstruiken in de tuin van het gesticht*, mei 1889, KM 124.948
Vincent van Gogh. *Landschap met witte brug*, mei-juli 1883, KM 123.060
Vincent van Gogh. *Garenspeelende man*, mei-juni 1884, KM 125.781
Vincent van Gogh. *Plantende man*, najaar 1881, KM 114.869
Vincent van Gogh. *Moeder met kind*, najaar 1882, KM 112.180
Vincent van Gogh. *Moeder met kind aan de borst*, najaar 1882, KM 113.983
Vincent van Gogh. *Zittende moeder met kind*, najaar 1882, KM 112.211
Vincent van Gogh. *Kolenzakken dragende vrouwen in de sneeuw*, november 1882, KM 121.745

Vincent van Gogh. *Kop van een vrouw*, november 1884 - januari 1885, KM 105.591
Vincent van Gogh. *Treurende oude man*, november-december 1882, KM 124.396
Vincent van Gogh. *L'Angélu du Soir (naar Millet)*, oktober 1880, KM 115.117
Vincent van Gogh. *Les bêcheurs (naar Millet)*, oktober 1880, KM 119.703
Vincent van Gogh. *Schets van een interieur*, oktober 1881, KM 117.368 VERSO
Vincent van Gogh. *Plaggenhut (veenkeet bij avond)*, Oktober 1883, KM 121.207
Vincent van Gogh. *Lezende man bij de haard*, oktober-begin november 1881, KM 128.322
Vincent van Gogh. *Naaiende vrouw en kat*, oktober-november 1881, KM 127.980
Vincent van Gogh. *Naaiende vrouw*, oktober-november 1881, KM 115.250
Vincent van Gogh. *Naaiende vrouw*, oktober-november 1881, KM 122.653
Vincent van Gogh. *Zogende moeder met kind*, oktober-november 1881, KM 128.395
Vincent van Gogh. *Mijnwerkers in de sneeuw*, september 1880, KM 111.966
Vincent van Gogh. *Rustende spitter*, september 1881, KM 125.820
Vincent van Gogh. *Zeven*, september 1881, KM 122.479
Vincent van Gogh. *Aardappelschillende vrouw*, september 1881, KM 120.486
Vincent van Gogh. *Aardappelschillende vrouw*, september 1881, KM 116.218
Vincent van Gogh. *Zaaier*, september 1881, KM 113.257
Vincent van Gogh. *Wandelaars op het strand*, september 1882, KM 122.381
Vincent van Gogh. *Straatscène (schetsen)*, september 1882, KM 127.758 VERSO
Vincent van Gogh. *Oude man met hoed in de hand*, september-december 1882, KM 123.042
Vincent van Gogh. *Oude man met paraplu en horloge*, september-december 1882, KM 113.952
Vincent van Gogh. *Oude man met drinkglas*, september-december 1882, KM 118.619
Vincent van Gogh. *Zaaier*, september-oktober 1881, KM 117.520
Juan Gris. *Nature morte à la lampe*, 1912, KM 106.242
Isaac Israëls. *Café-chantant in de Nes te Amsterdam*, circa 1893, KM 110.986
Bart van der Leek. *Compositie 1917 no. 3 (uitgaan van de fabriek)*, 1917, KM 109.590
Piet Mondriaan. *Compositie No. 11*, 1913, KM 108.406
Camille Pissarro. *De regenboog*, 1877, KM 107.074
Odilon Redon. *Pégase et l'hydre*, circa 1905 - 1907, KM 104.067
Félicien Rops. *De dood op het bal*, circa 1865 - 1875, KM 100.961
Georges Seurat. *Bout de la jetée à Honfleur*, 1886, KM 101.824
Paul Signac. *Port-en-Bessin, La Valleeuse*, 1884, KM 104.972
Paul Signac. *La salle à manger*, 1886 - 1887, KM 106.849
Johan Thorn Prikker. *De bruid*, 1892 - februari 1893, KM 100.945
Jan Toorop. *Schelpenvisser op het strand*, 1891, KM 104.359
Henry van de Velde. *Avondschemer*, circa 1889, KM 106.502

M^USIAC
MUSEU D'ART DE CATALUNYA

Museu Nacional d'Art de Catalunya
97074 Barcelona
Tel: (34) 93 547 13 000 44 40
Fax: (34) 93 547 422 13 74
E-mail: www@musiac.es
www.museu.cat
97074 - 5814200 - E

KMM OTTERLO DISTRIBUTIE VAN 12/08/09
BEH: ES
10 APR. 2009
CC: LK, AS
ORIG:

MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA
Data...: 03-04-2009 11:01
Registre: 2008/321
Registre General de Sortida

321

THE J. PAUL
GETTY
MUSEUM

KMM OTTERLO DISTRIBUTIE VAN 12/08/09
BEH: 11/ES
12 OKT. 2009
CC:
ORIG:

THE GETTY
The J. Paul Getty Museum
Research Institute
Conservation Institute
Grant Program
The J. Paul Getty Trust

Expositie JULIO GONZALES

22.10.2008 - 25.01.2009

bruikleennemer **Museu Nacional d'Art de Catalunya**, Barcelona

Julio Gonzalez, *La Prière*, 1932, KM 124.195

Julio Gonzalez, *Abstracte figuur*, 1939, KM 109.230

Expositie CONSERVATION PROJECT

01.11.2008 - 01.11.2010

bruikleennemer **The J. Paul Getty Museum**, Los Angeles

Edouard Manet, *Portret van een man*, 1860, KM 100.854

Willem van de Velde de jonge, *Oorlogsschepen behorende tot de vloot van vice-admiraal De Ruyter in 1658*, 1658, KM 111.232

Henry van de Velde, *Stilleven*, 1886, KM 110.789

SYMBOLISMUS IN BELGIËN
14. Oktober 2007 bis 3. Februar 2008
KUNSTFORUM WIEN

EXEMPLAR DISTRIBUITE
AD: EA
22 JUN 2007
CC:
ADM/1618.1/92
ORIG: AB

323

**GOBIERNO
DE ARAGON**
Departamento de Educación,
Cultura y Deporte

Expositie **GEORGES BRAQUE - THE LYRICAL ESSENCE OF GEOMETRY**

13.11.2008 - 01.03.2009

bruikleennemer **Kunstforum Wien**, Wenen

Georges Braque, *Guitare et verre*, 1917, KM 109.172

Expositie **GOYA Y EL MUNDO MODERNO**

18.12.2008 - 22.03.2009

bruikleennemer **Museo de Zaragoza**, Zaragoza

Odilon Redon, *Cain et Abel*, 1886, KM 108.523

SAMENSTELLING PERSONEEL

De samenstelling van het personeel is als volgt:

Werknemers onbep. tijd fulltime:	43
Werknemers onbep. tijd parttime:	51
Werknemers bepaalde tijd:	30
WSW verband:	18
Stagiairs:	12

Het aantal fte's is 70

FORMATIEOVERZICHT

DIRECTEUR Dr. E.J. van Straaten

DIRECTIESECRETARIS /COÖRDINATOR PERS & PUBLICITEIT

Mw. drs. W. Vermeulen

ASSISTENT PERS & PUBLICITEIT Mw. S.Y.M. Gentenaar

MARKETING COÖRDINATOR Mw. drs. L.E.M. van Valkenhoef

ZAKELIJK ADJUNCT-DIRECTEUR M.J. Vonhof

Afdeling collectie en presentatie

HOOFD COLLECTIE EN PRESENTATIE Mw. drs. E.P.T.M. Kreijn

EDUCATOR Drs. H.H. Tibosch

WEBMASTER M. Stomphorst (tot 01-07-2008)

WEBREDACTEUR Mw. S.Y.M. Gentenaar (vanaf 01-11-2008)

CONSERVATOR ONDERZOEK Mw. drs. C. van Kooten

WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER Drs. ing. B.S.P. Mühren

RESTAURATOR SCHILDERIJEN Mw. L.M. Rutgers van der Loeff
 DEPOTBEHEERDER R.H. Hendriks, D.J. Stomphorst
 MEDEWERKER BEHOUD EN BEHEER M.R.M. van der Sande
 RESTAURATOR MODERNE KUNST EN SCULPTUUR Mw. drs. S. Stigter
 RESTAURATOR BEELDEN Mw. K.E. van Lookeren Campagne-Nuttall
 (vanaf 07-10-08)
 COÖRDINATOR BRUIKLEENEN Mw. B.E.M. van Beek

COLLECTIE COÖRDINATOR / REGISTRATOR A.J. Straatman
 MEDEWERKER REGISTRATIE Drs. F.M. Elbertsen

PROJECTCOÖRDINATOR Mw. E.B. van Maanen
 SECRETARESSE AFDELING COLLECTIE EN PRESENTATIE
 Mw. A.J. Centen-Nieuwenkamp, Mw. M. Wijnbergen
 TELEFONISTE Mw. A.J. Centen-Nieuwenkamp,
 Mw. M.D. Geytenbeek, Mw. I. Methorst-Meijer, Mw. L.M.J. Ruchtie

HOOFD TECHNISCHE DIENST S.J. van Beek
 MEDEWERKER TECHNISCHE DIENST R. Karman, K. Morren,
 J. Morren

Projectmedewerkers

PROJECTMEDEWERKER TEKENINGENCATALOGUS
 Drs. T. Meedendorp van (28-11-08 tot 28-12-08)
 PROJECTMEDEWERKSTER HISTORISCH ARCHIEF
 Mw. drs. K.A.M. Coopmann (tot 03-10-08)
 PROJECTMEDEWERKSTER RESTAURATIE METALEN
 EN TOEGEPASTE KUNST Mw. V. Bakker

PROJECTMEDEWERKSTER PUBLIEKSONDERZOEK
 Mw. I.L. van Solinge (van 15-06-08 tot 01-11-08)
 PROJECTMEDEWERKSTER BRESCIA Mw. drs. J.F. Beltman
 (van 16-06-08 tot 17-07-08), Mw. K. Sneider (van 15-07-08
 tot 18-10-08)

AFDELING BEDRIJFSVOERING

Bedrijfsbureau

BELEIDSADVISEUR BEVEILIGING A.F.M. Hoofwijk
 HOOFD FINANCIËLE ZAKEN M.B. van Wijk
 MEDEWERKSTER FINANCIËLE ZAKEN Mw. W.J. Fluit-Lam
 (pensioen m.i.v. 01-01-2009)
 MEDEWERKER FINANCIËLE ZAKEN/BOEKHOUDER W. Wien
 FINANCIËEL PLANNER E. Colenbrander
 HOOFD PERSONEELSZAKEN E. van Stralen
 MEDEWERKER/PLV HOOFD PERSONEELSZAKEN A.H.G. Beumer
 MEDEWERKSTER BEDRIJFSBUREAU Mw. P.E. Pluygers-Vacquier Droop
 MEDEWERKER ALGEMEEN R. Sack
 PREVENTIEMEDEWERKER/ARBO-COÖRDINATOR R. de Groot

Commerciële afdeling

HOOFD COMMERCIEËLE AFDELING Mw. M.D. Nab-van Wakeren
 MEDEWERKERS COMMERCIEËLE AFDELING R.A. van As,
 Mw. M. Béçu (tot 01-08-08), Mw. R. Blok-Winnen,
 Mw. J. van den Brink-van Wakeren, Mw. G. Jacobsen-Hoogeweg,
 Mw. R. van Loenen-Speelman, Mw. E. Nieuwenhuysen, P. Vink,
 Mw. M.E. Vooren van Barneveld

Dagbewaking

HOOFD DAGBEWAKING E.J. van Loenen

ADJUNCT-HOOFD DAGBEWAKING R. van Alfen, W.G. van Loenen

Medewerkers dagbewaking

W. Blotenburg, W.J. van Brakel, Mw. C. Buwalda,

Mw. L. Eikelenstam-Schimmel, D.K. Gangadin (tot 01-09-08),

G.J.D. Gorter, A. Groters, C.A. den Haan, Mw. G. Hasselaar,

D. Hoogenboom (vanaf 01-09-08), M. Houtsager, W. Ibink,

Mw. M. Keus, C. Koudijs, J.A.J. Manuputty, C.H. Mekel,

E. Mohsinn, Mw. R. Rap-Muller, A.B. Ruijterkamp,

A.H. Ruijterkamp, A. van Santen, Mw. J.A. Schoeman-Schut,

A. Schunck, A.A. Spee, P. Strand

Medewerkers dagbewaking weekend/oproep/**vakantiekrachten**

N. Blotenburg (van 04-07-08 tot 01-01-09), R. Borgers (vanaf 02-04-08), R.M. Broekhuizen, Mw. A.A.A. Bijsterbosch-Dul, G.J.M. Burgers (tot 01-01-09), G. van den Brandhof (vanaf 01-05-08), A. Derks (vanaf 01-07-08),

Mw. J.R. Jacobsen-van Donselaar (vanaf 02-04-08),

Mw. K. Gangadin, M. Gruter (van 02-05-08 tot 01-10-08),

F.G. Hengeveld, Mw. B. Hofstede (vanaf 02-04-08),

Mw. J.C. Hoogerbrugge (tot 01-10-08), G.W. Jansen,

P.R. Jansen (vanaf 17-05-08), H. van der Lugt,

H. Prophitius (vanaf 24-06-08), Mw. M. Rap, Mw. C.A. Sack,

M. Stomphorst, M.H.A. Tjokrowidjojo, Mw. I.C. Versteegt,

J.C.L. Welker, G. van Wikselaar

MEDEWERKER TECHNISCHE DIENST J.E. Peters

Centrale meldkamer

HOOFD CENTRALE MELDKAMER M. van Beek

MEDEWERKERS CENTRALE MELDKAMER M.M. van Alfen,

W. Anneveld, C.C. van Beek, H. van den Berg,

W.H.J. van Breukelen, S. Heiwegen, J. Janssen, Ö. Karagülle

(cmk/dagbewaking), G. Koudijs, A. van Loenen, P.A. Nijhuis,

E. Seijnaeve (10-08-08), D. van Stralen (cmk/dagbewaking)

Huishoudelijke dienst

HOOFD HUISHOUDELIJKE DIENST Mw. H.J.D. Blotenburg-Hol

MEDEWERKSTERS HUISHOUDELIJKE DIENST

Mw. W. van Alfen-van der Meijde,

Mw. K. Zwanenburg-Blotenburg (vanaf 02-04-08),

Mw. A.G. van den Brink, Mw. P. Essen-Brunekreef,

Mw. G. Dodeweerd-van den Brink, Mw. U.J. Gonesh,

Mw. A.C.K. Hasselaar, Mw. S. Hengeveld-van den Broeke,

Mw. G.J. Amsterdam-Lok, Mw. A.M.J. Luiten-Klarenbeek,

Mw. H.L. Schut-van der Velde

Tuindienst

HOOFD TUINDIENST E. Morren

MEDEWERKER TUINDIENST P.J.A. van den Brink, B.A. Bosch,

M.G.C. Reinders, A. van Wikselaar

Technische dienst installaties en gebouwen

HOOFD TECHNISCHE DIENST INSTALLATIES EN GEBOUWEN

J. van Mal

MEDEWERKER TECHNISCHE DIENST INSTALLATIES EN GEBOUWEN

J. Stegeman (systeembeheerder), B. van Vliet

van 03-11-2008 tot 01-01-2009

D. van der Poel, stagiair/assistent curator

van 02-09-2008 tot 28-02-2009

Mw. E. Snijders, stagiaire restauratieatelier sculptuur

van 05-06-2008 tot 27-06-2009

Stagiairs

Mw. M. Willmes, stagiaire kunsthistorisch
onderzoek van 20-12-2007 tot 22-03-2008

F. Veenstra, stagiair dagbewaking
van 07-02-2008 tot 14-04-2008

A. Runhart, stagiair dagbewaking
van 07-02-2008 tot 14-04-2008

K. Werschner, stagiair tuindienst
van 16-06-2008 tot 30-06-2008

L. Prefumo, stagiair tuindienst
van 16-06-2008 tot 30-06-2008

A. Derks, stagiair dagbewaking
van 01-02-2008 tot 01-07-2008

Mw. M. Leeuwenstein, stagiaire restauratieatelier schilderijen
van 03-03-2008 tot 30-08-2008

Mw. N. Marin Pour, stagiaire collectie en presentatie
van 19-06-2008 tot 18-09-2008

Mw. M. Engel, stagiaire restauratieatelier schilderijen
van 01-09-2008 tot 16-07-2009

Mw. S. Kensche, stagiaire restauratieatelier sculptuur
van 01-04-2008 tot 01-01-2009

Mw. T. Dorresteijn, stagiaire restauratieatelier sculptuur

ONDERNEMINGSRAAD

Per 24 september 2008 zijn de volgende personen uitgetreden uit de ondernemingsraad:

Dhr. E.J. Colenbrander

Mw. E. Nieuwenhuysen

Per 24 september 2008 zijn toegetreden tot de ondernemingsraad:

Dhr. W.H.J. van Breukelen

Mw. A.J. Centen-Nieuwenkamp

Zittende leden zijn:

Dhr. B. van Vliet (voorzitter)

Dhr. drs. ing. B.S.P. Mühren (secretaris)

Dhr. S. Heiwegen

De ondernemingsraad komt in 2008 elf keer bij elkaar. Er vindt zes maal een overlegvergadering plaats tussen de ondernemingsraad en de directie. Daarnaast zijn er in januari nog twee speciale vergaderingen die in het teken staan van de bezuinigingsplannen voor de periode 2008-2012.

RAAD VAN TOEZICHT

Dhr. A.L. Stal (voorzitter)
 Mw. prof. ir. F.M.J. Houben
 Dhr. P. Mackay
 Mw. J. van Nieuwenhoven
 Z.K.H. de Prins van Oranje
 Dhr. dr. A.H.G. Rinnooy Kan

De directie en de Raad van Toezicht vergaderen vier keer gezamenlijk.

Functies en relevante nevenfuncties Raad van Toezicht**Dhr. A.L. Stal**

Zelfstandig adviseur
 Relevante nevenfunctie: Adviseur Vereniging Rembrandt

Mw. prof. ir. F.M.J. Houben

Oprichter en creatief directeur Mecanoo architecten b.v.
 Relevante nevenfuncties:
 Hoogleraar Architectonische Vormgeving aan
 de Technische Universiteit Delft
 Regieraad Bouw
 Bestuur International Film Festival Rotterdam
 Bestuur Carnegie Stichting

Dhr. P. Mackay

Executive Council of the General Anthroposophical Society,
 Dornach, Switzerland

Mw. J. van Nieuwenhoven

Openbaar Vervoer- Ambassadeur
 Relevante nevenfuncties:
 Voorzitter bestuur Nederlands Film Festival
 Voorzitter bestuur Stichting De Groene Amsterdammer
 Lid raad van toezicht Radio Nederland Wereldomroep
 Lid raad van toezicht Felix Meritis

Z.K.H. de Prins van Oranje

Kroonprins van Nederland
 Relevante nevenfuncties:
 Lid Raad van State (1985)
 Lid van de Raad van Commissarissen van
 De Nederlandsche Bank (1998)
 Lid van de Stichting Historische Verzamelingen van
 het Huis Oranje Nassau (2002)
 Lid van de Raad van Beheer voor het Kroondomein (2002)
 Beschermheerschap van Stichting Hermitage aan de Amstel (2003)

Dhr. dr. A.H.G. Rinnooy Kan

Voorzitter van SER-commissie
 Relevante nevenfuncties:
 Voorzitter Raad van Commissarissen Het Concertgebouw NV

Voorzitter Raad van Toezicht Prins Bernard Cultuurfonds
 Voorzitter Raad van Toezicht en Advies Stichting
 World Press Photo
 Voorzitter Koninklijke Hollandsche Maatschappij
 der Wetenschappen

Profiel leden van de Raad van Toezicht

Statutair worden de volgende eisen gesteld aan de leden van de Raad van Toezicht:

- de Raad van Toezicht bestaat uit vijf tot zeven leden
- de leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door de Minister, op voordracht van de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht dient, alvorens een voordracht bij de Minister in te dienen, de directeur te horen en zijn standpunt bij iedere voordracht te vermelden
- één lid moet in het bijzonder geacht worden het vertrouwen van de werknemers te genieten. Voor dit lid dient de Ondernemingsraad tijdig in de gelegenheid gesteld te worden een advies aan de Minister c.q. de Raad van Toezicht uit te brengen
- ambtenaren van het ministerie van de Minister met cultuur in zijn/haar portefeuille kunnen niet tot leden van de Raad van Toezicht benoemd worden
- een persoon die de leeftijd van 72 jaar heeft bereikt, kan niet tot lid worden benoemd
- naar redelijkheid zal rekening worden gehouden met de wens van de oprichters van het museum, dat minstens één lid van de Raad een nakomeling is van hen.

Bij de verzelfstandiging in 1994 heeft de Minister verzocht rekening te houden met een gelijkwaardige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen.

Het Kröller-Müller Museum hanteert bij de selectie van kandidaten de volgende uitgangspunten:

- dat de kandidaten affiniteit hebben met moderne en hedendaagse beeldende kunst en met musea
- dat ze op zeer hoog niveau werkzaam zijn in hun vakgebied
- dat ze breed en internationaal georiënteerd zijn
- dat ze functioneren in voor het museum interessante netwerken met ingangen bij fondsen en sponsors
- dat hun reputatie, prestige en/of ervaring van voordeel is voor het museum
- dat in ieder geval één persoon deskundig is op museaal of universitair gebied of op het gebied van de beeldende kunsten
- dat in ieder geval één persoon een (oud)politicus is of iemand die zich in politieke kringen beweegt
- dat in ieder geval één persoon een juridische achtergrond heeft
- dat enkele personen functioneren op het niveau van de Raad van Bestuur van grote bedrijven: vanwege hun inbreng op het bedrijfseconomische vlak, op het personele/sociale vlak en vanwege hun ervaring in het topmanagement
- dat de vijf eerstgenoemde punten en het hiervoor genoemde punt bij voorkeur op de voorzitter van toepassing zouden moeten zijn
- dat de kandidaten geen bestuurlijke banden hebben met andere musea of sterk aan het museale veld gelieerde instellingen.

BESTUUR STICHTING KRÖLLER-MÜLLER FONDS

Mw. C.M.S. Eisenburger, oud-directeur Afrika Museum
te Berg en Dal

Mw. A.M.C.J. Ponsioen, directeur bedrijfsvoering Nederlands
Openlucht Museum te Arnhem

Dhr. M. Schellingerhout, notaris te Arnhem

Dhr. P. Schenk te Harfsen

Dhr. M.J. Vonhof, zakelijk adjunct-directeur
van het Kröller-Müller Museum

Dhr. dr. E.J. van Straaten, directeur Kröller-Müller Museum

DEELNAME BESTUREN EN COMMISSIES**DIRECTEUR Dr. E.J. van Straaten**

Stichting Behoud Moderne Kunst, voorzitter bestuur

Stichting Harten Fonds, voorzitter bestuur

Jeekel Stichting, lid bestuur

Stichting Administratiekantoor Bouwfonds Hoevelaken, lid bestuur

Stichting Kröller-Müller Fonds, lid bestuur

Vereniging Rembrandt, lid bestuur

Stichting Rietveld-Schröder Huis, lid bestuur

Stichting Rietveld-Schröder Archief, lid bestuur

Vereniging van Rijksgesubsidieerde Musea, lid dagelijks bestuur

Adviescommissie Restitutie Cultuurgooierden

en Tweede Wereldoorlog, lid

Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe, lid Raad van
Advies

Commissie van Beheer van het Jachthuis Sint Hubertus, voorzitter
Stichting Van Eelen-Weeber, lid bestuur

Visitatiecommissie Bonnefantenmuseum, lid

ZAKELIJK ADJUNCT-DIRECTEUR M.J. Vonhof

Regionaal Bureau voor Toerisme Knooppunt Arnhem-Nijmegen,
lid Raad van Advies

Stichting Museana, bestuurslid

Stichting Kröller-Müller Fonds, penningmeester

HOOFD COLLECTIE EN PRESENTATIE Mw. drs. E.P.T.M. Kreijn

Image Processing for Artist Identification, lid werkgroep

Adviescommissie Beeldende Kunst Ede, lid

MARKETING COÖRDINATOR Mw. drs. L.E.M. van Valkenhoef

Stichting Museum Plusbus, voorzitter

EDUCATOR Drs. H.H. Tibosch

Resonansgroep 'BeMused', Museumgroep Leiden, extern adviseur
'Museum Mondial', landelijk samenwerkingsproject rond ICT,
kunst en het middelbaar onderwijs, adviseur

CONSERVATOR ONDERZOEK Mw. drs. C. van Kooten

Begeleidingscommissie Jachthuis St. Hubertus, lid

Landelijk overleg universitaire opleiding kunstgeschiedenis,

Onderzoeksschool Sectie Moderne Kunst, lid

WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER **Drs. ing. B.S.P. Mühren**

Stichting ExpoPlu (Paraplufabriek) Nijmegen, bestuurslid
Specteam Hotdocs (adviescommissie ter verbetering van specificaties voor nieuwe releases), lid

RESTAURATOR SCHILDERIJEN **Mw. L.M. Struick van der Loeff**

Opleiding tot Restaurator van Schilderijen en Beschilderde Objecten, afstudeerrichting Schilderijen, Stichting Restauratie Atelier Limburg (SRAL), lid werkgroep
Image Processing for Artist Identification, lid werkgroep

RESTAURATOR MODERNE KUNST EN SCULPTUUR

Mw. drs. S. Stigter

SBMK - Stichting Behoud Moderne Kunst,
lid en secretaris stuurgroep
SBMK Werkgroep Film, Fotografie en Nieuwe Media,
lid werkgroep
INCCA - International Network for the Conservation of Contemporary Art, lid
Opleiding tot Restaurator van Schilderijen en Beschilderde Objecten, afstudeerrichting 'Moderne Kunst', Stichting Restauratie Atelier Limburg (SRAL), lid werkgroep
Kunstenarsinterviews - SBMK/ICN, lid redactie
Fing-Art-Print, lid klankbordgroep
Trillingen in schilderijen, promotieonderzoek Patricio Chiriboga bij ICN, lid begeleidingscommissie

RESTAURATOR BEELDEN

Mw. K.E. van Lookeren Campagne-Nuttall

ICOM-CC Glass and Ceramics Working Group, Assistent coördinator
Restauratoren Nederland, lid Commissie Toelating

BRUIKLEENCOÖRDINATOR **Mw. B. van Beek**

Denktank sectie Behoudsmedewerkers Restauratoren Nederland, lid
Vorbereidingsgroep symposium 'Verpakkingen', voorzitter

HOOFD FINANCIËLE ZAKEN **M.B. van Wijk**

Museum Kasteel Wijchen, penningmeester
Stichting Wilhelmina-ring te Apeldoorn, penningmeester

PUBLICATIES

Publieksgids Kröller-Müller Museum

uitgever Kröller-Müller Museum (Nederlandse, Engelse, Duitse, Franse en Japanse versie)

Filosofen met schilderijen

uitgever Kröller-Müller Museum

Schep een blijvend monument

In de voetsporen van Helene en Anton Kröller-Müller.
uitgever Kröller-Müller Museum

Wandelgeesten, de kunst van het wandelen

de kunst van het wandelen, uitgever Stichting Wolf i.s.m. het Nationale Park De Hoge Veluwe en het Kröller-Müller Museum

Van Gogh. Disegni e dipinti. Capolavori dal Kröller-Müller Museum

ISBN 8889902302, uitgever Linea d'ombra Libri,
samenstelling en teksten onder auspiciën van het Kröller-Müller
Museum

DIRECTEUR Dr. E.J. van Straaten

- *'Beste Erik'*, in: Land of Water, 1 (april 2008) 2, pp. 14-16
- *'Eight stacked beams'*, in: A farewell to Ronald de Leeuw.
His favourite acquisitions for the Rijksmuseum, Amsterdam
2008, p. 150
- *Zaaltekst tentoonstelling Natuur, ruimte en tijd -
recente aanwinsten*, Otterlo 2008 (ook in Engelse versie)
- *'Il museo Kröller-Müller e le sue collezioni'*, in:
Van Gogh. Disegni e dipinti. Capolavori dal Kröller-Müller
Museum, Brescia 2008, pp. 47-53

RESTAURATOR SCHILDERIJEN Mw. L.M. Struick van der Loeff

- *'Visualisation of a Lost Painting by Vincent van Gogh
Using Synchrotron Radiation Based X-ray Fluorescence
Elemental Mapping'*, in: Joris Dik, Koen Janssens, Geert Van
Der Snickt, Luuk van der Loeff, Karen Rickers, en Marine Cotte,
Analytical Chemistry, 2008, 80, pp. 6436-6442

RESTAURATOR MODERNE KUNST EN SCULPTUUR

Mw. drs. S. Stigter

- *'Joep van Lieshout's Mobile Home for Kröller-Müller:
Outdoor polyester sculpture in transit'*, Stigter, Sanneke;

Beerkens, Lydia; Schellen, Henk; Kuperholc, Sara, Preprints
ICOM-CC 15th Triennial Conference New Delhi, Vol. I,
September 22-26, 2008, pp. 489-496

- *'Go With the Flow – Scientific Research and Con-
servation Options for a Floating Glass Fibre Polyester
Sculpture and Considerations of Artist's Intent'*,
Beerkens, Lydia; Stigter, Sanneke; Oosten, Thea van; Keulen,
Henk van, in: Keneghan, Brenda; Egan, Louise [eds.], *Plastics:
Looking at the Future & Learning from the Past*, Conference
Proceedings, London 23-25 May 2007 Victoria & Albert
Museum, London 2008, pp. 45-51

**PROJECTMEDEWERKSTER RESTAURATIE METALEN EN TOEGEPASTE
KUNST Mw. V. Bakker**

- *'Roestvast of niet? Zorg voor metalen buitenbeelden'*,
in: kM 65, voorjaar 2008, pp. 27-30

LEZINGEN

EDUCATOR Drs. H.H. Tibosch

- *'Make me Famous! – een kennismaking met moderne
kunst en de museumpraktijk'*, cursus voor Cultuurcoördi-
natoren (Edu-Art), 18 april 2008
- *'Van canonkramp tot kunstbeleving'*, interactieve lezing
over kunst en kinderfilosofie, landelijke Canonkaravaan (Cultuur-
netwerk), 19 november 2008

RESTAURATOR SCHILDERIJEN **Mw. L.M. Struick van der Loeff**

- *'Vincent van Gogh's Patch of Grass and the results of Synchrotron Radiation Based X-ray Fluorescence Elemental Mapping'*, China & Netherlands Symposium on the Restoration of Oil paintings, Research, Technology, and Esthetics (georganiseerd door Summer Palace Administrations Office, Limburg Conservation Institute en Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden in China), Beijing, 11 April 2008
- *'Vincent van Gogh's Patch of Grass and the results of Synchrotron Radiation Based X-ray Fluorescence Elemental Mapping'*, Joris Dik en Luuk van der Loeff, International Workshop on Image Processing for Artist Identification II (georganiseerd door TICC, Universiteit van Tilburg, Van Gogh Museum en Onderzoekschool Kunstgeschiedenis – OSK), Van Gogh Museum, Amsterdam, 10 december 2008

RESTAURATOR MODERNE KUNST EN SCULPTUUR

Mw. drs. S. Stigter

- *'Conservation of Contemporary Art'*, Oranienbaum Colloquium, The state of the art of a young discipline. Towards cooperation of PhD programs in conservation and restoration science in Europe, Oranienbaum Castle, Dessau/Wörlitz, 4-7 September 2008
- *'Joep van Lieshout's Mobile Home for Kröller-Müller: Outdoor polyester sculpture in transit'*, ICOM-CC 15th Triennial Conference New Delhi, 22-26 September 2008
- *'Joep van Lieshout's Mobile Home for Kröller-Müller:*

Outdoor polyester sculpture in transit', RN-Thema avond sectie Educatie Restauratoren Nederland, Reinwardt Academie, Amsterdam 11 november 2008

RESTAURATOR BEELDEN

Mw. K.E. van Lookeren Campagne-Nuttall

- *'De geschiedenis van keramiekrestauratie in Nederland'* Symposium Conservering van keramiek en glas', RMO, Leiden, april 2008

BALANS PER 31 DECEMBER 2008

<u>Activa</u>	31 december 2008
(euro)	
<u>Vaste activa</u>	
Materiële vaste activa	1.453.469
<u>Vlottende activa</u>	
Vorraden	558.572
Vorderingen	548.614
Liquide middelen	<u>3.893.429</u>
Som der vlottende activa	<u>5.000.615</u>
	6.454.084

345

<u>Passiva</u>	31 december 2008
(euro)	
<u>Eigen vermogen</u>	
Algemene reserve	1.162.337
Bestemmingsfonds Educatie	9.197
Bestemmingsfonds Beveiliging	6.841
Bestemmingsfonds OCW	<u>772.055</u>
	788.093
Bestemmingsreserve Bedrijfsinstallaties	<u>710.938</u>
Totaal Eigen Vermogen	<u>2.661.368</u>
<u>Fonds kunstaankopen</u>	17.894
<u>Voorzieningen</u>	
Voorziening pre-pensioen	1.219.787
Pensioenverplichtingen	2.977
Voorziening jubileumgratificatie	<u>91.594</u>
	1.314.358
<u>Langlopende schulden</u>	
Investeringssubsidies	633.866
<u>Kortlopende schulden</u>	
Crediteuren	393.917
Belastingen en premies sociale verzekeringen	144.580
Overige schulden	<u>1.288.101</u>
	<u>1.826.598</u>
	6.454.084

EXPLOITATIEREKENING OVER 2007

(euro)

<u>Baten</u>		<u>Lasten</u>	
Directe opbrengsten	3.019.668	Salarislasten	3.984.651
Indirecte opbrengsten	253.664	Afschrijvingen	267.150
	<hr/>	Huur	3.186.589
	3.273.332	Aankopen	1.950.345
		Overige lasten	2.724.572
			<hr/>
<u>Subsidie OCW CuNo</u>		<u>Som der lasten</u>	12.113.307
onderdeel huren	3.317.327		<hr/>
onderdeel exploitatie	3.900.509		
	<hr/>	Saldo uit gewone bedrijfsvoering	262.266
	7.217.836		
		Saldo rentebaten -/- lasten	104.794
<u>Overige subsidies/bijdragen</u>	1.884.405	Buitengewone baten	275.000
	<hr/>	Mutatie aankoopfonds	- 17.894
			<hr/>
<u>Som der baten</u>	12.375.573	<u>Exploitatieresultaat</u>	624.166
			<hr/>

behorende tot de jaarrekening 2008

ALGEMEEN Stichting Kröller-Müller Museum is op 14 maart 1928 opgericht.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING EN DE BEPALING VAN HET RESULTAAT

Algemene grondslagen De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat zijn gebaseerd op aanschaffingskosten dan wel vervaardigingskosten.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

De kunstvoorwerpen en de reproductierechten zijn voor een promemorie waarde opgenomen. De kunstvoorwerpen bestaan uit kunstvoorwerpen in eigendom van de Stichting verkregen door de fusie met de Kröller-Müller Stichting, kunstvoorwerpen die na de verzelfstandiging van 1 juli 1994 zijn aangeschaft met behulp van bijdragen van derden, niet zijnde bijdragen van het ministerie van OCW (51% regeling).

Onder de materiële vaste activa zijn begrepen alle vaste activa die zijn bestemd om de uitoefening van de werkzaamheden van de stichting duurzaam te dienen.

Deze omvatten:

- materieel inclusief vervoermiddelen;
- overige inventarissen en bedrijfsmiddelen.

Waardering vindt plaats op aanschaffingswaarde verminderd met afschrijvingen en eventuele duurzame waardeverminderingen. Afschrijving vindt plaats in jaarlijks gelijke termijnen. In het jaar van aanschaf wordt pro rata afgeschreven.

VOORRADEN

De voorraden worden opgenomen tegen kostprijs, onder aftrek van een voorziening voor incourantheid.

VORDERINGEN

De vorderingen zijn gewaardeerd op nominale waarde, voor zover nodig onder aftrek van een voorziening voor oninbaarheid.

EIGEN VERMOGEN

Samenstelling en weergave is conform Handboek Verantwoording Cultuursubsidies

OVERIGE ACTIVA EN PASSIVA

De overige activa en passiva zijn gewaardeerd op nominale waarde.

GRONDSLAGEN VOOR DE BEPALING VAN HET RESULTAAT

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

Het Kröller-Müller Museum 2008 in cijfers

AANTALLEN BEZOEKERS

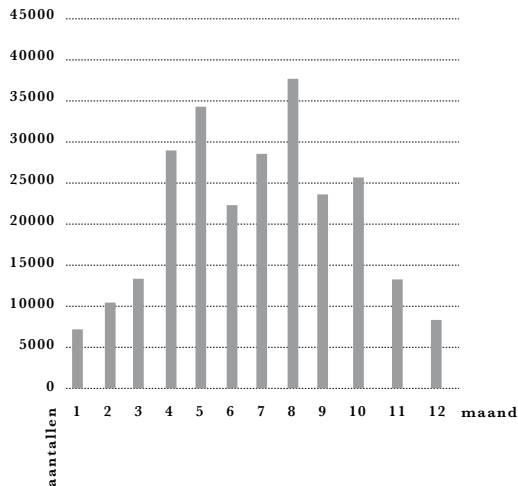
- 252.261 bezoekers
- 27 % internationaal bezoek (voornamelijk uit Duitsland, België, UK, VS, en het Verre Oosten)
- 73 % nationaal bezoek (waarvan 52 % uit de Randstad en 21 % uit de regio)
- 50 % herhaal bezoek
- 40.069 scholieren en studenten

BEZOEKERSPROFIEL

- 68 % van de bezoekers heeft een academische graad (HBO/WO)
- 46 % van de bezoekers is tussen de 27 en 49 jaar
- 28 % van de bezoekers is tussen de 50 en 64 jaar
- het belangrijkste motief is om het museum te bezoeken is de vaste collectie en de beeldentuin

IMAGO VAN HET MUSEUM

- men waardeert het museum als geheel met een 8
- men waardeert de collectie van het museum met een 8
- de naamsbekendheid van het museum is 80 %

The Kröller-Müller Museum 2008 in figures

VISITOR FIGURES

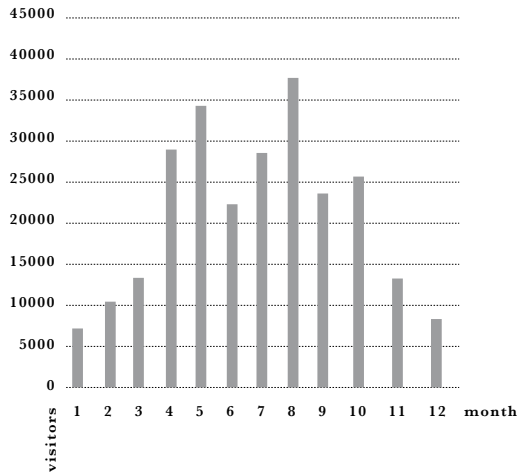
- 252.261 visitors
- 27 % foreign visitors (mainly from Germany, Belgium, UK, USA and the Far East)
- 73 % domestic visitors (of which 52% from the Randstad and 20% from the local area)
- 50 % repeat visits
- 40.069 schoolchildren and students

VISITOR PROFILES

- 68 % of visitors have a further-education qualification
- 46 % of visitors are between 27 and 49 years old
- 28 % of visitors are between 50 and 64 years old
- the principle reason cited for visiting the museum was to see the permanent collection and the sculpture garden

THE MUSEUM'S REPUTATION

- the museum was generally given 8 out of 10
- the collection was generally given 8 out of 10
- the museum's brand recognition is 80 %

BEZOEKERSAANTALLEN

De bezoekersaantallen van het museum en het Nationale Park De Hoge Veluwe van 1997 tot en met 2008 zijn als volgt:

jaar	museum	park
1997	427.459	602.000
1998	350.000	600.931
1999	342.000	600.000
2000	324.000	596.600
2001	274.000	465.000
2002	311.000	578.350
2003	419.378	682.613
2004	294.000	547.000
2005	262.210	525.000
2006	275.116	527.205
2007	263.281	527.394
2008	252.261	501.055

Bezoekersaantallen bij presentaties buiten het Kröller-Müller Museum:

tentoonstelling	aantal
VAN GOGH, VOYAGE INTO THE MYTH	
Seoul Museum of Art, Korea	750.000
23.11.07 t/m 16.03/2008	
VAN GOGH, DISEGNI E DIPINTI - CAPOLAVORI DAL KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM	
Museo di Santa Giulia in Brescia, Italië	
18.10.2008 t/m 25.01.2009	212.325
(verlengd t/m 08.02.2009)	

VISITOR FIGURES

The visitor figures for the museum and the Hoge Veluwe National Park from 1997 to 2008 are as follows:

year	museum	park
1997	427.459	602.000
1998	350.000	600.931
1999	342.000	600.000
2000	324.000	596.600
2001	274.000	465.000
2002	311.000	578.350
2003	419.378	682.613
2004	294.000	547.000
2005	262.210	525.000
2006	275.116	527.205
2007	263.281	527.394
2008	252.261	501.055

Visitor figures at presentations outside the Kröller-Müller Museum:

exhibition	visitors
VAN GOGH, VOYAGE INTO THE MYTH	
Seoul Museum of Art, Korea	750.000
23.11.07 - 16.03.08	
VAN GOGH, DISEGNI E DIPINTI - CAPOLAVORI DAL KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM	
Museo di Santa Giulia in Brescia, Italië	
18.10.08 - 25.01.09	212.325
(prolonged until 08.02.09)	

COLOFON

© 2009 Stichting Kröller-Müller Museum, Otterlo

© 2009 c/o Pictoright Amsterdam

Van de werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie, zijn de publicatierechten geregeld met Pictoright te Amsterdam

Redactie	Wanda Vermeulen; Sylvia Gentenaar
Vormgeving	Janneke Smale, studio anthonBeeke, Amsterdam
Druk	Veenman Drukkers, Rotterdam
Vertaling	Gerard Forde
Fotografie	Marjon Gemmeke, Arnhem; Tom Haartsen, Oudekerk a/d Amstel; Walter Herfst, Rotterdam; Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam; Jørgen Koopmanschap; Cary Markerink, Amsterdam; Kröller-Müller Museum; Jillis Verbeek, Arnhem; Willem Vermaase, Leiden

Kröller-Müller Museum

Houtkampweg 6 6731 AW Otterlo

Postbus 1 6730 AA Otterlo

t 0318-591241 f 0318-591515

info@kmm.nl www.kmm.nl

Partner van het Kröller-Müller Museum

BankGiroLoterij
CULTUUR MAAKT JE RIJKER